

Інститут вищої освіти НАПН України
Відділ економіки вищої освіти

Механізми розширення фінансової автономії закладів вищої освіти України :
методичні рекомендації

Київ – 2019

УДК 336:378.014.543

ISBN 978-617-7486-32-8

DOI: <https://doi.org/10.31874/978-617-7486-32-8-2019>

Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту вищої освіти
Національної академії педагогічних наук України
(протокол № 14/3 від 27 грудня 2019 року)

Механізми розширення фінансової автономії закладів вищої освіти України : методичні рекомендації /
Ю. Вітренко, І. Власова, В. Ворона, І. Жилиєв, Д. Кірієнко, В. Ковтунець, С. Мельник; за ред. Ю. Вітренка. Київ:
Інститут вищої освіти НАПН України, 2019. – 85 с.

Видання підготовлено авторським колективом Відділу економіки вищої освіти Інституту вищої освіти НАПН України за результатами виконання дослідження «Механізми розширення фінансової автономії закладів вищої освіти України» (2018-2020 рр., II етап.).

Представлені рекомендації для закладів вищої освіти України щодо механізмів та інструментів розширення фінансової автономії університетів є результатом дослідницької та практичної діяльності протягом науковців Відділу економіки вищої освіти Інституту вищої освіти НАПН України з реалізації заходів, спрямованих на розвиток фінансової автономії університетів України в рамках законів України «Про вищу освіту» і «Про освіту», інших нормативно-правових актів, що регулюють основну та другорядні види економічної діяльності ЗВО як інституційних одиниць, що надають послуги у сфері вищої освіти в ринкових умовах та в умовах інтеграції відповідно до положень Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Авторський колектив висловлює надію, що представлені в публікації рекомендації будуть корисними для різних цільових аудиторій – як керівникам, викладачам і студентам ЗВО, так і дослідникам та експертам з розвитку вищої освіти.

© Інститут вищої освіти НАПН України, 2019

© Авторський колектив, 2019

ЗМІСТ

Передмова	3
Розділ 1. Вища освіта та заклади вищої освіти в системах національних рахунків ...	8
Висновки та рекомендації ...	14
Розділ 2. Заклади вищої освіти в Класифікації інституційних секторів економіки України (KICE) ...	15
Висновки та рекомендації ...	20
Розділ 3. Вища освіта в системі стандартних статистичних класифікацій видів економічної діяльності ...	22
Висновки та рекомендації ...	26
Розділ 4. Вища освіта як результат економічної діяльності ЗВО в системах стандартних статистичних класифікацій продуктів (товарів і послуг) та національних нормативно-правових актах ...	28
Висновки та рекомендації ...	32
Розділ 5. Вища освіта та заклади вищої освіти в системі стандартних статистичних класифікацій освітньої діяльності, міжнародних та національних нормативно-правових актах, окремі положення яких є регуляторами інституційної, економічної та фінансової автономії ЗВО ...	34
Висновки та рекомендації ...	44
Розділ 6. Вища освіта та заклади вищої освіти в системах регулювання соціально-трудова відносин ...	45
Висновки та рекомендації ...	49
Розділ 8. Вища освіта та заклади вищої освіти в системі стандартних статистичних класифікацій державних фінансів та національних нормативно правових актах, окремі положення яких є регуляторами щодо фінансування та фондування економічної діяльності ЗВО в умовах їх інституційної, економічної та фінансової автономії ...	52
Висновки та рекомендації ...	61
Загальні висновки та рекомендації щодо механізмів розширення інституційної, економічної та фінансової автономії ЗВО України ...	62
Фінансова автономія закладів вищої освіти України (за результатами загальнонаціонального опитування «Перспективи та потреби розвитку університетів України у процесі реформування вищої освіти у контексті європейської інтеграції») ...	69
Список використаних джерел ...	81
Авторський колектив ...	85

Передмова

Глобалізаційні процеси, які, на наше переконання, обумовлені, перш за все, формуванням і розвитком світових та міжнародних ринків продуктів (товарів і послуг, у тому числі і тих, які виробляються закладами вищої освіти (далі – ЗВО)) та ринків праці (у тому числі і фахівців із вищою освітою), об'єктивно викликають необхідність створення адекватної бази статистичної інформації для аналізу сучасних економічних відносин, зокрема й проблем фінансової автономії ЗВО.

З цією метою Організацією Об'єднаних Націй¹, Європейською комісією², Організацією економічного співробітництва і розвитку³, Міжнародним валютним фондом⁴ і Групою Світового банку⁵ прийнято Систему національних рахунків 2008 року (СНР 2008) (System of national accounts 2008)⁶ – статистичну базу, «...яка включає всеохоплюючий, систематизований і гнучкий комплекс макроекономічних рахунків, який використовується для розроблення політики, аналізу та наукових досліджень... СНР-2008 призначена для використання всіма країнами і розроблена з урахуванням потреб країн, які знаходяться на різних стадіях економічного розвитку. Вона також є першоосновою для стандартів і в інших областях економічної статистики, сприяючи інтеграції цих статистичних систем та приведення їх у відповідність до національних рахунків»⁷. До складу зазначеної вище статистичної бази входять відповідні дані щодо освіти та вищої освіти зокрема.

Європейським Парламентом⁸ та Радою Європи⁹ 21.05.2013 р. була затверджена Європейська система національних та регіональних рахунків 2010 (ESA 2010)¹⁰, яка опублікована в Офіційному журналі як додаток А Регламенту ЄС № 549/2013¹¹. ESA 2010 – це адаптація СНР 2008 до умов Європейського Союзу.

Методологічні положення оновленої версії національних рахунків України 2008 року затверджені Наказом Державної служби статистики України 17.12.2013 року № 398¹².

На основі СНР – 2008 сформовано Міжнародне сімейство економічних і соціальних класифікацій, яке складається із класифікацій, зареєстрованих у Реєстрі класифікацій ООН (United Nations Inventory of Classification)¹³ і затверджених Статистичною комісією ООН¹⁴ або іншими компетентними міжнародними організаціями (зокрема, ЮНЕСКО¹⁵).

Національні (державні) статистичні класифікації (класифікатори) призначені для групування та систематизації інформації про поняття, об'єкти, явища, тощо в стандартний формат, що допомагає визначити їх подібність.

Відповідно до положень чинного законодавства, національні класифікатори прирівнюються до національних стандартів України, які, в свою чергу, ототожнюються з державними стандартами України, що прийняті центральним органом виконавчої влади з питань стандартизації та мають бути доступними для широкого кола користувачів. Таким чином, державні класифікатори одночасно є національними класифікаторами.

В національному законодавстві розрізняють поняття «класифікація» та «класифікатор». У цьому контексті **класифікатор** – це документ, в якому відповідно до прийнятих ознак класифікації та методів кодування об'єкти класифікації розподілені на угруповання і цим угрупованням та об'єктам класифікації надано коди (ДСТУ

¹ Організацію Об'єднаних Націй. – URL: <https://www.un.org/>

² Європейська комісія. – URL: <https://ec.europa.eu/>

³ Організація економічного співробітництва та розвитку (OECP)/ Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD). – URL: <https://www.oecd.org/>

⁴ МВФ / International Monetary Fund, IMF. – URL: <https://www.imf.org/external/russian/index.htm>

⁵ Група Світового Банку. – URL: <https://www.worldbank.org/>

⁶ System of National Accounts 2008 (2008 SNA). – URL: <https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/docs/SNA2008.pdf>

⁷ Система национальных счетов, 2008, Нью-Йорк 2012 г. – URL: <https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/docs/SNA2008Russian.pdf>
Вступление руководителей Организации объединенных наций, Европейской комиссии, Организации экономического сотрудничества и развития, Международного валютного фонда, Группы Всемирного банка.

⁸ Європейський парламент. – URL: <https://europarl.europa.eu/portal/en>

⁹ Рада Європи. – URL: <https://www.coe.int/en/web/portal/home>

¹⁰ Європейська система національних та регіональних рахунків 2010 (ESA 2010). – URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/5925693/KS-02-13-269-EN.PDF/44cd9d01-bc64-40e5-bd40-d17df0c69334>

¹¹ Регламент ЄС № 549/2013. – URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R0549&from=EN>

¹² Методологічні положення оновленої версії національних рахунків України 2008 року затверджені Наказом Державної служби статистики України 17.12.2013 року № 398. – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2013/398/398_2013.htm

¹³ United Nations Inventory of Classification. – URL: <https://unstats.un.org/unsd/classifications/Family/ListByName>

¹⁴ United Nations Statistical Commission. – URL: <https://unstats.un.org/unsd/statcom>

¹⁵ United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UNESCO. – URL: <http://www.unesco.org>

1.0:2003 Національна стандартизація. Основні положення). **Класифікація** – це розподілення множини об'єктів на підмножини на підставі їх схожості чи несхожості (ДСТУ 1.10:2005 Національна стандартизація. Правила розроблення, побудови, викладання, оформлення, ведення національних класифікаторів)¹⁶.

В той же час, у вітчизняній статистичній науці класифікатори та класифікації (або номенклатури) розрізняють залежно від того, що класифікується: об'єкт чи явище. **Класифікатором** є систематизований перелік об'єктів (продукції, адміністративно-територіальних одиниць тощо), кожному з яких надано певний код. Відповідно, **класифікацією** є систематизований перелік явищ, (наприклад, видів економічної діяльності), кожному з яких надано певний код¹⁷. В національній статистичній практиці документ, який використовується для групування та кодування інформації про об'єкти та явища, може бути як **класифікатором**, так і **класифікацією**.

Типологія статистичних класифікацій залежить від¹⁸:

- сфери їх застосування;
- предметної області;
- ступеню гармонізації;
- рівня розповсюдження тощо.

Так, у державній статистичній діяльності класифікації застосовуються в системі ведення Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України (ЄДРПОУ) та статистичних реєстрів, статистиці національних рахунків, інших галузях статистики¹⁹.

Щодо предметної області класифікації розподіляються на **економічні** (Класифікація видів економічної діяльності, Державний класифікатор продуктів і послуг, Класифікація інституційних секторів економіки, Номенклатура продукції промисловості), **соціальні** (Класифікатор професій, Національна рамка класифікацій – НРК), **юридичні** (Класифікація організаційно-правових форм господарювання), **географічні** (Класифікатор об'єктів адміністративно-територіального устрою України)²⁰.

За ступенем гармонізації розрізняють класифікації модельні (довідкові), похідні та пов'язані.

Модельні (довідкові) класифікації – це класифікації, які отримали широке призначення та офіційну згоду, а також схвалені та рекомендовані у якості моделей для розроблення чи перегляду відповідних класифікацій відносно структури, характеру та визначення категорій. Так, міжнародні статистичні класифікації – це модельні класифікації, схвалені Статистичною комісією ООН або іншими компетентними міжнародними організаціями, такими як Всесвітня митна організація, Міжнародний валютний фонд або Міжнародна організація праці, залежно від предметної області²¹.

Похідні класифікації базуються на відповідних модельних (довідкових) класифікаціях. Групи в похідних класифікаціях створюються шляхом переміщення та/або деталізації (деагрегації) позицій однієї чи більше модельних класифікацій²².

Пов'язані класифікації – це класифікації, які забезпечують сукупність організованих категорій для тих самих змінних (змінної), що і у відповідних модельних класифікаціях, але в яких категорії можуть лише частково відноситися до категорій, визначених в модельних класифікаціях, або вони можуть бути пов'язані з модельною класифікацією лише на певних рівнях структури²³.

За рівнем розповсюдження класифікації бувають **міжнародні** (класифікації ООН), **регіональні** (класифікації ЄС), **національні** (класифікації України або інших держав)²⁴.

У міжнародній статистичній практиці основні статистичні класифікації видів економічної діяльності, продукції та товарів поєднані у взаємопов'язану систему. В Україні **систему національних класифікацій** розроблено на виконання постанови Кабінету Міністрів України від 04.05.93 р. № 326 «Про Концепцію побудови національної статистики України та Державну програму переходу на міжнародну систему обліку і статистики». З огляду на це, для забезпечення можливості порівняння статистичних даних, при створенні основних національних статистичних класифікацій видів економічної діяльності, продукції, товарів у якості базових були

¹⁶ Національні (державні) статистичні класифікації (класифікатори). – URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/work/klass200n.htm>

¹⁷ Н. Парфенцева. – Міжнародні статистичні класифікації в Україні: впровадження й використання. Навчальний посібник. – К.: Основи, 2000. – 351 с.

¹⁸ Національні (державні) статистичні класифікації (класифікатори). – URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/work/klass200n.htm>

¹⁹ Національні (державні) статистичні класифікації (класифікатори). – URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/work/klass200n.htm>

²⁰ Національні (державні) статистичні класифікації (класифікатори). – URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/work/klass200n.htm>

²¹ Національні (державні) статистичні класифікації (класифікатори). – URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/work/klass200n.htm>

²² Національні (державні) статистичні класифікації (класифікатори). – URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/work/klass200n.htm>

²³ Національні (державні) статистичні класифікації (класифікатори). – URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/work/klass200n.htm>

²⁴ Національні (державні) статистичні класифікації (класифікатори). – URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/work/klass200n.htm>

використані похідні європейські класифікації у незмінному вигляді, а деталізація (дезагрегація), що враховує національні особливості, здійснена на нижчих рівнях класифікації. Такий підхід забезпечив єдину інтерпретацію національних класифікацій з міжнародними, стандартизацію термінів, визначень, пояснень²⁵.

Схема «Вища освіта України та заклади вищої освіти в системах національних рахунків, міжнародних і національних стандартних економічних та соціальних статистичних класифікаціях, міжнародних та національних нормативно-правових актах, окремі положення яких є регуляторами інституційної, економічної та фінансової автономії ЗВО» представлена наступним чином:

---

²⁵ Національні (державні) статистичні класифікації (класифікатори). – URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/work/klass200n.htm>

«Вища освіта та заклади вищої освіти в системах національних рахунків, міжнародних і національних стандартних економічних та соціальних статистичних класифікаціях, міжнародних та національних нормативно-правових актах, окремі положення яких є регуляторами інституційної, економічної та фінансової автономії ЗВО»

Вища освіта та ЗВО в системах національних рахунків	ЗВО як інституційні одиниці	Види економічної діяльності ЗВО	Продукти (товари і послуги) вищої освіти та ЗВО	Освітня діяльність ЗВО	Вища освіта та ЗВО в системах соціально-трудових відносин	Фінансування вищої освіти та ЗВО
---	-----------------------------	---------------------------------	---	------------------------	---	----------------------------------

СВІТОВИЙ РІВЕНЬ

<p>System of National Accounts 2008 (SNA 2008) / Система національних рахунків (СНР 2008)</p> <p>Methodology of national education accounts UNESCO, 2016 / Методологія національних рахунків освіти, ЮНЕСКО, 2016</p>	<p>System of National Accounts 2008 (SNA 2008)</p> <p>«... Chapter 2: Overview, B. The conceptual elements of the SNA, 1. Institutional units and sectors; Chapter 4: Institutional units and sectors /</p> <p>СИСТЕМА НАЦІОНАЛЬНИХ РАХУНКІВ 2008 (СНР 2008)</p> <p>«... Глава 2 Загальний огляд, В. Концептуальні елементи СНР, 1. Інституційні одиниці та сектори Глава 4 Інституційні одиниці та сектори».</p>	<p>International Standard industrial Classification of All Economic Activities (ISIC Rev. 4) / Міжнародна стандартна галузева класифікація усіх видів економічної діяльності (МСГКВЕД)</p> <p>«... Section P Education Division 85 Education class 8530 Higher education» /</p> <p>«... Секція Р Освіта Розділ 85 Освіта клас 8530 Вища освіта»</p>	<p>Central Product Classification (CPC, VERS. 2.1) / Центральна класифікація продуктів (ЦКП)</p> <p>«... Division 92 Education services ... 924 Post-secondary non-tertiary education 925 Tertiary education» /</p> <p>«... Розділ 92 Послуги у сфері освіти ... 924 Післясередня нетретична освіта 925 Вища освіта»</p>	<p>International Standard Classification of Education (ISCED 2011)</p> <p>«... ISCED level: 4 post-secondary non-tertiary education; Tertiary education: 5 short-cycle tertiary education 6 bachelor's or equivalent level 7 master's or equivalent level 8 doctoral or equivalent level» /</p> <p>Міжнародна стандартна класифікація освіти (МСКО 2011)</p> <p>«... Рівні МСКО: 4 – Післясередня нетретична освіта Вища освіта: 5 – цикл третичної освіти;</p>	<p>International Standard Classification of Occupations (ISCO-08) / Міжнародна стандартна класифікація професій (МСКП-08)</p> <p>Інтерконтинентальні та національні системи (SOC, O'net тощо)</p> <p>Галузеві рамки</p> <p>Професійні стандарти</p> <p>Профільні конвенції та рекомендації Міжнародної організації праці</p>	<p>Government finance statistics: manual, 2014 (GFS 2014) / Керівництво статистики державних фінансів, 2014</p>
---	--	---	--	--	--	---

				6 – бакалаврат або його еквівалент; 7 – магістратура або її еквівалент; 8 – докторантура або її еквівалент. ISCED Fields of Education And Training Classification (ISCED-F 2013) / Міжнародна стандартна класифікація освіти : області (галузі) освіти та професійної підготовки, 2013 (МСКО-0-2013)		
--	--	--	--	--	--	--

РІВЕНЬ ЄС

European System of National And Regional Accounts (ESA 2010) / Європейська система національних та регіональних рахунків Окремого документа аналогічного Методології національних рахунків освіти, ЮНЕСКО, 2016 в ЄС не знайдено	European System of National And Regional Accounts (ESA 2010) / Європейська система національних та регіональних рахунків	Statistical Classification of Economic Activites in The European Community (NACE REV. 2) / Статистична класифікація видів економічної діяльності в ЄС «... Section P – Education ... Division 85 Education, Group: 85.4 Higher education,	Statistical Classification of Products by Activity in The European Union, version 2.1 / статистична класифікація продукції за видами діяльності в ЄС, версія 2.1 «... Code: P Description: Education on ... 85.4 Higher education services	Регламент комісії (ЄС) № 317/2013 від 08.04.2013 р. Про внесення змін до додатків регламентів (ЄС) № 1983/2003, (ЄС) № 1738/2005, (ЄС) № 698/2006, (ЄС) № 377/2008 та (ЄС) № 823/2010 стосовно Міжнародної стандартної класифікації освіти Paris Communiqué Paris, May 25th 2018/ Паризьке Комюніке Париж, 25.05.2018 р. «...	Інтерконтинентальні та національні системи (SOC, O`net тощо) Професійні стандарти	Окремого документа аналогічного Government finance statistics: manual, 2014 (GFS 2014) / Керівництво статистики державних фінансів, 2014, який би був обов'язковим для країн ЄС не знайдено.
--	---	---	---	--	--	---

		<p>Class 85.41 Post-secondary non-tertiary education;</p> <p>85.42 Tertiary education /</p> <p>«...Секція Р - Освіта, Відділ 85 Освіта, Група: 85.4 Вища освіта</p> <p>Класи:</p> <p>85.41 Післясередня невища освіта;</p> <p>85.42 Вища освіта»</p>	<p>85.41 Post-secondary non-tertiary education services</p> <p>85.42 Tertiary education services» /</p> <p>«...Код: Р</p> <p>Опис: Освіта</p> <p>...</p> <p>Група: 85.4 Послуги у сфері вищої освіти</p> <p>класи:</p> <p>85.41 Послуги у сфері післясередньої не вищої освіти</p> <p>85.42 Послуги у сфері вищої освіти»</p>	<p>Academic freedom and integrity, institutional autonomy, participation of students and staff in higher education governance, and public responsibility for and of higher education form the backbone of the ENEA.</p> <p>/ Академічна свобода і доброчесність, інституційна автономія, участь студентів і працівників у врядуванні вищої освіти та громадська відповідальність вищої освіти й за вищу освіту становлять основу ЄПВО».</p> <p>« ...</p> <p>full implementation of ECTS, following the guidelines laid down in the 2015 ECTS Users' guide.</p> <p>/ забезпечити повне запровадження ЄКТС відповідно до положень, викладених у Довіднику користувача ЄКТС 2015».</p> <p>«... We approve the proposed revised Diploma Supplement and commit to working for its adoption in identical versions within the respective frameworks of the Lisbon Recognition Convention and Europass.</p> <p>/ Ми схвалюємо запропонований переглянутий Додаток до диплома та зобов'язуємося працювати над</p>		
--	--	--	---	--	--	--

				<p>його прийняттям в ідентичних версіях у відповідних рамках Лісабонської Конвенції про визнання та Europass».</p> <p>«... We are therefore including short-cycle qualifications as a stand-alone qualification within the overarching framework of qualifications of the EHEA (QF-EHEA). Each country can decide whether and how to integrate short cycle qualifications within its own national framework.</p> <p>/ Ми включаємо кваліфікації короткого циклу як окрему кваліфікацію в межах загальної рамки кваліфікацій ЄПВО. Кожна країна може вирішити, чи інтегрувати і яким чином інтегрувати кваліфікації короткого циклу в межах своєї національної рамки».</p> <p>Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти / Framework for Qualifications of the European Higher Education Area, FQ EHEA</p> <p>European Credit Transfer System (ECTS) / Європейська кредитно- трансферна система</p>		
--	--	--	--	--	--	--

НАЦІОНАЛЬНИЙ РІВЕНЬ Україна

<p>Методологічні положення розрахунку валового внутрішнього продукту;</p> <p>Національні рахунки України «... 2.2. Виробництво та розподіл ВВП за видами економічної діяльності ... Освіта».</p> <p>Методологічні положення щодо складання допоміжних (сателітних) рахунків освіти в Україні;</p> <p>Національні рахунки освіти України у 20 ... р.</p>	<p>Класифікація інституційних секторів економіки України (KICE)</p> <p>«... 2. Визначення інституційних одиниць 3. Групування інституційних одиниць та їх економічна поведінка 4. Класифікація інституційних секторів економіки України (s) S.11 Нефінансові корпорації S.11001 Державні нефінансові корпорації S.110011 Державні нефінансові корпорації - ООП S.110012 Державні нефінансові корпорації - НКО 6. Державний сектор економіки».</p>	<p>Класифікація видів економічної діяльності (КВЕД)</p> <p>«... 85.4 Вища освіта, класи: 85.41 Профтехосвіта на рівні вищого проф.-тех. навч. закладу; 85.42 Вища освіта».</p>	<p>Державний класифікатор продукції та послуг ДК 016-2010 (ДКПП)</p> <p>«... 85.4 Послуги у сфері вищої освіти 85.41 Послуги у сфері після шкільної освіти неуніверситетського рівня 85.42 Послуги у сфері вищої освіти університетського рівня».</p>	<p>Закони України: «Про формування та розміщення державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів»;</p> <p>«Про освіту»;</p> <p>«Про вищу освіту»;</p> <p>«Про фахову передвищу освіту».</p> <p>Національна рамка кваліфікацій (НРК) (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 12 червня 2019 р. № 509);</p> <p>Постанова КМУ № 266 від 29.04.2015р «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти»;</p>	<p>Кодекс законів про працю України;</p> <p>Закони України: «Про освіту»;</p> <p>«Про вищу освіту»;</p> <p>«Про фахову передвищу освіту»;</p> <p>«Про колективні договори і угоди»</p> <p>Національний класифікатор професій України ДК 003 «Класифікатор професій» (КП);</p> <p>Галузева угода між Міністерством освіти і науки України та ЦК Профспілки працівників освіти і науки України на визначений / чинний термін</p> <p>Постанова КМУ від 30 серпня 2002 року за №1298 «Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки</p>	<p>Конституція України ст. 95;</p> <p>Бюджетний кодекс України;</p> <p>Закони України: «Про Державний бюджет України на 20 __ рік;</p> <p>«Про формування та розміщення державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів»;</p> <p>«Про публічні закупівлі»;</p> <p>«Про освіту»;</p> <p>«Про вищу освіту»;</p> <p>Про розподіл видатків державного бюджету між закладами вищої освіти на основі показників їх освітньої, наукової та міжнародної діяльності, Постанова Кабінету Міністрів України № 1146 від 24.12.2019 р.;</p> <p>Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних</p>
---	---	--	---	---	--	--

				<p>European Credit Transfer System (ECTS) / Європейська кредитно-трансферна система</p>	<p>розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери (Додатки № 2; № 5);</p> <p>Наказ Міністерства освіти і науки України «Про впорядкування умов оплати праці та затвердження схем тарифних розрядів працівників навчальних закладів, установ освіти та наукових установ».</p>	<p>вимог до виконання кошторисів бюджетних установ, Постанова Кабінету Міністрів України № 228 від 28 лютого 2002 р.;</p> <p>Функціональна класифікація видатків та кредитування бюджету, Затверджена наказом Мінфіну від 14.01.2011 р. № 11 (із змінами від 18 грудня 2019 р. № 545) «... 0240 Військова освіта 0940 Фахова передвища та вища освіта 0941 Заклади фахової передвищої освіти 0942 Заклади вищої освіти 0480 Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки в галузях економіки».</p>
--	--	--	--	---	---	--

Зазначені у схемі міжнародні й національні стандартні статистичні класифікації, нормативно-правові акти, окремі положення яких є регуляторами інституційної, економічної та фінансової автономії ЗВО є обов'язковими до виконання і, на нашу думку, є достатньо підстав розглядати їх одним із важливих механізмів встановлення меж інституційної, економічної та фінансової автономії ЗВО.

Статистичною базою для отримання повної, всебічної та об'єктивної статистичної інформації у сфері вищої освіти та діяльності ЗВО перш за все слугують дані форми державного статистичного спостереження №2-3 нк (один раз на рік) «Звіт про діяльність закладу вищої освіти», затвердженої Державною службою статистики України наказом від 16.07.2018 № 151²⁶, інші конкретні форми державного статистичного спостереження щодо видів економічної діяльності, виробництва продуктів (товарів і послуг), праці, зайнятості та кваліфікацій, фінансування.

---

²⁶ Про затвердження форми державного статистичного спостереження № 2-3 нк (один раз на рік) «Звіт про діяльність закладу вищої освіти». – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/norm_doc/2018/151/151_2018.htm

Розділ 1. Вища освіта та заклади вищої освіти в системах національних рахунків

Вища освіта в сучасній ринковій економіці виступає її невід’ємною складовою і вироблені інституційними одиницями сфери вищої освіти (перш за все ЗВО) продукти (товари і послуги) включаються до валового внутрішнього продукту (ВВП) – найбільш часто використовуваного індикатора результатів економічної діяльності. Участь ЗВО у виробництві ВВП безальтернативно вимагає від них формувати і надавати статистичну інформацію щодо їх економічної діяльності у відповідності до вимог зазначених вище міжнародних і національних стандартних економічних і соціальних класифікацій. При цьому слід зазначити, що вища освіта представлена у переважній більшості з вказаних класифікацій.

Система національних рахунків 2008 (SNA 2008)/ System of National Accounts 2008 (CHP 2008)

У сучасній економічній теорії і практиці стандартним набором рекомендацій по розрахунку показників вимірювання результатів економічної діяльності виступає Система національних рахунків 2008 (далі – СНР 2008) (System of national accounts 2008)²⁷. Зазначені рекомендації сформульовані у формі системи концепцій, визначень, класифікацій і правил ведення рахунків, які складають узгоджений на міжнародному рівні (Європейська комісія, Міжнародний валютний фонд, Організація економічного співробітництва і розвитку, Організація Об’єднаних Націй, Світовий Банк) стандарт розрахунку такого показника як валовий внутрішній продукт (ВВП) – найбільш часто використовуваний індикатор результатів економічної діяльності. СНР 2008 призначена для економічного аналізу, прийняття рішень та розроблення економічної політики незалежно від галузевої структури або рівня економічного розвитку країни, а її основні концепції і визначення засновані на економічній теорії і принципах, які мають універсальний характер, і не залежать від конкретних економічних умов, в яких вони використовуються. Класифікації і правила ведення рахунків є універсальними, і їх можна застосовувати як на рівні окремих економічних суб’єктів, або, (як вони визначені у СНР 2008), інституціональних одиниць, так і груп таких одиниць (інституціональних секторів)²⁸.

Як встановлено у СНР 2008, у центрі цієї системи – «вимірювання виробництва товарів і послуг», при цьому підкреслюється, що вимірюється не сам процес виробництва, а його результат: «усі вироблені товари і послуги повинні бути такими, щоб їх можна було продати на ринку або, принаймні, щоб одна одиниця могла надати їх іншій одиниці за плату або безоплатно. У СНР 2008 у межі сфери виробництва включається усе виробництво товарів і послуг, фактично призначених для реалізації на ринку шляхом продажу за гроші, або обміну по бартеру. Сфера виробництва також включає усі товари і послуги, які надаються безоплатно органами державного управління або НКОДГ (некомерційними організаціями, які обслуговують домашні господарства) окремим домашнім господарством або суспільству в цілому»^{29, 30}. Наведене нами уточнення, що у сучасній ринковій економіці вимірюються перш за все результати закінченого виробництва товарів і послуг (результати економічної діяльності), вважаємо дуже важливим для формування відповідних висновків та пропозицій, оскільки, на наш погляд, в освіті, як виді економічної діяльності, до цього часу основна увага зосереджується на процесі виробництва послуг у сфері освіти та вимірюванні саме процесу виробництва, а не на вимірюванні результатів та ефективності послуг у сфері освіти, як кінцевого результату економічної діяльності.

Питанням вимірювання результатів економічної діяльності у сфері вищої освіти у СНР 2008 приділена значна увага з наведенням конкретних прикладів. Так, зокрема, у гл. 6 Рахунок виробництва у розділі В Концепція виробництва наведено достатньо обґрунтоване концептуальне визначення послуг освіти як результатів виробничої діяльності ЗВО, що вносять зміни в інтелектуальний стан окремих осіб. У гл. 4. Інституціональні одиниці і сектори та гл. 23 Некомерційні організації при характеристиці некомерційних організацій викладені положення, згідно яких заклади освіти мають усі підстави для віднесення їх до таких організацій (НКО), які мають право одержувати дохід (прибуток) від своєї виробничої діяльності без права розподілу доходу (прибутку) між працівниками НКО. У гл. 29 Сателітні рахунки і інші розширення викладена можливість складання сателітного

²⁷ System of National Accounts 2008 (SNA 2008). – URL: <https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/docs/SNA2008.pdf>

²⁸ Система національних рахунків (СНР 2008), прийнята ООН, Європейською Комісією, ОЕСР, МВФ, Групою Світового Банку. – URL: <https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/docs/SNA2008Russian.pdf>. гл.1 п.1.4.

²⁹ Система національних рахунків (СНР 2008), прийнята ООН, Європейською Комісією, ОЕСР, МВФ, Групою Світового Банку. – URL: <https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/docs/SNA2008Russian.pdf> (гл.1 Вступ, п.1.6.).

³⁰ Система національних рахунків (СНР 2008), прийнята ООН, Європейською Комісією, ОЕСР, МВФ, Групою Світового Банку. – URL: <https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/docs/SNA2008Russian.pdf>, (гл.1 Вступ, п.1.40).

(допоміжного) рахунку в освіті, який передбачає відповідну деталізацію виробництва послуг освіти, груп виробників, ефективність процесу виробництва і розподілу ресурсів.

Визначення виробничої діяльності є основоположним в СНР 2008. Виробництво розуміється як фізичний процес, який здійснюється під відповідальністю, контролем і управлінням інституційної одиниці, в ході якого праця і активи використовуються для трансформації витрат товарів і послуг у випуск інших товарів і послуг. При цьому всі вироблені товари і послуги повинні бути такими, щоб було можна продати їх на ринку або, принаймні, щоб одна одиниця могла надати їх іншій одиниці за плату або безкоштовно. В СНР 2008 у межі сфери виробництва включається все виробництво товарів і послуг, фактично призначених для реалізації на ринку шляхом продажу за гроші або обміну по бартеру. Сфера виробництва також включає усі товари або послуги, що надаються безкоштовно органами державного управління або некомерційними організаціями домашніх господарств (НКОДГ) окремим домашнім господарствам або суспільству в цілому»³¹.

У СНР 2008 під продуктами розуміють: «Товари та послуги, ті ж самі продукти, є результатом виробництва. Вони обмінюються і використовуються для різних цілей: в якості витрат на виробництво інших товарів і послуг, на кінцеве споживання та інвестиції. У СНР 2008 проводиться концептуальне розмежування та відмінність між ринковими товарами, товарами для власного кінцевого використання і неринковими товарами і послугами, яке дозволяє, в принципі, віднести будь-який вид товару або послуги до однієї з цих трьох груп»³².

Щодо виробників, які виробляють товари і послуги (продукти тотожне поняття) розглядають: «Інституційні одиниці, такі як корпорації, які можуть виробляти різні товари і послуги. Ці товари і послуги є результатом процесів виробництва, що можуть відрізнятися один від одного щодо споживаних матеріалів і сировини, видів устаткування і використовуваної робочої сили і технологій. Іншими словами, вони можуть проводитися різними видами виробничої діяльності»³³. Детально вивчення операцій з послугами у сфері вищої освіти нами розглянуто у Класифікації основних продуктів, СРС, Версія 2.1, ООН 2008 у розділі 3.

Щодо практики, то не завжди можливо виділити одиниці, зайняті одним видом економічної діяльності, а отже «... неминуче охоплюються деякі другорядні види діяльності, які не можуть бути відокремлені. Тому для детального вивчення виробництва СНР 2008 використовує одиницю, яка на додаток до основного виду діяльності може здійснювати другорядні види економічної діяльності. Така одиниця називається закладом»³⁴.

«Заклад – це підприємство або частина підприємства, яке знаходиться в одному місці і який зайнятий лише одним видом виробничої діяльності або в якому на основний вид діяльності припадає переважна частка доданої вартості...»³⁵.

Заклади, які зайняті одним і тим же основним видом діяльності, згруповані в галузі у відповідності до Міжнародної стандартної галузевої класифікації всіх видів економічної діяльності³⁶. Міжнародна стандартна галузева класифікація всіх видів економічної діяльності МСГКВЕД / ISIC Rev. 4, у розрізі сфери вищої освіти розглядається нами у Розділі 2.

Беручи до уваги важливу роль, яку відіграє ринок у сучасній економіці, в СНР 2008 проводиться відмінність, яка є істотною характеристикою її структури, між закладами, які є ринковими виробниками, виробниками для власного кінцевого споживання і неринковими виробниками. «Ринкові заклади виробляють товари і послуги, в основному, на продаж за цінами, які є економічно значимі. Виробники для власного кінцевого споживання виробляють товари і послуги, в основному, для кінцевого споживання або нагромадження основного капіталу

³¹ Система національних рахунків (СНР 2008), прийнята ООН, Європейською Комісією, ОЕСР, МВФ, Групою Світового Банку. – URL: <https://unstats.un.org/Unsd/nationalaccount/docs/SNA2008Russian.pdf>. (С. Области застосування СНР, 2. Границі сфери виробництва, п.1.40).

³² Система національних рахунків (СНР 2008), прийнята ООН, Європейською Комісією, ОЕСР, МВФ, Групою Світового Банку. – URL: <https://unstats.un.org/Unsd/nationalaccount/docs/SNA2008Russian.pdf>. (Гл.2, В Концептуальні елементи СНР, 4. Продукти і одиниці що їх виробляють (виробники), п.2.36).

³³ Система національних рахунків (СНР 2008), прийнята ООН, Європейською Комісією, ОЕСР, МВФ, Групою Світового Банку. – URL: <https://unstats.un.org/Unsd/nationalaccount/docs/SNA2008Russian.pdf>. (Гл.2, В Концептуальні елементи СНР, 4. Продукти і одиниці що їх виробляють (виробники), п. 2.37).

³⁴ Система національних рахунків (СНР 2008), прийнята ООН, Європейською Комісією, ОЕСР, МВФ, Групою Світового Банку. – URL: <https://unstats.un.org/Unsd/nationalaccount/docs/SNA2008Russian.pdf>. (Гл.2, В Концептуальні елементи СНР, 4. Продукти і одиниці що їх виробляють (виробники), п.2.38).

³⁵ Система національних рахунків (СНР 2008), прийнята ООН, Європейською Комісією, ОЕСР, МВФ, Групою Світового Банку. – URL: <https://unstats.un.org/Unsd/nationalaccount/docs/SNA2008Russian.pdf>. (Гл.5, С Підрозділи підприємств на структуровані однорідні одиниці, п. 5.14).

³⁶ Система національних рахунків (СНР 2008), прийнята ООН, Європейською Комісією, ОЕСР, МВФ, Групою Світового Банку. – URL: <https://unstats.un.org/Unsd/nationalaccount/docs/SNA2008Russian.pdf>. (Гл.2, В Концептуальні елементи СНР, 4. Продукти і одиниці що їх виробляють (виробники), п. 2.39).

власниками, в яких вони зроблені. Неринкові заклади надають більшу частину вироблених ними товарів і послуг безкоштовно або за цінами, які не є економічно значущими»³⁷.

Існує ієрархічний взаємозв'язок між інституційними одиницями і закладами. «Інституційна одиниця складається з одного або більше закладів; заклад належить одній і тільки одній інституційній одиниці»³⁸.

Наведені вище положення СНР 2008 щодо визначення терміну «заклад», на нашу думку, мають бути враховані у відповідних нормативно-правових актах України щодо сфери освіти як такі, що сприятимуть її інтеграції у світовий освітній простір.

У СНР 2008 розрізняють два основних види інституційних одиниць, або суб'єктів господарської діяльності – домашні господарства і юридичні особи. «Юридичні особи є або одиниці, створені для цілей виробництва, в основному, корпорації та некомерційні організації (НКО), або одиниці, засновані в результаті політичних процесів, а саме, одиниці сектора державного управління. Характерною ознакою інституційної одиниці є її здатність володіти товарами і активами, брати на себе зобов'язання, а також здійснювати економічну діяльність в операціях з іншими інституційними одиницями від власного імені»³⁹. На наше переконання, з наведеного вище положення СНР 2008 об'єктивно випливає, що ЗВО виступають як юридичні особи, створені для цілей виробництва певних продуктів (перш за все послуг у сфері вищої освіти), і можуть бути корпораціями або некомерційними організаціями (НКО), які здатні володіти товарами і активами, брати на себе зобов'язання, а також здійснювати економічну діяльність в операціях із іншими інституційними одиницями від власного імені. По-суті, саме у цьому положенні СНР 2008 сформульовано визначення економічної (у тому числі фінансової) автономії інституційних одиниць, зокрема ЗВО.

Щодо власності у СНР 2008 розглядається лише дві її форми (статуси) – юридична та економічна.

Під юридичним власником згідно СНР 2008 слід розуміти: «Юридичним власником об'єктів, таких як товари і послуги, природні ресурси, фінансові активи та зобов'язання є інституційна одиниця, що має за законом і захищена ним право встановлювати вимоги на отримання економічних вигод, пов'язаних із цими об'єктами»⁴⁰.

«Економічний власник об'єктів, таких як товари і послуги, природні ресурси, фінансові активи та зобов'язання – це інституційна одиниця, яка має право встановлювати вимоги на отримання економічних вигод, пов'язаних із використанням згаданих об'єктів у ході економічної діяльності завдяки прийняттю пов'язаних із цим ризиків»⁴¹.

Питанням вимірювання результатів економічної діяльності у сфері вищої освіти у СНР 2008 приділена значна увага з наведенням конкретних прикладів. Так, зокрема, у гл.6 Рахунок виробництва у розділі В Концепція виробництва наведено достатньо обґрунтоване концептуальне визначення послуг освіти як результатів виробничої діяльності ЗВО, що вносить зміни в інтелектуальний стан окремих осіб. У гл. 4. Інституціональні одиниці і сектори та гл. 23 Некомерційні організації при характеристиці некомерційних організацій викладені положення, згідно яких заклади освіти мають усі підстави для віднесення їх до таких організацій (НКО), які мають право одержувати доход (прибуток) від своєї виробничої діяльності без права розподілу доходу (прибутку) між працівниками НКО. У гл. 29 Сателітні рахунки і інші розширення викладена можливість складання сателітного (допоміжного) рахунку в освіті, який передбачає відповідну деталізацію виробництва послуг освіти, груп виробників, ефективність процесу виробництва і розподілу ресурсів.

На наше переконання, наведені вище визначення та їх обґрунтування у СНР 2008 дають вичерпні положення, на яких ми можемо сформулювати наступні визначення: послуга у сфері вищої освіти, як результат економічної діяльності ЗВО, що характеризують основний вид їх економічної діяльності; інституційна автономія ЗВО, економічна автономія ЗВО; фінансова автономія ЗВО; юридичний власник ЗВО; економічний власник ЗВО.

³⁷ Система національних рахунків (СНР 2008), прийнята ООН, Європейською Комісією, ОЕСР, МВФ, Групою Світового Банку. – URL: <https://unstats.un.org/Unsd/nationalaccount/docs/SNA2008Russian.pdf>. (Гл.2, В Концептуальні елементи СНР, 4. Продукти і одиниці що їх виробляють (виробники), п. 2.40).

³⁸ Система національних рахунків (СНР 2008), прийнята ООН, Європейською Комісією, ОЕСР, МВФ, Групою Світового Банку. – URL: <https://unstats.un.org/Unsd/nationalaccount/docs/SNA2008Russian.pdf>. (Гл.2, В Концептуальні елементи СНР, 4. Продукти і одиниці що їх виробляють (виробники), п.2.41).

³⁹ Система національних рахунків (СНР 2008), прийнята ООН, Європейською Комісією, ОЕСР, МВФ, Групою Світового Банку. – URL: <https://unstats.un.org/Unsd/nationalaccount/docs/SNA2008Russian.pdf>. (В. Концептуальні елементи СНР, 2 Інституційні сектори економіки, п.1.9).

⁴⁰ Система національних рахунків (СНР 2008), прийнята ООН, Європейською Комісією, ОЕСР, МВФ, Групою Світового Банку. – URL: <https://unstats.un.org/Unsd/nationalaccount/docs/SNA2008Russian.pdf>. (Гл.3, В. Запаси, 2. Власність, п. 3.21).

⁴¹ Система національних рахунків (СНР 2008), прийнята ООН, Європейською Комісією, ОЕСР, МВФ, Групою Світового Банку. – URL: <https://unstats.un.org/Unsd/nationalaccount/docs/SNA2008Russian.pdf>. (Гл.3, В. Запаси, 2. Власність, п. 3.26).

Методологія національних рахунків освіти, ЮНЕСКО 2016/ Methodology of national education accounts, UNESCO, 2016

Організація Об'єднаних Націй з питань освіти науки і культури (ЮНЕСКО) у 2016 році розробила та затвердила Методологію національних рахунків освіти / Methodology of national education accounts, UNESCO, 2016⁴², у Вступі до якої наголошено, що вони «... ґрунтуються на принципі сателітних рахунків, які пов'язані з центральною системою національних рахунків, а це означає **обов'язковість дотримання жорстких принципів і визначень для забезпечення узгодженості з іншими економічними аналізами** (виділено нами). Крім того, хоча національний рахунок освіти передусім призначений слугувати інструментом державного планування, ця методологія розроблена таким чином, щоб сприяти проведенню міжнародних порівнянь»⁴³.

Основою організації, структури, класифікації та визначення національних рахунків освіти є три основні міжнародні стандарти, посилання на які зустрічаються по всьому тексту, а саме «⁴⁴:

- Система національних рахунків (СНР) у редакції 2008 року, що є погодженим на міжнародному рівні стандартом стосовно того, як складати показники економічної діяльності. СНР надає огляд економічних процесів, фіксуючи те, як розподіляється відтворення серед споживачів, суб'єктів економічної діяльності, урядів та іноземних країн. СНР забезпечує загальну рамку стандартів в інших сферах економічної статистики, сприяючи інтеграції цих статистичних систем задля досягнення послідовності національних рахунків.

- Керівництво зі статистики державних фінансів у редакції 2014 року, що є погодженим на міжнародному рівні стандартом підготовки порівнюваної на міжнародному рівні статистики для загального державного сектору, публічного сектору та відповідних під-секторів. Керівництво зі статистики державних фінансів є сумісним з Системою національних рахунків.

- Міжнародна стандартна класифікація освіти (МСКО) в редакції 2011 року, що є частиною міжнародної родини економічних та соціальних класифікацій Організації Об'єднаних Націй. МСКО є довідковою класифікацією для організації освітніх програм та відповідних кваліфікацій за рівнями освіти та спеціалізацією; її розроблено як рамку для класифікації освітніх програм за категоріями, погодженими на міжнародному рівні. МСКО є продуктом міжнародної домовленості, який було офіційно затверджено Генеральною конференцією держав-членів ЮНЕСКО».

Ця методологія національних рахунків освіти покликана забезпечувати єдину базу понять і принципів і слугувати технічним документом-керівництвом для тих, хто розробляє або прагне запровадити національні рахунки освіти у своїх країнах⁴⁵. **Керуючись єдиною методологією, країни можуть гарантувати, що вони використовують погоджені на міжнародному рівні методи і стандарти для організації фінансової інформації про галузь освіти, водночас надаючи корисні дані для використання всередині країни та в цілях міжнародної статистики**⁴⁶.

У Главі 1. Допоміжний (сателітний) рахунок у системі національних рахунків зазначено, що «...Допоміжні рахунки організовують інформацію відповідно до особливостей певної галузі. Для освіти це означає включення таких аспектів, як освітні рівні та категорії навчальних закладів, а також перелік продукції, яка є характерною для галузі. **В рахунках також розмежовуються суб'єкти, які забезпечують фінансування, та суб'єкти виробництва, що дозволяє аналізувати закономірності фінансування та закономірності виробництва в наданні освіти...**»⁴⁷. До основних особливостей національних рахунків освіти віднесено те, що система організована за рівнями освіти, серед яких окремо виділена вища освіта. У цій же Главі вказується на те, що «...школи, **університети** та інші види

⁴² Methodology of national education accounts, UNESCO, 2016 (Методологія національних рахунків освіти, ЮНЕСКО 2016). – URL: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/methodology-of-national-education-accounts-2016-en.pdf>

⁴³ Methodology of national education accounts, UNESCO, 2016 (Методологія національних рахунків освіти, ЮНЕСКО 2016). – Вступ. – URL: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/methodology-of-national-education-accounts-2016-en.pdf>

⁴⁴ Methodology of national education accounts, UNESCO, 2016 (Методологія національних рахунків освіти, ЮНЕСКО 2016). – Вступ. – URL: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/methodology-of-national-education-accounts-2016-en.pdf>

⁴⁵ Methodology of national education accounts, UNESCO, 2016 (Методологія національних рахунків освіти, ЮНЕСКО 2016). – Вступ. – URL: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/methodology-of-national-education-accounts-2016-en.pdf>

⁴⁶ Methodology of national education accounts, UNESCO, 2016 (Методологія національних рахунків освіти, ЮНЕСКО 2016). – Вступ. – URL: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/methodology-of-national-education-accounts-2016-en.pdf>

⁴⁷ Methodology of national education accounts, UNESCO, 2016 (Методологія національних рахунків освіти, ЮНЕСКО 2016). –Глава 1. – URL: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/methodology-of-national-education-accounts-2016-en.pdf>

навчальних закладів займаються не лише педагогічною діяльністю, але й забезпечують супутні послуги, такі як харчування, проживання, та охорону здоров'я...»⁴⁸, які є складовою економіки освіти.

Ще однією особливістю економіки освіти визнається те, що більшість закладів освіти функціонують на основі навчального року, який часто відрізняється від фінансового чи бюджетного року, або календарного року.

Зазначається також, що «Кількість здобувачів освіти за рівнями освіти та категоріями надавачів освітніх послуг є найбільш важливою не фінансовою інформацією. Здобувачі освіти вважаються бенефіціарами освітніх видатків: вартість у розрахунку на одного здобувача освіти широко використовується в аналізі економіки галузі та повинна розраховуватись як частина національного рахунку освіти»⁴⁹.

У Главі 2. Сфера охоплення національного рахунку освіти викладено наступне визначення: «Національний рахунок освіти – це система вимірювання економіки сектору освіти в рамках національної економіки країни з використанням набору статистичних таблиць, які в організований спосіб фіксують фінансові дані галузі. Головною метою є виміряти зусилля, які докладає країна для здобуття знань шляхом своєї «системи освіти». Таким чином, перш ніж здійснювати будь-які заходи такого характеру, необхідно точно визначити сферу охоплення освітньої галузі»⁵⁰.

У цій же Главі наголошується, що аналіз економіки освітньої галузі має здійснюватись для кожного рівня освіти, при цьому слід привернути увагу до того, що рівні вищої освіти мають відповідати структурі МСКО 2011.

В інших главах (3. Вимірювання та класифікації; **4. Структура і опис руху фінансових потоків**; 5. Джерела та опрацювання інформації; 6. Аналіз національного рахунку освіти; 7. Запровадження національного рахунку освіти) викладені конкретизовані методологічні рекомендації щодо досягнення головної мети національного рахунку освіти: «...виміряти зусилля, які докладає країна для здобуття знань шляхом своєї «системи освіти»»⁵¹.

Європейська система національних та регіональних рахунків, 2010 Євростат / The European System of Regional and National Accounts, 2010 (ESA 2010)

Європейська система національних та регіональних рахунків, 2010 Євростат / The European System of Regional and National Accounts, 2010 (ESA 2010)⁵². Eurostat. Regulation (EU) No 549/2013 21 May 2013⁵³, за визначенням Гало Гейе (Gallo Gueye) та Йенса Грютце (Jens Grutz) – це адаптація СНР 2008 до умов Європейського Союзу⁵⁴. Методологія ESA 2010 узгоджена з СНР 2008 в частині визначень, правил обліку та класифікацій. Певні відмінності стосуються щодо подання матеріалів відповідно процедур ЄС. ESA 2010 була схвалена 21 травня 2013 року Європейським парламентом і Радою Європи у якості Регламенту № 549/2013⁵⁵, який має юридичну обов'язкову норму. Документ включає обов'язкові методологічні правила і обов'язкову програму передачі даних⁵⁶. Серед основних методологічних відмінностей ESA 2010 від СНР 2008 з питань освіти в цілому та вищої освіти зокрема, нам знайти не вдалося.

⁴⁸ Methodology of national education accounts, UNESCO, 2016 (Методологія національних рахунків освіти, ЮНЕСКО 2016). – Глава 1. – URL: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/methodology-of-national-education-accounts-2016-en.pdf>

⁴⁹ Methodology of national education accounts, UNESCO, 2016 (Методологія національних рахунків освіти, ЮНЕСКО 2016). – Глава 1. – URL: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/methodology-of-national-education-accounts-2016-en.pdf>

⁵⁰ Methodology of national education accounts, UNESCO, 2016 (Методологія національних рахунків освіти, ЮНЕСКО 2016). – Глава 2. – URL: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/methodology-of-national-education-accounts-2016-en.pdf>

⁵¹ Methodology of national education accounts, UNESCO, 2016 (Методологія національних рахунків освіти, ЮНЕСКО 2016). – URL: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/methodology-of-national-education-accounts-2016-en.pdf>

⁵² Європейська система національних та регіональних рахунків 2010 (ESA 2010). – URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/5925693/KS-02-13-269-EN.PDF/44cd9d01-bc64-40e5-bd40-d17df0c69334>

⁵³ Регламент ЄС № 549/2013. – URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:174:0001:0727:EN:PDF>

⁵⁴ Гало Гейе (Gallo Gueye), Євростат, Йенса Грютце (Jens Grutz), Євростат, Вопросы внедрения ECC 2010 в Европе. – URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/5925693/KS-02-13-269-EN.PDF/44cd9d01-bc64-40e5-bd40-d17df0c69334>

⁵⁵ Commission Regulation (EU) 549/2013 of 21 May 2013 on the European system of national and regional accounts / Регламент Комісії (ЄС) від 21.05.2013 No 549/2013 щодо Європейської системи національних та регіональних рахунків. – URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:174:0001:0727:EN:PDF>

⁵⁶ Commission Regulation (EU) 549/2013 of 21 May 2013 on the European system of national and regional accounts / Регламент Комісії (ЄС) від 21.05.2013 No 549/2013 щодо Європейської системи національних та регіональних рахунків. – URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:174:0001:0727:EN:PDF>

Методологічні положення розрахунку валового внутрішнього продукту

У Методологічних положеннях розрахунку валового внутрішнього продукту затверджених Наказом Державної служби статистики України від 17.09.2018 р., № 187⁵⁷ викладено сучасний стан методів розрахунку валового внутрішнього продукту (далі – ВВП), як основного показника статистичних національних рахунків України, які ґрунтуються на міжнародних стандартах СНР 2008 та ЄСР. Використання цих стандартів забезпечує міжнародну зіставність ВВП України та його складових, зокрема, валову додану вартість, вироблену ЗВО України.

У Методології⁵⁸ наведені визначення термінів і їх скорочення, сформульовані мета і основні характеристики ВВП, джерела даних для розрахунків (зокрема, «Мережа та діяльність вищих навчальних закладів»). Крім того, **освіта (у т.ч. вища) включається окремою позицією до Переліку видів економічної діяльності для розрахунку ВВП виробничим методом та за категоріями доходу**, Переміну кінцевих споживчих витрат сектору домашніх господарств (S.14) за цілями, Переміну кінцевих споживчих витрат сектору некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства (S.15) за цілями; Перелік кінцевих споживчих витрат сектору загального державного управління (S.13) за функціями⁵⁹.

У Методологічних положеннях розрахунку валового регіонального продукту⁶⁰ (далі – ВРП) визначають сукупність методів проведення розрахунків показників ВРП, які дозволяють оцінити внесок кожного регіону у виробництво валової доданої вартості та валового внутрішнього продукту, у тому числі й ВДВ, вироблену ЗВО України.

Методологічні положення щодо складання допоміжних (сателітних) рахунків освіти в Україні

Методологічні положення щодо складання допоміжних (сателітних) рахунків освіти в Україні, затверджені Наказом Державного комітету статистики України від 15.02.2010 р., № 57⁶¹ (далі – Методологія).

Методологія складання допоміжних сателітних рахунків освіти розроблена європейськими статистиками для забезпечення Європейської статистичної комісії співставленими індикаторами щодо фінансових потоків, спрямованих країнами у сферу освіти. «Допоміжні рахунки освіти – це інструмент, придатний для інформування керівників сфери освіти з таких питань: розробка стратегії, її реалізація, ведення політичного діалогу, моніторинг та оцінка діяльності всієї системи. **Рахунки освіти допомагають відслідковувати тенденції витрат і можуть використовуватись для прогнозування фінансових потреб системи освіти країни.** Допоміжні рахунки освіти представляють собою стандартний набір таблиць, у яких представлена інформація щодо національних витрат на освіту»⁶². **Рахунки охоплюють усі витрати на освіту в країні: державні, приватні та донорські, показують рух фінансових потоків від одного учасника системи освіти до іншого.**

Зокрема, у таблиці «Розподіл коштів, спрямованих на освіту за постачальниками (провайдерами) послуг освіти»⁶³ передбачена інформація з кодом ЕР 4. Перший етап вищої освіти (у т.ч. ЕР 4.1 Вища освіта у ВНЗ III-IV рівнів акредитації) та за кодом ЕР 5. Другий етап вищої освіти та освіта, не розподілена за ступенями (післядипломна освіта). У таблиці «Постачальники (провайдери) послуг освіти»⁶⁴ інформація щодо вищої освіти передбачена за такими ж кодами і назвами. У Додатку 4 «Аналітичні таблиці допоміжних (сателітних) рахунків освіти»⁶⁵ теж за такими ж кодами і назвами передбачена інформація розподілу витрат на вищу освіту по

⁵⁷ Методологічні положення розрахунку валового внутрішнього продукту, Наказ Державної служби статистики України від 17.09.2018 р., № 187. – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2018/187/187_2018.htm

⁵⁸ Методологічні положення розрахунку валового внутрішнього продукту, Наказ Державної служби статистики України від 17.09.2018 р., № 187. – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2018/187/187_2018.htm

⁵⁹ Методологічні положення розрахунку валового внутрішнього продукту, Наказ Державної служби статистики України від 17.09.2018 р., № 187. – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2018/187/187_2018.htm

⁶⁰ Методологічні положення розрахунку валового регіонального продукту, Наказ Державної служби статистики України від 21.12.2018 р., № 284. – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2018/284/mp_roz_VRP.pdf

⁶¹ Методологічні положення щодо складання допоміжних (сателітних) рахунків освіти в Україні. – URL: http://ukrstat.gov.ua/metaopus/2019/1_03_00_06_2019.htm

⁶² Методологічні положення щодо складання допоміжних (сателітних) рахунків освіти в Україні. – URL: http://ukrstat.gov.ua/metaopus/2019/1_03_00_06_2019.htm

⁶³ Методологічні положення щодо складання допоміжних (сателітних) рахунків освіти в Україні. – URL: http://ukrstat.gov.ua/metaopus/2019/1_03_00_06_2019.htm

⁶⁴ Методологічні положення щодо складання допоміжних (сателітних) рахунків освіти в Україні. – URL: http://ukrstat.gov.ua/metaopus/2019/1_03_00_06_2019.htm

⁶⁵ Методологічні положення щодо складання допоміжних (сателітних) рахунків освіти в Україні. – URL: http://ukrstat.gov.ua/metaopus/2019/1_03_00_06_2019.htm

провайдерах (постачальниках послуг) та функціях; розподілу витрат на вищу освіту по фінансуючі організації (джерелах фінансування) та провайдерах (постачальниках послуг); розподілу витрат на вищу освіту по фінансуючі організації (фінансових агентах) та функціях⁶⁶.

Інформація щодо розподілу витрат на вищу освіту у розрізі галузей знань та спеціальностей відповідно до положень Міжнародної стандартної класифікації освіти: області освіти та професійної підготовки (МСКО 2013)⁶⁷ зазначених Методологічними положеннями не передбачена, що на наше переконання, з огляду умов сучасної ринкової економіки є суттєвим її недоліком.

Висновки та рекомендації

1. ЗВО України згідно положень СНР 2008, Методології національних рахунків освіти, ЮНЕСКО 2016, Методологічних положень національних рахунків України, Методологічних положень щодо складання допоміжних (сателітних) рахунків освіти в Україні є невід'ємною складовою повної сукупності усіх резидентських інституційних одиниць країни і входять до відповідних секторів і підсекторів економіки країни.

2. Усі вироблені ЗВО продукти (товари і послуги) відповідно до Методологічних положень розрахунку валового внутрішнього продукту України, Методології національних рахунків освіти, ЮНЕСКО 2016, Методологічних положень щодо складання допоміжних (сателітних) рахунків освіти в Україні, які є обов'язковими для усіх ЗВО, включаються до ВВП країни.

3. Розроблення механізмів розширення фінансової автономії ЗВО України має здійснюватись з обов'язковим урахуванням положень СНР 2008, Методології національних рахунків освіти, ЮНЕСКО 2016, Методологічних положень національних рахунків освіти України, Методологічних положень щодо складання допоміжних (сателітних) рахунків освіти в Україні, розглядаючи зазначені вище положення певними межами економічної (у тому числі фінансової) автономії ЗВО.

4. Відповідно до положень Методології національних рахунків освіти, ЮНЕСКО 2016, Методологічних положень щодо складання допоміжних (сателітних) рахунків освіти в Україні аналіз фінансових ресурсів, які залучаються сферою вищої освіти для забезпечення усіх видів економічної діяльності ЗВО, обмежується інформацією про розпорядників коштів (джерела фінансування), розподілу коштів за провайдерами, які надають послуги у сфері вищої освіти та за напрямками використання коштів, про витрати на одного здобувача вищої освіти за рівнями вищої освіти.

Проте Методологія національних рахунків освіти, ЮНЕСКО 2016, та Методологічні положення щодо складання допоміжних (сателітних) рахунків освіти в Україні не передбачають можливість розрахунку вартості (ціни) однієї послуги у сфері вищої освіти згідно положень Міжнародної стандартної класифікації освіти: області освіти та професійної підготовки (МСКО 2013), тобто, відносно до сфери вищої освіти вимірювання вартості конкретної послуги у сфері вищої освіти за назвою, яка відповідає МСКО 2013, та Постанові КМУ «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» від 29 квітня 2015 року, № 266⁶⁸.

5. Вважаємо за доцільне рекомендувати доповнити Методологію національних рахунків освіти, ЮНЕСКО та Методологічні положення щодо складання допоміжних (сателітних) рахунків освіти в Україні положеннями щодо розрахунку вартості (ціни) конкретної послуги у сфері вищої освіти або розроблення окремих Методології національних рахунків у сфері вищої освіти ЮНЕСКО та Методологічних положень щодо складання допоміжних (сателітних) рахунків у сфері вищої освіти в Україні.

⁶⁶ Методологічні положення щодо складання допоміжних (сателітних) рахунків освіти в Україні. – URL: http://ukrstat.gov.ua/metaopus/2019/1_03_00_06_2019.htm

⁶⁷ INTERNATIONAL STANDARD CLASSIFICATION OF EDUCATION Fields of education and training 2013 (ISCED-F 2013) – Detailed field descriptions. – URL: <https://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/international-standard-classification-of-education-fields-of-education-and-training-2013-detailed-field-descriptions-2015-en.pdf>

⁶⁸ Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/266-2015-%D0%BF>

Розділ 2. Заклади вищої освіти в Класифікації інституційних секторів економіки України (KICE)

Класифікація інституційних секторів економіки (KICE) затверджена Наказом Державної служби статистики України від 03 грудня 2014 року N 378⁶⁹.

Як зазначається у KICE, вона гармонізована з Системою національних рахунків 2008 року (СНР 2008)⁷⁰, перш за все з положеннями Глави 2 «Загальний огляд: Інституційні одиниці та сектори» і Глави 4 «Інституційні одиниці та сектори»⁷¹, та Європейської системи національних та регіональних рахунків (ESA 2010)⁷², а також ураховані особливості законодавства та економіки України.

KICE призначена для класифікації та кодування за секторами (підсекторами) СНР інституційних одиниць економіки України (**у тому числі ЗВО**), що здійснюють виробництво, розподіл, перерозподіл, споживання і нагромадження, відповідно до їхнього призначення (**зокрема ЗВО**)⁷³.

KICE забезпечує⁷⁴:

- облік підприємств і організацій за інституційними секторами (підсекторами) економіки у Реєстрі статистичних одиниць;
- проведення державних статистичних спостережень економічної діяльності підприємств і організацій за інституційними секторами (підсекторами) економіки;
- можливість зіставлення національної статистичної інформації з міжнародною;
- групування суб'єктів економіки за інституційними секторами (підсекторами) з метою здійснення на макrorівні оцінки результатів їхньої діяльності та фінансового стану.

Для вирішення питання про встановлення ступеня контролю та віднесення одиниці (**зокрема ЗВО**) до відповідного підсектору нефінансового або фінансового сектору чи віднесення цієї одиниці до відповідного сектору KICE застосовувалися головним чином два критерії: ступінь контролю з боку держави і відносна частка реалізації продукції за ринковими цінами. У KICE запропоновано вісім критеріїв для визначення контролю держави над корпораціями і п'ять над некомерційними організаціями, наведено як загальні рекомендації, так і ряд більш докладних рекомендацій для окремих випадків⁷⁵.

Згідно KICE інституційна одиниця – це економічна одиниця, яка здатна від власного імені володіти активами, приймати зобов'язання, брати участь в економічній діяльності та вступати в операції з іншими одиницями.

Основні ознаки інституційної одиниці⁷⁶:

- право самостійного володіння товарами й активами від власного імені, що надає їй можливість обмінюватися правами власності на ці товари й активи при операціях з іншими одиницями;
- здатність приймати самостійні економічні рішення і здійснювати економічну діяльність, за яку вона сама несе пряму відповідальність і відповідає перед законом;
- здатність приймати фінансові та інші зобов'язання, пов'язані з майбутньою діяльністю, від свого імені, а також укладати договори та контракти;
- існування для неї повного набору рахунків, уключаючи баланс активів і пасивів, або практичної можливості - як з економічної, так і з юридичної точки зору - щодо підготовки повного набору рахунків, а також статистичної звітності в разі необхідності.

Національна економіка розглядається як сукупність інституційних одиниць, що є резидентами України (**у тому числі й ЗВО**).

«Інституційні одиниці представлені двома великими групами, зокрема, це фізичні особи або групи фізичних осіб у формі домашніх господарств та юридичні особи, що створені та здійснюють свою діяльність відповідно до законодавства, незалежно від того, які особи або суб'єкти можуть володіти ними чи контролювати їхню діяльність.

Заклади вищої освіти відносяться до групи «юридичні особи»⁷⁷.

⁶⁹ Класифікація інституційних секторів економіки (KICE). – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/op_kise_2016.htm

⁷⁰ System of National Accounts 2008 (SNA 2008). – URL: <https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/docs/SNA2008.pdf>

⁷¹ System of National Accounts 2008 (SNA 2008). – URL: <https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/docs/SNA2008.pdf>

⁷² European system of accounts ESA 2010. – URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/5925693/KS-02-13-269-EN.PDF/44cd9d01-bc64-40e5-bd40-d17df0c69334>

⁷³ Класифікація інституційних секторів економіки (KICE). – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/op_kise_2016.htm

⁷⁴ Класифікація інституційних секторів економіки (KICE). – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/op_kise_2016.htm

⁷⁵ Класифікація інституційних секторів економіки (KICE). – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/op_kise_2016.htm

⁷⁶ Класифікація інституційних секторів економіки (KICE). – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/op_kise_2016.htm

⁷⁷ Класифікація інституційних секторів економіки (KICE). – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/op_kise_2016.htm

Основними видами юридичних осіб є корпорації, некомерційні організації, органи державного управління.

Корпорації – це інституційні одиниці, що створені спеціально з метою ринкового виробництва товарів та послуг і є джерелом прибутку чи іншої фінансової вигоди для своїх власників (термін «корпорація» у контексті Класифікації інституційних секторів економіки використовується як узагальнюючий термін для всіх організацій, орієнтованих на отримання прибутку (ООП)). У ринковій економіці корпорації вважаються основною інституційною формою підприємництва⁷⁸. **На основі зазначеного визначення приватні ЗВО мають підстави відноситися до корпорацій**

Некомерційні організації (НКО) – це юридичні особи, створені у формі непідприємницьких товариств або організацій, діяльність яких спрямована на досягнення економічних, соціальних та інших результатів без мети одержання прибутку для його подальшого розподілу між учасниками⁷⁹.

НКО можуть створюватися приватними особами, корпораціями або органами державного управління для досягнення соціальних цілей; для надання культурних, освітніх, наукових та управлінських послуг приватним особам або корпораціям; для охорони здоров'я громадян, розвитку фізкультури та спорту; для задоволення духовних та інших потреб громадян; для захисту їхніх прав і законних інтересів, надання юридичної допомоги, а також для інших суспільно корисних цілей⁸⁰.

Керівництво НКО, як правило, здійснює спеціальний орган (група посадових осіб, виконавчий комітет тощо), обраний членами НКО. Цей орган виконує такі самі функції, як і рада директорів корпорації, частково призначає управлінський персонал НКО.

Оскільки НКО відрізняються значною різноманітністю щодо своїх засновників і функцій, вони можуть відноситися до різних інституційних секторів. При вирішенні цього питання необхідно насамперед провести **межу між ринковими та неринковими НКО**.

До ринкових НКО належать НКО, які надають товари та послуги за економічно значущими (ринковими) цінами, тобто за цінами, які дозволяють вплинути на рівень попиту. З іншого боку, статус НКО дозволяє їм мати додаткові кошти у вигляді добровільних пожертвувань приватних осіб, корпорацій або органів державного управління, за рахунок яких вони можуть одержати активи, що приносять значні доходи від власності.

У складі ринкових НКО переважають НКО, які обслуговують підприємства. Більшість з них утворюється асоціаціями підприємців, в інтересах яких ведеться їхня діяльність. До них належать торговельні палати, сільськогосподарські, виробничі та торговельні асоціації, організації підприємців, науково-дослідні інститути, лабораторії та інші організації. Ці НКО можуть займатися рекламною діяльністю в інтересах будь-якої групи, надавати консультаційні послуги тощо. Такі НКО в основному фінансуються за рахунок внесків, що сплачують підприємства, які вони обслуговують.

До неринкових належать НКО, які надають основну частину товарів і послуг безоплатно або за цінами, які не мають економічного значення. Головним джерелом фінансування для них є кошти державного бюджету, регулярні внески їхніх членів, пожертвування, інші трансфери, а також доходи від власності.

НКО, зайняті головним чином неринковим виробництвом, поділяються на дві групи⁸¹:

- НКО, які контролюються органами державного управління і відносяться до державного сектору економіки (державні і комунальні ЗВО);

- НКО, які не контролюються органами державного управління і утворюють окремий інституційний сектор «Некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства» (НКОДГ) (приватні ЗВО)»⁸².

Наведені вище положення щодо НКО, на нашу думку, дають достатньо підстав для висновку, що усі ЗВО можуть здійснювати свою діяльність як НКО.

Органи державного управління здійснюють функції законодавчої, виконавчої та судової влади відносно інших інституційних одиниць. Вони мають повноваження збирати податки та інші обов'язкові платежі, а також витратити їх відповідно до певної урядової політики. Органи державного управління здійснюють витрати на кінцеве споживання в інтересах суспільства в цілому та кожного домашнього господарства.

Інституційний сектор у СНР представлений групою інституційних одиниць одного типу. Корпорації, НКО, органи державного управління і домашні господарства істотно відрізняються один від одного економічними цілями, функціями і поведінкою.

⁷⁸ Класифікація інституційних секторів економіки (KICE). – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/op_kise_2016.htm

⁷⁹ Класифікація інституційних секторів економіки (KICE). – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/op_kise_2016.htm

⁸⁰ Класифікація інституційних секторів економіки (KICE). – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/op_kise_2016.htm

⁸¹ Класифікація інституційних секторів економіки (KICE). – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/op_kise_2016.htm

⁸² Класифікація інституційних секторів економіки (KICE). – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/op_kise_2016.htm

Інституційні одиниці відносяться до певного сектору відповідно до характеру їхньої економічної діяльності. У СНР відображено три основні типи економічної діяльності⁸³:

- виробництво товарів і послуг (**зокрема, послуг у сфері вищої освіти, як результату основного виду економічної діяльності ЗВО**);

- споживання, яке задовольняє потреби й бажання людини;
- нагромадження капіталу в різних формах»⁸⁴.

Корпорації зайняті або виробництвом, або нагромадженням (або і тим, і іншим), але не кінцевим споживанням.

Органи державного управління зайняті виробництвом (іншого типу в порівнянні з корпораціями), нагромадженням, а також забезпечують кінцеве споживання населення і суспільства в цілому.

«НКО різноманітні за своїми характеристиками: деякі з них подібні корпораціям (**зокрема, ЗВО**), деякі практично є частиною органів державного управління, а інші здійснюють діяльність, аналогічну діяльності органів державного управління, але функціонують незалежно від них»⁸⁵.

Основна відмінність між корпораціями і органами державного управління пов'язана з відмінностями в цілях, для досягнення яких здійснюється виробництво. Корпорації виробляють продукти для ринку і прагнуть продати їх за економічно значущими (ринковими) цінами, тобто за цінами, що чинять істотний вплив на кількість продукції, яку виробники готові реалізувати, і на кількість товарів, яку покупці хотіли придбати. Ці ціни зазвичай формуються виробником з метою отримання прибутку в тривалій перспективі (або як мінімум відшкодування витрат), а в споживачів є свобода вибору на основі пропонованих цін.

Корпорації поділяються на фінансові, які головним чином надають фінансові послуги, і нефінансові (зокрема, ЗВО), які переважно виробляють товари та надають інші (нефінансові) послуги.

Економічні цілі, функції та поведінка органів державного управління істотно інша. Органи державного управління організують і фінансують забезпечення товарами і послугами окремі домашні господарства та суспільство в цілому і несуть витрати на кінцеве споживання. Продукція, яка вироблена в цьому секторі, зазвичай надається або безоплатно, або за цінами, які визначаються на основі рішень, не пов'язаних з ринковими механізмами.

НКО є інституційними одиницями, створеними з метою випуску товарів або надання послуг, без мети отримання будь-якого доходу або прибутку для одиниць, які їх контролюють або фінансують.

Якщо НКО надають товари та послуги споживачам за економічно значущими (ринковими) цінами, то в СНР вони розглядаються як корпорації; якщо НКО контролюються і фінансуються органами державного управління, то вони розглядаються як органи державного управління.

В Україні державні і комунальні ЗВО розглядаються як органи державного управління.

Економіка країни в цілому складається із сукупності інституційних одиниць резидентів, які групуються в п'ять інституційних секторів відповідно до їх функцій, поведінки і цілей, **при цьому кожна інституційна одиниця в цілому повинна бути віднесена тільки до одного з цих секторів**⁸⁶:

1. Сектор нефінансових корпорацій уключає інституційні одиниці, що зазвичай зайняті виробництвом ринкових товарів і нефінансових послуг.

2. Сектор фінансових корпорацій уключає інституційні одиниці, які зазвичай надають фінансові послуги, включаючи послуги із фінансового посередництва.

3. Сектор загального державного управління уключає інституційні одиниці, які, окрім виконання політичних функцій, регулювання економіки та перерозподілу доходу й багатства, надають послуги для індивідуального або колективного споживання головним чином на неринковій основі.

4. Сектор домашніх господарств уключає інституційні одиниці, що складаються з однієї особи або групи осіб. Головним призначенням сектору є забезпечення робочою силою та здійснення кінцевого споживання. Також у рамках сектору фізичними особами-підприємцями здійснюється виробництво ринкових товарів та нефінансових послуг.

5. Сектор некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства, уключає одиниці, які зазвичай зайняті наданням неринкових послуг для домашніх господарств або суспільству в цілому та чий ресурси формуються за рахунок добровільних внесків.

⁸³ Класифікація інституційних секторів економіки (KICE). – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/op_kise_2016.htm

⁸⁴ Класифікація інституційних секторів економіки (KICE). – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/op_kise_2016.htm

⁸⁵ Класифікація інституційних секторів економіки (KICE). – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/op_kise_2016.htm

⁸⁶ Класифікація інституційних секторів економіки (KICE). – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/op_kise_2016.htm

Схема віднесення одиниць до відповідного інституційного сектору економіки наведена нижче ⁸⁷:

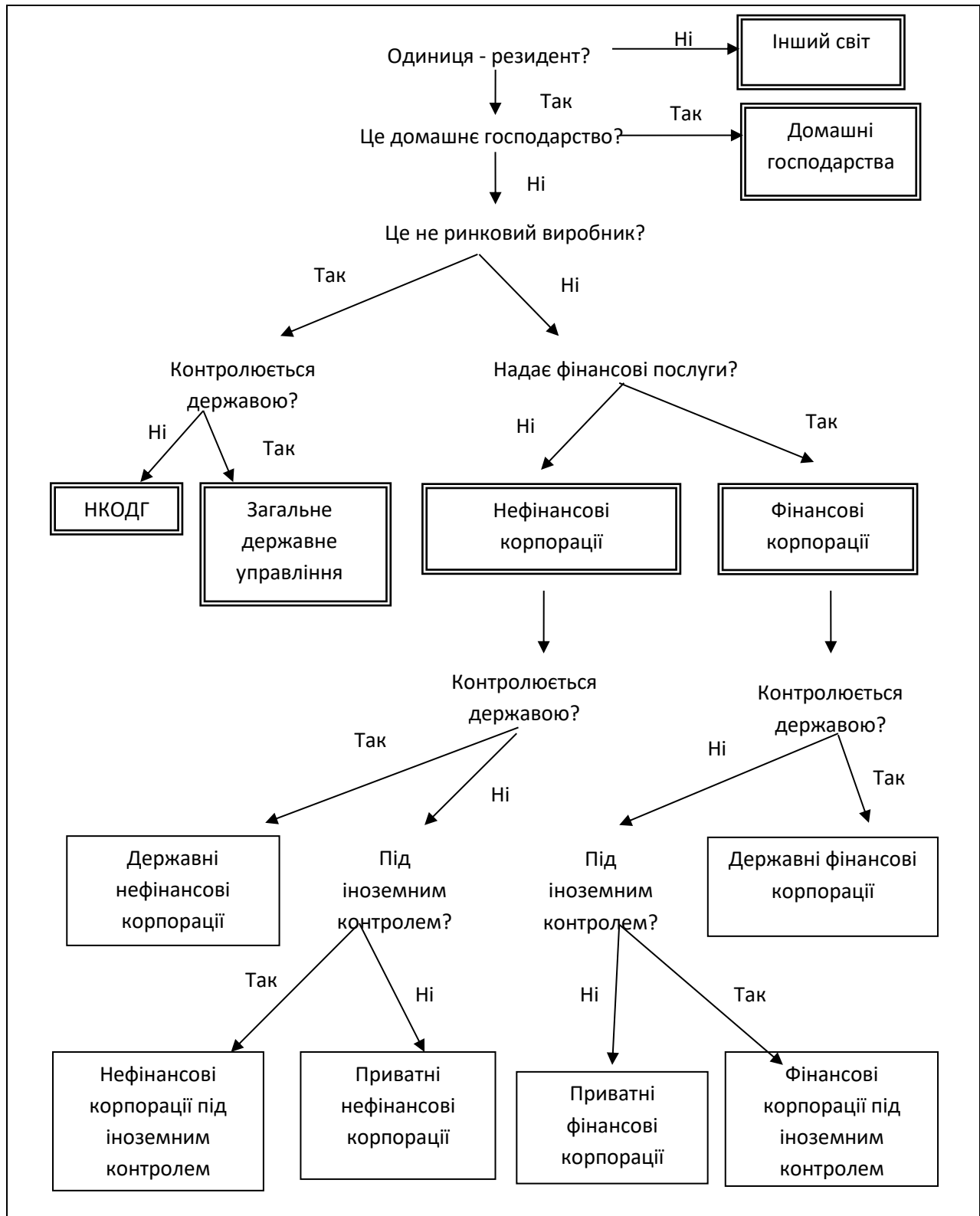

Рис. 1. Схема «Віднесення одиниць до відповідного інституційного сектору економіки»

⁸⁷ Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо механізмів фінансової автономії закладів вищої освіти (частина I): препринт (аналітичні матеріали) / Авторський колектив: Ю. Вітренко, І. Власова, В. Ворона, Д. Кірієнко, В. Ковтунець, С. Мельник; за редакцією В. Ковтунця. – Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2018. – 177 с. Розділ III. Правові регулятори економічної діяльності закладів вищої освіти як суб'єктів (автономних інституцій) ринкової економіки: Україна у контексті Європейського простору вищої освіти. В. Ворона С. 84. – URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2019/08/Analiz_dosvidu_fin-avtonomii_zVO_ch1_analit_IVO-2018-177p_avtors-kolektiv.pdf

Віднесення інституційних одиниць до відповідного сектору економіки визначається трьома чинниками⁸⁸:

- чи є інституційна одиниця ринковим чи неринковим виробником;
- чи є одиниця частиною органів державного управління або знаходиться під державним контролем;
- чи надає одиниця фінансові послуги.

Оскільки діюча практика класифікації інституційних секторів економіки України відносить державні і комунальні ЗВО до сектору загального державного управління наведемо визначення і пояснення саме цього сектору.

"S. 13 Сектор загального державного управління"⁸⁹

...

Сектор загального державного управління включає⁹⁰:

- усі одиниці центральних, регіональних, місцевих органів управління;
- усі неринкові некомерційні організації (НКО), які контролюються і в основному фінансуються органами управління.

НКО, які контролюються і в основному фінансуються державними установами – це юридичні особи, які з правової точки зору не є органами управління, але вважається, що вони проводять державну політику і фактично є частиною органів ЗДУ (у тому числі державні і комунальні ЗВО).

Визначення контролю над НКО з боку державних органів управління визначається за п'ятьма показниками контролю⁹¹:

- призначення керівників
- положення та інші статутні й регламентні документи НКО;
- контрактні документи та угоди;
- ступінь фінансування з державного бюджету;
- можливість зазнавати ризиків.

Розподіл сектору ЗДУ за підсекторами здійснюється так⁹²:

- центральні органи державного управління;
- регіональні та місцеві органи управління;
- фонди соціального страхування.

...

Державний сектор економіки⁹³

Державний сектор економіки включає всі інституційні одиниці-резиденти, які⁹⁴:

- контролюються одиницями-резидентами сектору загального державного управління;
- віднесені до сектору загального державного управління;
- віднесені до державних нефінансових корпорацій;
- віднесені до державних фінансових корпорацій.

Державною корпорацією є корпорація, що контролюється органом державного управління або іншою державною корпорацією, причому контроль визначається як можливість здійснення загальної оперативної політики, яка відноситься до стратегічних цілей корпорації як ринкового виробника, та корпоративної політики корпорації⁹⁵.

Способи здійснення оперативного контролю над корпораціями характеризують такі основні критерії⁹⁶:

1. Володіння більшістю акцій / голосів.
2. Контроль над радою директорів або іншим керуючим органом.
3. Контроль над призначенням і відкликанням ключових керівників.
4. Контроль над ключовими підрозділами корпорації.
5. Золоті акції та опціони.
6. Регулювання ціноутворення та контроль.

⁸⁸ Класифікація інституційних секторів економіки (KICE). – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/op_kise_2016.htm

⁸⁹ Класифікація інституційних секторів економіки (KICE). – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/op_kise_2016.htm

⁹⁰ Класифікація інституційних секторів економіки (KICE). – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/op_kise_2016.htm

⁹¹ Класифікація інституційних секторів економіки (KICE). – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/op_kise_2016.htm

⁹² Класифікація інституційних секторів економіки (KICE). – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/op_kise_2016.htm

⁹³ Класифікація інституційних секторів економіки (KICE). – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/op_kise_2016.htm

⁹⁴ Класифікація інституційних секторів економіки (KICE). – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/op_kise_2016.htm

⁹⁵ Класифікація інституційних секторів економіки (KICE). – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/op_kise_2016.htm

⁹⁶ Класифікація інституційних секторів економіки (KICE). – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/op_kise_2016.htm

7. Контроль домінуючим клієнтом, весь обсяг випуску продукції корпорації реалізується одному єдиному клієнту або групі клієнтів в державному секторі.

8. Контроль органів державного управління, пов'язаний із запозиченням коштів у органів державного управління.

Вважається, що достатньо хоча б одного критерію для визначення існування контролю, однак декілька критеріїв, узятих разом, однозначно свідчать про існування контролю⁹⁷.

Усі НКО, зайняті неринковим виробництвом, поділяються на НКО, які контролюються органами державного управління і відносяться до сектору державного управління, або НКО, які не контролюються ними і утворюють інституційний сектор «Некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства»⁹⁸.

Контроль над НКО визначається як можливість здійснювати спільну політику чи програму НКО. Для визначення того, чи контролюється НКО органами державного управління, розглядаються такі критерії контролю⁹⁹:

1. Призначення керівників.
2. Наявність регламентуючих документів: положення про НКО, яке визначає функції, цілі чи інші аспекти діяльності НКО, порядок фінансування, зміни в статуті, припинення відносин, порядок ліквідації тощо.
3. Існування контрактних угод між органами державного управління і НКО.
4. Джерела та розмір фінансування.
5. Відповідальність за ризики.

У ряді випадків для визначення того, чи контролюється НКО органами державного управління, одного критерію може бути достатньо для встановлення існування контролю, але поєднання декількох критеріїв, узятих у сукупності, свідчить про існування контролю.

Рішення, засноване на повній сукупності всіх критеріїв, буде неминуче носити характер експертного судження.

Державний сектор економіки¹⁰⁰

S.11 Нефінансові корпорації

S.11001 Державні нефінансові корпорації

S.110011 Державні нефінансові корпорації – ООП

S.110012 Державні нефінансові корпорації – НКО ...»¹⁰¹.

Висновки та рекомендації

На основі аналізу відповідних положень СНР 2008, KICE України, є достатньо підстав для наступних висновків та рекомендацій:

1. Діюча в Україні практика класифікації інституційних секторів економіки відносить¹⁰²:

- державні і комунальні ЗВО до сектору S.13 Сектор загального державного управління (ЗДУ), як неринкові некомерційні організації (НКО), які контролюються і в основному фінансуються органами управління, при цьому «... які з правової точки зору не є органами управління, але вважається, що вони проводять державну політику і фактично є частиною органів ЗДУ»¹⁰³. Саме на основі цього інституційного положення державні і комунальні ЗВО мають статус «бюджетна установа».

- Приватні ЗВО до сектору S.11 Нефінансові корпорації підсектору S11002 Приватні нефінансові корпорації як ринкові НКО¹⁰⁴, які здійснюють за основним видом економічної діяльності 85.4 Вища освіта виробництво послуг у сфері вищої освіти.

⁹⁷ Класифікація інституційних секторів економіки (KICE). – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/op_kise_2016.htm

⁹⁸ Класифікація інституційних секторів економіки (KICE). – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/op_kise_2016.htm

⁹⁹ Класифікація інституційних секторів економіки (KICE). – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/op_kise_2016.htm

¹⁰⁰ Класифікація інституційних секторів економіки (KICE). – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/op_kise_2016.htm

¹⁰¹ Класифікація інституційних секторів економіки (KICE). – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/op_kise_2016.htm

¹⁰² Класифікація інституційних секторів економіки (KICE). – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/op_kise_2016.htm

¹⁰³ Класифікація інституційних секторів економіки (KICE). – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/op_kise_2016.htm

¹⁰⁴ Класифікація інституційних секторів економіки (KICE). – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/op_kise_2016.htm

2. На нашу думку, якщо держава або орган місцевого самоврядування, які виступають юридичним власником конкретного ЗВО, визначать у його статуті, що ЗВО є одержувачем бюджетних коштів, то він повинен бути віднесений до сектору S.11 Нефінансові корпорації підсектору S11001 Державні нефінансові корпорації¹⁰⁵.

3. Вважаємо за доцільне до спеціального Закону України «Про вищу освіту» включити положення, згідно яких ЗВО можуть бути віднесені до наступних інституційних секторів економіки України:

- ЗВО державної або комунальної форми власності, бюджетна установа, сектор загального державного управління;
- ЗВО державної або комунальної форми власності, одержувач бюджетних коштів, некомерційна організація (НКО) з ринковим виробництвом, сектор загального державного управління;
- ЗВО державної або комунальної форми власності, одержувач бюджетних коштів, некомерційна організація (НКО) з неринковим виробництвом, сектор загального державного управління;
- ЗВО державної або комунальної форми власності, одержувач бюджетних коштів, корпорація, сектор нефінансових корпорацій;
- ЗВО приватної форми власності, корпорація, сектор нефінансових корпорацій;
- ЗВО приватної форми власності, некомерційна організація (НКО) з ринковим виробництвом, сектор некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства, та чиї ресурси формуються за рахунок добровільних внесків;
- ЗВО, які створені громадськими організаціями, некомерційна організація (НКО) з неринковим виробництвом, сектор некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства, та чиї ресурси формуються за рахунок добровільних внесків.

На нашу думку, це дасть змогу розширити межі інституційної, економічної та фінансової автономії конкретних ЗВО в залежності від перебування у конкретному інституційному секторі економіки України.

¹⁰⁵ Класифікація інституційних секторів економіки (KICE). – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/op_kise_2016.htm

Розділ 3. Вища освіта в системі стандартних статистичних класифікацій видів економічної діяльності

International Standard Industrial Classification of All Economic Activities (ISIC), Rev. 4 / Міжнародна стандартна галузева класифікація усіх видів економічної діяльності (МСГКВЕД)

Міжнародна стандартна галузева класифікація усіх видів економічної діяльності (МСГКВЕД)¹⁰⁶, International Standard Industrial Classification of All Economic Activities (ISIC), Rev. 4¹⁰⁷ є міжнародною **довідковою** класифікацією, в якій викладена класифікаційна структура усіх видів економічної діяльності і яка заснована на узгодженому міжнародному рівні наборі концепцій, визначень, принципів і правил класифікації. Вона забезпечує всеохоплюючий **механізм**, в рамках якого можуть здійснюватись збір і надання даних у форматі, призначеному для цілей економічного аналізу, прийняття рішень і розробки політики.

МСГКВЕД займає **центральне** місце серед діючих стандартних економічних статистичних класифікацій і має концептуальний зв'язок зі всією економічною структурою або її частинами.

Освіта у МСГКВЕД виступає одним із 21 видів економічної діяльності окремою секцією Р за кодом 85.

У ISIC, Rev. 4, вища освіта класифікована наступним чином¹⁰⁸:

«8530 Higher education

This class includes the provision of post-secondary non-tertiary and tertiary education, including granting of degrees at baccalaureate, graduate or post-graduate level. The requirement for admission is at least a high school diploma or equivalent general academic training. Education can be provided in classrooms or through radio, television broadcast, Internet or correspondence.

This class includes:

- post-secondary non-tertiary education
- first stage of tertiary education (not leading to an advanced research qualification)
- second stage of tertiary education (leading to an advanced research qualification)

This class also includes:

- performing arts schools providing higher education

This class excludes:

- adult education as defined in group 854»¹⁰⁹.

8530 Вища освіта

Цей клас включає надання передвищої фахової і вищої освіти, включаючи присвоєння ступенів бакалавра, магістра та інших вчених ступенів. Вимогою для вступу є наявність атестата про середню освіту або еквівалентного загальноосвітнього навчання. Навчання може проводитися в аудиторіях або по радіо чи телебаченню, через Інтернет або по пошті.

Цей клас включає:

- передвищу фахову освіту;
- перший етап вищої освіти (який не надає право на отримання наукової кваліфікації);
- другий етап вищої освіти (який надає право на отримання наукової кваліфікації).

Цей клас також включає:

- заклади вищої освіти культурологічного та мистецького спрямування.

Цей клас не включає:

освіту для дорослих, яка включається в групу 854.

¹⁰⁶ International Standard Industrial Classification of All Economic Activities (ISIC). – URL: https://unstats.un.org/unsd/publication/seriesM/seriesm_4rev4e.pdf

¹⁰⁷ Міжнародна стандартна галузева класифікація усіх видів економічної діяльності (МСГКВЕД). – URL: https://unstats.un.org/unsd/publication/SeriesM/seriesm_4rev3_1r.pdf

¹⁰⁸ International Standard Industrial Classification of All Economic Activities (ISIC). – URL: https://unstats.un.org/unsd/publication/seriesM/seriesm_4rev4e.pdf

¹⁰⁹ International Standard Industrial Classification of All Economic Activities (ISIC). – URL: https://unstats.un.org/unsd/publication/seriesM/seriesm_4rev4e.pdf

**NACE (Nomenclature statistique des Activites economiques dans la Communaute Europeenne) /
Статистична класифікація видів економічної діяльності Європейського Співтовариства)**

NACE (Nomenclature statistique des Activites economiques dans la Communaute Europeenne)¹¹⁰ / Статистична класифікація видів економічної діяльності Європейського Співтовариства)¹¹¹ – європейська стандартна класифікація видів економічної діяльності. На основі NACE Rev. 2¹¹², розроблені дані є порівнянними на європейському і, загалом, на світовому рівнях. **Використання NACE у Європейській статистичній системі є обов'язковим.**

NACE розроблена на основі ISIC, де використано однаковий принцип розподілу видів економічної діяльності на складові на найвищих рівнях, але NACE є більш деталізованою на нижчих класифікаційних рівнях.

Вища освіта представлена у NACE в Section P – Education, Division 85 Education, Group 85.4 Higher education, Class 85.41 Post-secondary non-tertiary education та Class 85.42 Tertiary education, що детально наведено у таблиці 1¹¹³.

Таблиця 1

Вища освіта відповідно до NACE

n.e.c. : not elsewhere classified				* part of
Division	Group	Class		ISIC Rev. 4
Section P – Education				
85			Education	
	85.4		Higher education	
		85.41	Post-secondary non-tertiary education	8530*
		85.42	Tertiary education	8530*

Відповідні пояснення щодо вищої освіти сформульовані наступним чином¹¹⁴:

«85.4 Higher education

This group includes the furnishing of post-secondary non-tertiary and academic courses and granting of degrees at baccalaureate, graduate or post-graduate level. The requirement for admission is a diploma at least at upper secondary education level.

This group excludes:

- adult education as defined in 85.5

85.41 Post-secondary non-tertiary education

This class includes provision of post-secondary education, which cannot be considered tertiary education. For example provision of supplementary post-secondary education to prepare for tertiary education or post-secondary non-tertiary vocational.

85.42 Tertiary education

This class includes:

- first, second and third stages of tertiary education

This class also includes:

- performing arts schools providing tertiary education»¹¹⁵ /

85.4 Вища освіта

У цю групу входить освіта вища та післясередня, що дає змогу здобувати ступені на рівні бакалаврату і магістрів. Вимогою до вступу є наявність диплому рівня середньої освіти.

¹¹⁰ NACE Rev. 2 Statistical classification of economic activities in the European Community. – URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/5902521/KS-RA-07-015-EN.PD>

¹¹¹ Про затвердження Методологічних основ та пояснень до позицій Класифікації видів економічної діяльності. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0396832-11>

¹¹² NACE Rev. 2 Statistical classification of economic activities in the European Community. – URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/5902521/KS-RA-07-015-EN.PDF>

¹¹³ NACE Rev. 2 Statistical classification of economic activities in the European Community. – URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/5902521/KS-RA-07-015-EN.PDF>

¹¹⁴ NACE Rev. 2 Statistical classification of economic activities in the European Community. – URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/5902521/KS-RA-07-015-EN.PDF>

¹¹⁵ NACE Rev. 2 Statistical classification of economic activities in the European Community. – URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/5902521/KS-RA-07-015-EN.PDF>

Ця група не включає:

- освіту для дорослих, визначену у 85.5

85.41 Післясередня невища освіта

До цього класу входить забезпечення післясередньої невищої фахової освіти. Наприклад, надання професійної освіти.

85.42 Вища освіта (Третична освіта)

Цей клас включає:

- перший, другий і третій рівні вищої освіти

Цей клас також включає:

- діяльність шкіл мистецтв, що надають вищу освіту.

Національний класифікатор України – Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010 (КВЕД ДК 009:2010)

Національний класифікатор України – Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010 (КВЕД ДК 009:2010) ¹¹⁶ згармонізовано з МСГКВЕД (ISIC Rev. 4) та Класифікацією видів економічної ЄС (NACE, Rev. 2).

У КВЕД ДК 009:2010 сформульовані основні терміни та визначення понять, що їх використовують у контексті КВЕД ¹¹⁷. Наведемо деякі з них із нашими уточненнями і коментарями.

Виробництво – це економічна діяльність, результатом якої є продукція ¹¹⁸ (згідно СНР 2008 – продукт (товари і послуги)). Це поняття використовують для позначення всіх видів економічної діяльності ¹¹⁹. У сфері послуг можуть використовувати уточнюючий термін – «надання». **Зазначене, на нашу думку, дає достатньо підстав для використання наступного терміну: «виробництво і надання послуг у сфері вищої освіти».**

Економічна діяльність – процес виробництва продукції (товарів і послуг), який здійснюють з використанням певних ресурсів, сировини, матеріалів, устаткування, робочої сили, технологічних процесів тощо. Економічну діяльність характеризують витрати на виробництво, процес виробництва та випуск продукції ¹²⁰. Економічна діяльність інституційних одиниць поділяється на основний вид, другорядні види, допоміжні види.

Основний вид – це вид діяльності суб'єкта, на який припадає найбільший внесок у валову додану вартість (або інший визначений критерій) ¹²¹. Основним видом економічної діяльності у сфері вищої освіти визначається діяльність ЗВО щодо виробництва і надання послуг у сфері вищої освіти за кодом КВЕД 85.4 Вища освіта, про що ЗВО зазначає у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань ¹²² (далі - ЄДРПОУ) ¹²³.

Другорядні види економічної діяльності – будь-які інші (крім основного) види діяльності ЗВО з виробництва товарів та надання послуг ¹²⁴, які також зазначаються ЗВО у ЄДРПОУ ¹²⁵. Зокрема, до другорядних видів діяльності у сфері вищої освіти відносяться: 72.Наукові дослідження та розробки; 58. Видавнича діяльність; 55.1 Діяльність готелів і подібних засобів тимчасового розміщення; 85.5 Інші види освіти; 88.9. Надання іншої соціальної допомоги без забезпечення проживання; 93. Діяльність у сфері спорту, організовування відпочинку та розваг; 91.

¹¹⁶ Класифікатор видів економічної діяльності / національний класифікатор України. – URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10/page>

¹¹⁷ Класифікатор видів економічної діяльності / національний класифікатор України. – URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10/page>

¹¹⁸ Класифікатор видів економічної діяльності / національний класифікатор України. – URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10/page>

¹¹⁹ Класифікатор видів економічної діяльності / національний класифікатор України. – URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10/page>

¹²⁰ Класифікатор видів економічної діяльності / національний класифікатор України. – URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10/page>

¹²¹ Класифікатор видів економічної діяльності / національний класифікатор України. – URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10/page>

¹²² Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15>

¹²³ Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. – URL: <https://usr.minjust.gov.ua/ua/freesearch>

¹²⁴ Класифікатор видів економічної діяльності / національний класифікатор України. – URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10/page>

¹²⁵ Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. – URL: <https://usr.minjust.gov.ua/ua/freesearch>

Функціонування бібліотек, архівів, музеїв та інших закладів культури. Так, зокрема, Національний технічний університет України «Київський політехнічний університет імені Ігоря Сікорського» задекларував у ЄДРПО одночасне здійснення 60 видів економічної діяльності, зазначивши основним видом за кодом КВЕД 85.42 – Вища освіта; Київський національний університет імені Тараса Шевченка зазначив 21 вид економічної діяльності; Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана – відповідно 55 видів економічної діяльності; Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна – 6 видів економічної діяльності; Національний університет «Львівська політехніка» – 18 видів економічної діяльності.

Допоміжні види економічної діяльності – це види діяльності, які виконують переважно у сфері послуг, а їх результати використовує сам суб'єкт задля обслуговування його основного та другорядних видів економічної діяльності (керування підприємством, бухгалтерський облік, транспортування, складування, закупівля, збут, ремонт, технічне обслуговування тощо) ¹²⁶.

Освіта у КВЕД ¹²⁷ класифікована як секція Р Освіта з одним розділом 85. Освіта, шістьма групами, серед яких група за кодом 85.4 Вища освіта, яка, у свою чергу поділяється на два класи¹²⁸: 85.41 Професійно-технічна освіта на рівні вищого професійно-технічного навчального закладу та 85.42 Вища освіта, що наведено в таблиці 2.

Таблиця 2

Вища освіта відповідно КВЕД ДК 009:2010¹²⁹

Код	Назва	NACE	ISIC (Rev. 4)
P	Освіта		P
85	Освіта		85
85.4	Вища освіта		853
85.41	Професійно-технічна освіта на рівні вищого професійно-технічного навчального закладу	80.30*	8530*
85.42	Вища освіта	80.30	8530*

* 130

85.4 Вища освіта

Ця група включає вищу освіту яка дає змогу здобувати ступені бакалаврів і магістрів. Вимогою для вступу є наявність атестата про середню освіту.

Ця група не включає:

- освіту для дорослих, як визначено у 85.5

85.41 Професійно-технічна освіта на рівні вищого професійно-технічного навчального закладу

Цей клас включає надання освіти після здобуття середньої освіти, яка не може вважатися вищою освітою. Наприклад, надання допоміжної освіти після здобуття середньої освіти для підготовки до другого етапу вищої освіти або невищої професійної освіти.

85.42 Вища освіта

Цей клас включає:

- перший, другий і третій рівні вищої освіти

Цей клас також включає:

- діяльність шкіл мистецтв, що надають вищу освіту.

¹²⁶ Класифікатор видів економічної діяльності / національний класифікатор України. – URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10/page>

¹²⁷ Класифікатор видів економічної діяльності КВЕД-2010: Секція Р. – URL: http://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/SECT/KVED10_P.html

¹²⁸ Класифікатор видів економічної діяльності КВЕД-2010: Секція Р. – URL: http://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/SECT/KVED10_P.html

¹²⁹ Класифікатор видів економічної діяльності КВЕД-2010: Секція Р. – URL: http://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/SECT/KVED10_P.html

¹³⁰ * Цим символом позначено часткову (неповну) відповідність між позиціями статистичних класифікацій.

Висновки та рекомендації

1. Вища освіта в системі міжнародних і національних стандартних статистичних класифікацій видів економічної діяльності займає чітко визначену позицію в ієрархічній структурі видів економічної діяльності з присвоєнням відповідних, узгоджених між собою кодів, які дають можливість формувати відповідні дані щодо виробництва і надання послуг у сфері вищої освіти. **Вимоги і положення зазначених класифікацій виступають певними обмеженнями при формуванні механізмів економічної (у тому числі фінансової) автономії ЗВО.**

2. Оскільки до цього часу в діючій національній нормативно-правовій базі України відсутнє визначення терміну «економічна діяльність у сфері вищої освіти» на підставі наших досліджень пропонуємо ввести в практику наступне визначення: **«Економічна діяльність у сфері вищої освіти – виробництво і надання послуг у сфері вищої освіти (основний вид) та інших продуктів (товарів і послуг) – другорядні види економічної діяльності відповідно до визначень офіційних міжнародних і національних статистичних класифікацій»¹³¹.** Це визначення сформульовано на основі положень Господарського кодексу України (зокрема, Розділ I Основні засади господарської діяльності стаття 3)¹³²; Міжнародної стандартної галузевої класифікації всіх видів економічної діяльності (МСГКВЕД)¹³³/ International Standard Industrial Classification of All Economic Activities (ISIC), Rev.4¹³⁴; Класифікації видів економічної діяльності Європейського Співтовариства / Nomenclature of Activities European Community (NACE), (Rev.2, 2006)(Розділ 1 підпункт 11)¹³⁵; Класифікації видів економічної діяльності (КВЕД) (4 Терміни та визначення понять)¹³⁶; дослідження «Економічні відносини у системі вищої освіти: модернізація в умовах інноваційної економіки»: монографія¹³⁷.

3. Наведені загальні положення МСГКВЕД (ISIC Rev. 4), Класифікація видів економічної ЄС (NACE, Rev. 2), КВЕД ДК 009:2010 щодо сфери вищої освіти є обов'язковими до виконання і, **на нашу думку, є достатньо підстав для висновку, що вони виступають обов'язковими нормативно-правовими межами автономії ЗВО в частині термінів і їх визначень видів економічної діяльності.**

4. Порівняння положень групи 85.4 Вища освіта національного КВЕД з відповідними положеннями МСГКВЕД (ISIC Rev. 4) та Класифікацією видів економічної ЄС (NACE, Rev. 2) дає підстави для висновку, що структура групи 85.4 КВЕД та сформульовані положення в основному відповідають структурам та положенням МСГКВЕД (ISIC Rev. 4) та NACE, Rev. 2, за винятком формулювання у класі 85.41: «Професійно-технічна освіта на рівні вищого професійно-технічного навчального закладу у КВЕД та «Післясередня невища освіта (наш переклад) у класі 85.41 NACE.

На наше переконання, відповідні зміни мають бути внесені до національного КВЕД¹³⁸:

- формулювання у класі 85.41 Професійно-технічна освіта на рівні вищого професійно-технічного навчального закладу замінити на формулювання класу 85.41 Фахова передвища освіта.

Пропозиція щодо зазначеної заміни формулювань ґрунтується на положеннях Закону України «Про фахову передвищу освіту»¹³⁹ згідно пп.6, п 4, Розділу XIV Прикінцеві та перехідні положення якого Кабінету Міністрів

¹³¹ Економічні відносини у системі вищої освіти: модернізація в умовах інноваційної економіки»: монографія / Авторський колектив: Ю.Вітренко, В.Ворона, Д.Кірієнко, В.Ковтунець, С.Мельник, О.Мусієнко; за редакцією Ю. Вітренка . – Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2017. – URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2018/09/mon_Ek_vidnosyny_VO-Ukrainy_Modernizac_IVO-2017-179p_avtors-kolektiv.pdf

¹³² Господарський кодекс України (Розділ I Основні засади господарської діяльності стаття 3). – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

¹³³ Міжнародна стандартна галузева класифікація усіх видів економічної діяльності (МСГКВЕД). – URL: https://unstats.un.org/unsd/publication/SeriesM/seriesm_4rev3_1r.pdf

¹³⁴ Intenational Standard Industrial Classification of All Economic Activities (ISIC). – URL: https://unstats.un.org/unsd/publication/seriesM/seriesm_4rev4e.pdf

¹³⁵ NACE Rev. 2 Statistical classification of economic activities in the European Community. – URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/5902521/KS-RA-07-015-EN.PDF>

¹³⁶ Класифікатор видів економічної діяльності КВЕД-2010: Секція Р. – URL: http://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/SECT/KVED10_P.html

¹³⁷ Економічні відносини у системі вищої освіти: модернізація в умовах інноваційної економіки»: монографія / Авторський колектив: Ю.Вітренко, В.Ворона, Д.Кірієнко, В.Ковтунець, С.Мельник, О.Мусієнко; за редакцією Ю. Вітренка . – Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2017. – URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2018/09/mon_Ek_vidnosyny_VO-Ukrainy_Modernizac_IVO-2017-179p_avtors-kolektiv.pdf

¹³⁸ Класифікатор видів економічної діяльності КВЕД-2010: Секція Р. – URL: http://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/SECT/KVED10_P.html

¹³⁹ Про фахову передвищу освіту. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19>

Україні доручено «забезпечити внесення фахової передвищої освіти до Класифікації видів економічної діяльності як окремої групи та класу». При цьому слід зазначити, що наша пропозиція дозволить розв'язати проблему, яка виникла між формулюванням зазначеного Закону¹⁴⁰ в частині внесення до КВЕД¹⁴¹ фахової передвищої освіти як окремої групи та структури класифікації освіти NACE¹⁴², яка не містить окремої групи щодо фахової передвищої освіти.

---

¹⁴⁰ Про фахову передвищу освіту. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19>

¹⁴¹ Класифікатор видів економічної діяльності КВЕД-2010: Секція Р. – URL: http://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/SECT/KVED10_P.html

¹⁴² NACE Rev. 2 Statistical classification of economic activities in the European Community. – URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/5902521/KS-RA-07-015-EN.PDF>

Розділ 4. Вища освіта як результат економічної діяльності ЗВО в системах стандартних статистичних класифікацій продуктів (товарів і послуг) та національних нормативно-правових актах

**Central Product Classification (CPC) Version 2.1/
Центральна класифікація продуктів (ЦКП)**

Основною метою Центральної класифікації продуктів (ЦКП), Central Product Classification (CPC) Version 2.1¹⁴³ є класифікація товарів і послуг, що є результатом виробництва в будь-якій економіці. Ця продукція обліковується в національних рахунках країн і може бути виміряна та проаналізована за допомогою Системи національних рахунків (СНР), зокрема СНР 2008¹⁴⁴. ЦКП, (CPC) використовується як основа для формулювання товарів і послуг з метою аналізу обсягів виробництва і споживання конкретних продуктів як у кількісному, так і у вартісному вимірах, порівняння регіональних показників. СНР 2008 містить визначення продуктів. Це говорить про те, що товари і послуги (у тому числі послуги у сфері вищої освіти) є результатом виробництва. У СНР 2008 термін «продукти» є синонімом «товарів і послуг».

У Центральній класифікації продуктів (ЦКП), Central Product Classification (CPC) Version 2.1, результати виробництва і надання послуг у сфері вищої освіти класифіковані наступним чином¹⁴⁵:

Таблиця 3

Вища освіта відповідно до (CPC) Version 2.1

Group	Class	Subclass	Title	Corresponding ISIC 4
			...	
Division 92		Education services		
			...	
924			Post-secondary non-tertiary education services	
	9241		Post-secondary non-tertiary education services, general	8530
		92410	Post-secondary non-tertiary education services, general	8530
	9242		Post-secondary non-tertiary education services, technical and vocational	8530
		92420	Post-secondary non-tertiary education services, technical and vocational	8530
925			Tertiary education services	
	9251		First stage tertiary education services	8530
		92510	First stage tertiary education services	8530
	9252		Second stage tertiary education services	8530
		92520	Second stage tertiary education services	8530

¹⁴⁶ Central Product Classification, Version 2.1

Post-secondary non-tertiary education services, general

This subclass includes: – educational services for programmes (ISCED Level 4) which, while happening after students finish Upper Secondary education, cannot be considered tertiary education because content-wise these programmes are not significantly more advanced than those from Upper Secondary. They are either short vocational programmes that lead students to the labour market or programmes with substantial theoretical background instruction specifically designed to prepare students for entry to tertiary education in cases where they had previously followed a curriculum (in Level 3 above) that lacked elements needed to entitle them to enter tertiary education programmes.

¹⁴³ Central Product Classification, Version 2.1. – URL: <https://unstats.un.org/unsd/classifications/unsdclassifications/cpcv21.pdf>

¹⁴⁴ System of National Accounts 2008, New York, 2009. – URL: <https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/docs/sna2008.pdf>

¹⁴⁵ Central Product Classification, Version 2.1. – URL: <https://unstats.un.org/unsd/classifications/unsdclassifications/cpcv21.pdf>

¹⁴⁶ Central Product Classification, Version 2.1. – URL: <https://unstats.un.org/unsd/classifications/unsdclassifications/cpcv21.pdf>

Services in this subclass cover education which is not designed explicitly to prepare participants for a specific class of occupations or trades or for entry into further vocational or technical education programmes.

Post-secondary non-tertiary education services, technical and vocational

This subclass includes: – educational services for programmes (ISCED Level 4) which, while happening after students finish Upper Secondary education, cannot be considered tertiary education because content-wise these programmes are not significantly more advanced than those from Upper Secondary. They are either short vocational programmes that lead students to the labour market or programmes with substantial theoretical background instruction specifically designed to prepare students for entry to tertiary education in cases where they had previously followed a curriculum (in Level 3 above) that lacked elements needed to entitle them to enter tertiary education programmes. Services in this subclass cover education that prepares participants for direct entry, without further training, into specific occupations. Successful completion of such programmes leads to a labour-market relevant vocational qualification.

First stage tertiary education services

This subclass includes: – education services leading to a university degree or equivalent. Such education services are offered in universities, colleges and similar institutions of higher education.

Second stage tertiary education services

This subclass includes: – education services for tertiary programmes which lead directly to an advanced research qualification, such as a doctoral degree.

Таблиця 4

Вища освіта відповідно до Центральної класифікації продуктів (ЦКП)

Група	Клас	Підклас	Назва	Відповідність ISIC 4
			...	
Розділ 92		Послуги у сфері освіти		
			...	
924			Послуги у сфері післяшкільної невищої освіти	
	9241		Послуги у сфері післяшкільної невищої освіти, основні	8530
		92410	Послуги у сфері післяшкільної невищої освіти, основні	8530
	9242		Послуги у сфері післяшкільної невищої освіти, технічної та професійної	8530
		92420	Послуги у сфері післяшкільної невищої освіти, технічної та професійної	8530
925			Послуги у сфері вищої освіти	
	9251		Послуги у сфері вищої освіти неуніверситетського рівня	8530
		92510	Послуги у сфері вищої освіти неуніверситетського рівня	8530
	9252		Послуги у сфері вищої освіти університетського рівня	8530
		92520	Послуги у сфері вищої освіти університетського рівня	8530

Послуги у сфері післяшкільної невищої освіти

Цей підклас включає: – освітні послуги для програм (ISCED рівень 4). Послуги у сфері післяшкільної невищої освіти, технічної та професійної.

Цей підклас включає: – освітні послуги для програм (ISCED рівень 4), які, незважаючи на те, що студенти закінчують освіту, не можуть вважатися вищою освітою, оскільки ці програми за змістом не є значно більш розширеними, ніж програми з вищої освіти. Це або короткі професійні програми, які ведуть студентів на ринок праці, або програми зі значним теоретичним навчальним багажем, спеціально розробленим для підготовки студентів до вступу до вищої освіти у випадках, коли вони раніше дотримувалися навчальної програми (на рівні 3), у якій бракувало елементів, необхідних для того аби надати їм право на вступ до програм вищої освіти. Послуги цього підкласу охоплюють освіту, яка готує учасників до прямого вступу без додаткової підготовки до конкретних професій. Успішне завершення таких програм призводить до відповідної професійної кваліфікації на ринку праці.

Послуги у сфері вищої освіти неуніверситетського рівня

Цей підклас включає: – освітні послуги, що ведуть до університетського ступеня або еквівалента. Такі освітні послуги пропонуються в університетах, коледжах та подібних ЗВО.

Послуги у сфері вищої освіти університетського рівня

Цей підклас включає: - освітні послуги для вищих програм, що призводять безпосередньо до вищої науково-дослідної кваліфікації, наприклад докторської.

Хочемо привернути увагу до того, що у цій класифікації зазначається безпосередня узгодженість із ISIC 4, з кодом 8530.

**Статистична класифікація продукції за видами діяльності в Європейському Союзі, версія 2.1 (СКП ЄС) /
Statistical Classification of Products by Activity in the European Union, Version 2.1 (CPA Version 2.1)**

У Статистичній класифікації продукції за видами діяльності в Європейському Союзі, версія 2.1 (СКП ЄС) / Statistical Classification of Products by Activity in the European Union, Version 2.1 (CPA Version 2.1) ¹⁴⁷ результати виробництва і надання послуг у сфері вищої освіти представлені ¹⁴⁸:

...

85.4 Higher education services

85.41 Post-secondary non-tertiary education services

85.42 Tertiary education services

85.4 Послуги у сфері вищої освіти

85.41 Послуги у сфері вищої освіти неуніверситетського рівня

85.42 Послуги у сфері вищої освіти університетського рівня

Наведені загальні положення Статистичної класифікації продукції за видами діяльності в Європейському Союзі, версія 2.1 (СКП ЄС) / Statistical Classification of Products by Activity in the European Union, Version 2.1 (CPA Version 2.1) відповідають положенням МСГКВЕД (ISIC Rev. 4) і є обов'язковими до виконання.

Державний класифікатор продукції та послуг ДК 016-2010

У Державному класифікаторі продукції та послуг ДК 016-2010 Освіта¹⁴⁹ класифікована (як і в КВЕД) окремою секцією Р Послуги у сфері освіти з одним розділом 85 Послуги у сфері освіти, шістьма групами, серед яких за кодом 85.4 Послуги у сфері вищої освіти, яка, в свою чергу, поділяється на два класи: 85.41 Послуги у сфері післяшкільної освіти неуніверситетського рівня та 85.42 Послуги у сфері вищої освіти університетського рівня.

Таблиця 5

Класифікація освіти відповідно до Державного класифікатора продукції та послуг ДК 016-2010

Код	Назва	Код УКТЗЕД
Секція Р	Послуги у сфері освіти	
85	Послуги у сфері освіти	
85.4	Послуги у сфері вищої освіти	
85.41	Послуги у сфері післяшкільної освіти неуніверситетського рівня	
85.41.1	Послуги у сфері післяшкільної освіти неуніверситетського рівня	
85.41.11	Послуги у сфері післяшкільної загальної освіти неуніверситетського рівня оперативно доступні (у режимі on-line)	
85.41.11-00.00	Послуги у сфері післяшкільної загальної освіти неуніверситетського рівня; оперативноступні (у режимі on-line)	
85.41.12	Послуги у сфері післяшкільної загальної освіти неуніверситетського рівня, інші	
85.41.12-00.00	Послуги у сфері післяшкільної загальної освіти неуніверситетського рівня, інші	

¹⁴⁷ Statistical Classification of Products by Activity in the European Union, Version 2.1. – URL: https://ec.europa.eu/eurostat/ramon/nomenclatures/index.cfm?TargetUrl=LST_NOM_DTL&StrNom=CPA_2_1&StrLanguageCode=EN&IntPcKey=&StrLayoutCode=HIERARCHIC

¹⁴⁸ Statistical Classification of Products by Activity in the European Union, Version 2.1. – URL: https://ec.europa.eu/eurostat/ramon/nomenclatures/index.cfm?TargetUrl=LST_NOM_DTL&StrNom=CPA_2_1&StrLanguageCode=EN&IntPcKey=&StrLayoutCode=HIERARCHIC

¹⁴⁹ Державний класифікатор продукції та послуг ДК 016-2010. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v457p609-10/paran6#n6>

85.41.13	Послуги у сфері післяшкільної професійно-технічної освіти неуніверситетського рівня оперативнодоступні (у режимі on-line)	
85.41.13-00.00	Послуги у сфері післяшкільної професійно-технічної освіти неуніверситетського рівня оперативнодоступні (у режимі on-line)	
85.41.14	Послуги у сфері післяшкільної професійно-технічної освіти неуніверситетського рівня, інші	
85.41.14-00.00	Послуги у сфері післяшкільної професійно-технічної освіти неуніверситетського рівня, інші	
85.42	Послуги у сфері вищої освіти університетського рівня	
85.42.1	Послуги у сфері вищої освіти університетського рівня	
85.42.11	Послуги у сфері вищої університетської освіти першого ступеня оперативнодоступні (у режимі on-line)	
85.42.11-00.00	Послуги у сфері вищої університетської освіти першого ступеня оперативнодоступні (у режимі on-line)	
85.42.12	Послуги у сфері вищої університетської освіти першого ступеня, інші	
85.42.12-00.00	Послуги у сфері вищої університетської освіти першого ступеня, інші	
85.42.13	Послуги у сфері вищої університетської освіти другого ступеня оперативнодоступні (у режимі on-line)	
85.42.13-00.00	Послуги у сфері вищої університетської освіти другого ступеня оперативнодоступні (у режимі on-line)	
85.42.14	Послуги у сфері вищої університетської освіти другого ступеня, інші	
85.42.14-00.00	Послуги у сфері вищої університетської освіти другого ступеня, інші	
85.42.15	Послуги у сфері вищої університетської освіти третього ступеня оперативнодоступні (у режимі on-line)	
85.42.15-00.00	Послуги у сфері вищої університетської освіти третього ступеня оперативнодоступні (у режимі on-line)	
85.42.16	Послуги у сфері вищої університетської освіти третього ступеня, інші	
85.42.16-00.00	Послуги у сфері вищої університетської освіти третього ступеня, інші	

Вважаємо за необхідне привернути увагу до того факту, що діючий національний Державний класифікатор продукцій та послуг ДК 016:2010 (ДКПП) у групі 85.4 Послуги у сфері вищої освіти обмежується деталізацією зазначених послуг лише на рівнях вищої освіти без урахування класифікацій відповідно до Міжнародної стандартної класифікації освіти: області (галузі) освіти та професійної підготовки (МСКО-О-2013) та Постанови КМУ «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» № 266 від 29.04.2015 р. На наше переконання, відсутність зазначеної класифікації у ДКПП позбавляє можливості розраховувати вартість (ціну) послуг у сфері вищої освіти у розрізі галузей знань та спеціальностей, як конкретних кінцевих результатів економічної діяльності ЗВО. Ефективним шляхом вказаної проблеми може бути прийняття на основі ДКПП Державного **галузевого** класифікатора послуг у сфері вищої освіти (ДГКПВО), можливість прийняття якого передбачена загальними положеннями ДКПП.

Закон України «Про освіту»

Термін «послуга у сфері освіти» є у Законі України «Про освіту»¹⁵⁰, Розділі I Загальні положення, Ст.1 Основні терміни та їх визначення де вони вживаються в такому значенні: «пп.18) освітня послуга – комплекс визначених законодавством, освітньою програмою та/або договором дій суб'єкта освітньої діяльності, що мають визначену вартість та спрямовані на досягнення здобувачем освіти очікуваних результатів навчання;...»¹⁵¹. Зазначене визначення підтверджується ще одним пп. 22, цієї ж статті де «результати навчання – знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, набуті у процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення

¹⁵⁰ Закон України Про освіту. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

¹⁵¹ Закон України Про освіту, (Розділ I Загальні положення, Ст.1, пп. 18. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

освітньої програми або окремих освітніх компонентів;...»¹⁵². Зазначене у Законі чітко встановлює, що освітня послуга (у тому числі послуга у сфері вищої освіти) є комплексом економічних дій суб'єкта освітньої діяльності (у нашому випадку ЗВО), які мають визначену вартість та спрямовані на досягнення здобувачем освіти (у тому числі вищої освіти) очікуваних результатів навчання. Де результати навчання в ЗВО зараховуються як знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, що внесли зміни в інтелектуальний стан конкретної окремої особи, вироблені на замовлення відповідно до стандартів вищої освіти та можливих додаткових вимог, сформульованих замовником у документі щодо виконання замовлення (договір, угода, контракт тощо), і мають вартісний вираз.

Закон України «Про вищу освіту»

У Законі України «Про вищу освіту»¹⁵³, який є спеціальним у сфері вищої освіти визначення «послуга у сфері вищої освіти як результат економічної діяльності ЗВО» наразі відсутнє. Нами пропонується на основі положень Системи національних рахунків 2008 (зокрема, Глава 2 «Загальний огляд: Інституційні одиниці та сектори», Глава 4 «Інституційні одиниці та сектори» А. Вступ, Глава 6 «Рахунки виробництва» В. Концепція виробництва пункт 6.17)¹⁵⁴, Закону України «Про освіту» (Розділ I, стаття 1 підпункт 18)¹⁵⁵; Цивільного кодексу України (зокрема, Книга 5, Глава 63 Послуги, загальні положення, статті 901-907)¹⁵⁶; Державний класифікатор продукції та послуг ДКПП ДК 016:2010 (Секція Р)¹⁵⁷; Класифікації інституційних секторів економіки України (KICE)¹⁵⁸; дослідження «Економічні відносини у системі вищої освіти: модернізація в умовах інноваційної економіки»: монографія¹⁵⁹ наступне визначення: «послуга у сфері вищої освіти як результат економічної діяльності ЗВО – це освітня діяльність офіційно зареєстрованих інституційних одиниць, що вносить зміни в інтелектуальний стан окремої особи, виробляється на замовлення відповідно до державних стандартів вищої освіти та можливих додаткових вимог, сформульованих замовником у документі щодо виконання замовлення (договір, угода, контракт тощо), і яка має вартісний вираз»¹⁶⁰.

Закон України «Про публічні закупівлі»

У Законі України «Про публічні закупівлі»¹⁶¹, важливою нормою для ЗВО у цій сфері є положення, згідно якого «послуги з підготовки фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів (післядипломна освіта) за державним замовленням»¹⁶² повинні здійснюватися згідно норм окремого закону. З незрозумілих причин в Україні до цього часу окремий закон щодо здійснення процедур закупівлі послуг у сфері вищої освіти не прийнято.

Висновки та рекомендації

1. Результати виробництва основного виду економічної діяльності за кодом 85.4 Вища освіта в Україні класифіковані відповідно до вимог Центральної класифікації продуктів (ЦКП), переліку промислової продукції Європейського Союзу, національної Класифікації видів економічної діяльності (КВЕД) у національному Державному класифікаторі продукції та послуг ДК 016:2010 формуються у секції Р Послуги у сфері освіти, групі

¹⁵² Закон України Про освіту, (Розділ I Загальні положення, Ст.1, пп. 22. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

¹⁵³ Закон України Про вищу освіту. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

¹⁵⁴ System of National Accounts 2008 (2008 SNA). – URL: <https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/docs/SNA2008.pdf>

¹⁵⁵ Закон України Про освіту. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

¹⁵⁶ Цивільний кодекс України. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

¹⁵⁷ Державний класифікатор продукції та послуг ДК 016-2010. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v457p609-10/paran6#n6>

¹⁵⁸ Класифікація інституційних секторів економіки (KICE). – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/op_kise_2016.htm

¹⁵⁹ Економічні відносини у системі вищої освіти: модернізація в умовах інноваційної економіки / Монографія: Авторський колектив: Ю. Вітренко, В. Ворона, Д. Кірієнко, В. Ковтунець, С. Мельник, О. Мусієнко; за заг. редакцією Ю.М.Вітренка. – Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2017. – 180 с. – URL: http://ihed.org.ua/images/biblioteka/mon_Ek_vidnosyny_VO-Ukrainy_Modernizac_IVO-2017-179p_avtors-kolektiv.pdf

¹⁶⁰ Економічні відносини у системі вищої освіти: модернізація в умовах інноваційної економіки / Монографія: Авторський колектив: Ю. Вітренко, В. Ворона, Д. Кірієнко, В. Ковтунець, С. Мельник, О. Мусієнко; за заг. редакцією Ю.М.Вітренка. – Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2017. – 180 с. (Розділ 1). – URL: http://ihed.org.ua/images/biblioteka/mon_Ek_vidnosyny_VO-Ukrainy_Modernizac_IVO-2017-179p_avtors-kolektiv.pdf

¹⁶¹ Закон України Про публічні закупівлі. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19>

¹⁶² Закон України Про публічні закупівлі. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19> ст.2 п.5

85.4 Послуги у сфері вищої освіти з поділом на два класи: 85.41 – Послуги у сфері післяшкільної освіти неуніверситетського рівня та 85.42 Послуги у сфері вищої освіти університетського рівня.

Проте до цього часу в діючій національній нормативно-правовій базі України відсутнє визначення терміну «послуга у сфері вищої освіти». На підставі наших досліджень пропонуємо внести у відповідні нормативно-правові акти України наступне визначення: **послуга у сфері вищої освіти як результат економічної діяльності ЗВО – це освітня діяльність офіційно зареєстрованих інституційних одиниць, що вносить зміни в інтелектуальний стан окремої особи, виробляється на замовлення відповідно до державних стандартів вищої освіти та можливих додаткових вимог, сформульованих замовником у документі щодо виконання замовлення (договір, угода, контракт тощо), і яка має вартісний вираз.**

2. Діючий Державний класифікатор продукції та послуг ДК 016:2010 (ДКПП) містить класифікацію послуг у сфері вищої освіти у розрізі галузей знань та спеціальностей. У цьому зв'язку вважаємо за доцільне на основі положень ДКПП та Постанови КМУ «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» № 266 від 29.04.2015 р. розробити і затвердити в установленому порядку Державний галузевий класифікатор послуг у сфері вищої освіти (ДГКПВО), який забезпечить можливість визначати вартість (ціну) послуг у сфері вищої освіти у розрізі галузей знань та спеціальностей, як конкретних кінцевих результатів економічної діяльності ЗВО.

Розділ 5. Вища освіта та заклади вищої освіти в системі стандартних статистичних класифікацій освітньої діяльності, міжнародних та національних нормативно-правових актах, окремі положення яких є регуляторами інституційної, економічної та фінансової автономії ЗВО

**International Standard Classification of Education (ISCED)/
Міжнародна стандартна класифікація освіти (МСКО 2011)**

У International Standard Classification of Education (ISCED)¹⁶³ / Міжнародна стандартна класифікація освіти (МСКО 2011) зазначено, що вона є *частиною* Міжнародної системи соціальних та економічних класифікацій ООН (до якої входять і, зокрема, зазначені вище Міжнародна стандартна галузева класифікація усіх видів економічної діяльності (ISIC) та Статистична класифікація продукції за видами економічної діяльності (CPA)) та виступає керівництвом для упорядкування освітніх програм і відповідних кваліфікацій за рівнями й галузями освіти.

Згідно ISCED 2011 вища освіта охоплює рівні (level): 4 та (tertiary education) 5, 6, 7, 8:

Таблиця 6

Classification at ISCED level 4
Classification codes for educational attainment at ISCED level 4 (ISCED – A)¹⁶⁴:

Category (orientation)		Sub-category (level completion and access to higher ISCED levels)	
4	Post-secondary non-tertiary general education	43	Level completion, without direct access to tertiary education
		44	Level completion, without direct access to tertiary education *
5	Post-secondary nontertiary vocational education	53	Level completion, without direct access to tertiary education
		454	Level completion, with direct access to tertiary education
		54	Level completion, with direct access to tertiary education *

*Including recognised successful completion of a programme or a stage of a programme in short-cycle tertiary education insufficient for level completion.

Tertiary education.

ISCED level 5 short-cycle tertiary education

Таблиця 7

Classification at ISCED level 5
Classification codes for educational attainment related to ISCED level 5 (ISCED – A)¹⁶⁵

Category (orientation)		Sub-category (level completion and access to higher ISCED levels)	
4	Post-secondary non-tertiary general education	444	Recognised successful completion of a short-cycle tertiary general1 programme (or stage) insufficient for level completion
5	Post-secondary non-tertiary vocational education	454	Recognised successful completion of a short-cycle tertiary vocational1 programme (or stage) insufficient for level completion
4	Short-cycle tertiary general education1	540	Not further defined 2
5	Short-cycle tertiary vocational education1	550	Not further defined 2
6	Short-cycle tertiary education, orientation unspecified 3	560	Not further defined

¹⁶³ International Standard Classification of Education (ISCED). – URL: <http://uis.unesco.org/en/topic/international-standard-classification-education-isced>

¹⁶⁴ International Standard Classification of Education (ISCED). – URL: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/international-standard-classification-of-education-isced-2011-en.pdf>

¹⁶⁵ International Standard Classification of Education (ISCED). – URL: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/international-standard-classification-of-education-isced-2011-en.pdf>

1. To be used at ISCED level 5 in the absence of internationally agreed definitions for academic and professional orientations at the tertiary level.

2. Including recognised successful completion of a programme in short-cycle tertiary education sufficient for ISCED 5 level completion or of a programme or stage of a programme at Bachelor's or equivalent level which is insufficient for ISCED 6 level completion.

3. To be used at ISCED level 6 in the absence of internationally agreed definitions for academic and professional orientations at the tertiary level.

ISCED level 6 bachelor's or equivalent level

Таблица 8

Classification at ISCED level 6
Classification codes for educational attainment at ISCED level 6 (ISCED – A)¹⁶⁶

Category (orientation)		Sub-category	Description
4	Short-cycle tertiary general education	540	Not further defined 1
5	Short-cycle tertiary vocational education	550	Not further defined 1
6	Short-cycle tertiary education, orientation unspecified 2	560	Not further defined 1
4	Bachelor's or equivalent level, academic	640	Not further defined 3
5	Bachelor's or equivalent level, professional	650	Not further defined 3
6	Bachelor's or equivalent level, orientation unspecified 2	660	Not further defined 3

1. Recognised successful completion of a programme or a stage of a programme at Bachelor's or equivalent level insufficient for ISCED 6 level completion.

2. To be used at ISCED levels 6 and 7 in the absence of internationally-agreed definitions for academic and professional orientations at the tertiary level.

3. Including recognised successful completion of a programme at Bachelor's or equivalent level sufficient for ISCED 6 level completion or of a programme or a stage of a programme at Master's or equivalent level insufficient for ISCED 7 level completion.

ISCED level 7 master's or equivalent level

Таблица 9

Classification at ISCED level 7
Classification codes for educational attainment at ISCED level 7 (ISCED – A)¹⁶⁷

Category (orientation)		Sub-category	Description
4	Bachelor's or equivalent level, academic	640	Not further defined 1
5	Bachelor's or equivalent level, professional	650	Not further defined 1
6	Bachelor's or equivalent level, orientation unspecified 2	660	Not further defined 1
4	Master's or equivalent level, academic	740	Not further defined 3
5	Master's or equivalent level, professional	750	Not further defined 3
6	Master's or equivalent level, orientation unspecified 2	760	Not further defined 3

1. Recognised successful completion of a programme or a stage of a programme at Master's or equivalent level insufficient for ISCED 7 level completion.

2. To be used at ISCED levels 6 to 8 in the absence of internationally-agreed definitions for academic and professional orientations at the tertiary level.

¹⁶⁶ International Standard Classification of Education (ISCED). – URL: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/international-standard-classification-of-education-isced-2011-en.pdf>

¹⁶⁷ International Standard Classification of Education (ISCED). – URL: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/international-standard-classification-of-education-isced-2011-en.pdf>

3. Including recognised successful completion of a programme at Master's or equivalent level sufficient for ISCED 7 level completion or of a programme or a stage of a programme at doctoral or equivalent level insufficient for ISCED 8 level completion.

ISCED level 8 doctoral or equivalent level

Таблиця 10

Classification at ISCED level 8
Classification codes for educational attainment at ISCED level 8 (ISCED – A)¹⁶⁸

Category (orientation)		Sub-category	Description
4	Master's or equivalent level, academic	740	Not further defined 1
5	Master's or equivalent level, professional	750	Not further defined 1
6	Master's or equivalent level, orientation unspecified 2	760	Not further defined 1
4	Doctoral or equivalent level, academic	840	Not further defined
5	Doctoral or equivalent level, professional	850	Not further defined
6	Doctoral or equivalent level, orientation unspecified 2	860	Not further defined

1. Recognised successful completion of a programme or a stage of a programme at doctoral or equivalent level insufficient for ISCED 8 level completion.

2. To be used at ISCED levels 7 and 8 in the absence of internationally-agreed definitions for academic and professional orientations at the tertiary level

International Standard Classification of Education (ISCED)¹⁶⁹ / Міжнародна стандартна класифікація освіти (МСКО 2011) є міжнародним концептуальним документом, що призначений для класифікації та представлення співставних на міжнародному рівні статистичних даних. МСКО 2011 слугує інструментом для збору і надання статистичних даних в галузі освіти, як на національному, так і на міжнародному рівнях.

МСКО 2011 охоплює освітні програми формальної та неформальної освіти, доступні індивідуумам впродовж життя та кваліфікації, визнані відповідними національними органами управління освітою (у тому числі й вищою) для оцінки рівня отриманої освіти.

У МСКО 2011 вища освіта представлена наступним чином¹⁷⁰:

Таблиця 11

Класифікація МСКО 2011 рівня 4
Класифікаційні коди для навчальних досягнень на рівні 4 (МСКО 2011– А)¹⁷¹

Категорія (орієнтація)		Підкатегорія (Рівень завершення і доступ до більш вищого рівня МСКО 2011)	
4	Післясередня нетретична загальна освіта	43	Завершення рівня, без прямого доступу до вищої освіти
		44	Завершення рівня, з прямим доступом до третичної (вищої) освіти
5	Післясередня нетретична Професійно-технічна освіта	53	Завершення рівня, без прямого доступу до третичної (вищої) освіти 454 рівня, який є з прямим доступом до вищої освіти
		54	Завершення рівня, з прямим доступом до третичної (вищої) освіти *

*Включення визнаного успішного завершення програми або етапу програми у вищій освіті короткого циклу, недостатній для завершення рівня.

¹⁶⁸ International Standard Classification of Education (ISCED). – URL: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/international-standard-classification-of-education-isced-2011-en.pdf>

¹⁶⁹ International Standard Classification of Education (ISCED). – URL: <http://uis.unesco.org/en/topic/international-standard-classification-education-isced>

¹⁷⁰ Міжнародна стандартна класифікація освіти (МСКО 2011). – URL: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/isced-2011-ru.pdf>

¹⁷¹ Міжнародна стандартна класифікація освіти (МСКО 2011). – URL: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/isced-2011-ru.pdf>

Вища освіта.

Рівень 5 короткий цикл вищої освіти.

Таблиця 12

Класифікація МСКО 2011 рівня 5

Класифікаційні коди для навчальних досягнень, що стосуються рівня 5 (МСКО 2011– А) ¹⁷²

Категорія (орієнтація)		Підкатегорія (Рівень завершення і доступ до більш вищого рівня МСКО 2011)	
4	Післясередня нетретична загальна освіта	444	Визнане успішним завершення рівня загальної програми (етапу) короткого циклу третичної (вищої) освіти недостатнього для завершення рівня.
5	Післясередня нетретична професійна освіта	454	Визнане успішним завершення вищої професійної програми (або етапу) короткого циклу, недостатнього для завершення рівня
4	Короткий цикл загальної третичної освіти 1	540	Далі не визначено 2
5	Короткий цикл професійної третичної освіти 1	550	Далі не визначено 2
6	Вища освіта короткого циклу, орієнтація не визначена 3	560	Далі не визначено

1. Для примінення ISCED на рівні 5 у зв'язку з відсутністю погоджених на міжнародному рівні визначень для академічної і професійної орієнтації третичного рівня.

2. Враховуючи успішне завершення програми короткого циклу третичної освіти достатньої для завершення ISCED 5 рівня або завершення програми або етапу програми на рівні бакалаврату або його еквіваленту недостатнє для завершення ISCED 6 рівня.

3. Використання на рівні 6 ISCED за відсутності міжнародно узгоджених визначень академічних та професійних орієнтацій на вищому рівні.

Рівень 6 бакалаврат і його еквівалент.

Таблиця 13

Класифікація МСКО 2011 рівня 6

Класифікаційні коди для навчальних досягнень, що стосуються рівня 6 (МСКО 2011– А) ¹⁷³

Категорія (орієнтація)		Підкатегорія	Опис
4	Короткий цикл загальної третичної освіти	540	Далі не визначено 1
5	Короткий цикл професійної третичної освіти	550	Далі не визначено 1
6	Короткий цикл третичної освіти, орієнтування не визначено 2	560	Далі не визначено 1
4	Бакалаврат або його еквівалент, академічна освіта	640	Далі не визначено 3
5	Бакалаврат або його еквівалент, професійна освіта	650	Далі не визначено 3
6	Бакалаврат або його еквівалент, орієнтування не визначено 2	660	Далі не визначено 3

1. Визнане успішне завершення програми або етапу програми на рівні бакалаврата або його еквіваленту, недостатнє для завершення рівня 6 ISCED.

2. Для застосування ISCED рівнів 6 і 7 у відсутності узгоджених на міжнародному рівні визначень програм і кваліфікацій для академічної і професійної орієнтації на третичному рівні.

¹⁷² Міжнародна стандартна класифікація освіти (МСКО 2011). – URL: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/isced-2011-ru.pdf>

¹⁷³ Міжнародна стандартна класифікація освіти (МСКО 2011). – URL: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/isced-2011-ru.pdf>

3. Враховує визнане успішне завершення програми рівня бакалаврату або його еквіваленту достатнє для завершення рівня 6 ISCED, або програми чи етапу програми на рівні магістратури або її еквівалента, недостатнє для завершення 7 рівня ISCED.

Рівень 7 магістратура або її еквівалентні рівні.

Таблиця 14

Класифікація МСКО 2011 рівня 7

Класифікаційні коди для навчальних досягнень, що стосуються рівня 7 (МСКО 2011– А) ¹⁷⁴

Категорія (орієнтація)		Підкатегорія	Опис
4	Бакалаврський або його еквівалентний рівень, академічний	640	Далі не визначено 1
5	Бакалаврський або його еквівалентний рівень, професійної освіти	650	Далі не визначено 1
6	Бакалаврський або його еквівалентний рівень, орієнтування не визначено 2	660	Далі не визначено 1
4	Магістерський або аналогічний рівень, академічний	740	Далі не визначено 3
5	Магістерський або аналогічний рівень, професійний	750	Далі не визначено 3
6	Магістерський або аналогічний рівень, орієнтування не визначено 2	760	Далі не визначено 3

1. Визнане успішне завершення програми або етапу програми на рівні магістра або його еквівалента, недостатнього для завершення ISCED 7 рівня.

2. Використання на рівнях ISCED від 6 до 8 за відсутності міжнародних узгоджених визначень для академічних та професійних орієнтацій на вищому рівні.

3. Враховує визнане успішне завершення програми на магістерському або еквівалентному рівні, достатньому для завершення рівня ISCED 7 або програми чи етапу програми на докторському або еквівалентному рівні, недостатнього для завершення рівня ISCED 8.

Рівень 8 докторантура або її еквівалентні рівні.

Таблиця 15

Класифікація МСКО 2011 рівня 8

Класифікаційні коди отриманих навчальних досягнень, що стосуються рівня 8 (МСКО 2011– А) ¹⁷⁵

Категорія (орієнтація)		Підкатегорія	Опис
74	Магістратура або її еквівалентний рівень, академічний	740	Далі не визначено 1
75	Магістратура або її еквівалентний рівень, професійна освіта	750	Далі не визначено 1
76	Магістратура або її еквівалентний рівень, орієнтація не визначена 2	760	Далі не визначено
84	Докторський або еквівалентний рівень, академічний	840	Далі не визначено
85	Докторський або еквівалентний рівень, професійний	850	Далі не визначено
86	Докторський або еквівалентний рівень, орієнтування не визначено 2	860	Далі не визначено

1. Визнано успішним завершення програми або етапу програми на докторському або еквівалентному рівні, недостатній для недостатнього для завершення ISCED 8 рівня.

2. Використання на рівнях 7 та 8 ISCED за відсутності міжнародних узгоджених визначень для академічних та професійних кваліфікацій на вищому рівні.

Із зазначеного вище випливає, що згідно до МСКО 2011 вища освіта охоплює рівні 4, 5, 6, 7, 8 де:

4 - Післясередня нетретична освіта (Post-secondary non-tertiary education)

¹⁷⁴ Міжнародна стандартна класифікація освіти (МСКО 2011). – URL: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/isced-2011-ru.pdf>

¹⁷⁵ Міжнародна стандартна класифікація освіти (МСКО 2011). – URL: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/isced-2011-ru.pdf>

Вища освіта (tertiary education)

5 – короткий цикл третичної освіти (Short-cycle tertiary education);

6 – бакалаврат або його еквівалент (Bachelor's or equivalent level);

7 – магістратура або її еквівалент (Master or equivalent level);

8 – докторантура або її еквівалент (Doctor or equivalent level)).

У Главі 1 МСКО 2011 зазначено¹⁷⁶: ця класифікація є частиною Міжнародної системи соціальних та економічних класифікацій ООН (до якої входять і Міжнародна стандартна галузева класифікація усіх видів економічної діяльності (ISIC)¹⁷⁷ та Центральна класифікація продуктів (CPC)¹⁷⁸). Положення МСКО 2011 та МСКО 2013¹⁷⁹ виступають обов'язковими до виконання усіма університетами межами їх автономії в частині упорядкування освітніх програм і відповідних кваліфікацій за рівнями й областями вищої освіти.

Міжнародна стандартна класифікація освіти: області освіти та професійної підготовки (МСКО 2013) / ISCED Fields of Education and Training 2013 (ISCED-F 2013)

Ще одним нормативно-правовим регулятором вищої освіти в системі стандартних статистичних класифікацій освітньої діяльності, положення якої регулюють інституційну, економічну (у тому числі фінансову) автономії ЗВО є Міжнародна стандартна класифікація освіти: області освіти та професійної підготовки (МСКО 2013) / ISCED Fields of Education and Training 2013 (ISCED-F 2013)¹⁸⁰.

Міжнародна стандартна класифікація освіти: області (галузі) освіти та професійної підготовки, 2013 (МСКО-О 2013) класифікує програми освіти і відповідні кваліфікації по галузям навчання. МСКО-О 2013 розроблена для опису і розподілу за категоріями областей освіти і професійної підготовки на етапах середньої, післясередньої та вищої формальної освіти, визначених у МСКО 2011.

МСКО-О 2013 являє собою трирівневу ієрархію наукових областей (найвищий рівень), напрямків (другий рівень) і спеціалізацій (третій рівень) у якій представлені 11 наукових областей, 29 напрямків і близько 80 спеціалізацій.

Саме основний предметний зміст визначає галузь освіти і професійної підготовки, до якої відноситься програма або кваліфікація. «Предмет вивчення - це фактичні, практичні і теоретичні знання, набуті під час навчання на програмі і підтверджені відповідною кваліфікацією. Ці знання застосовуються для вирішення певного виду завдань або використовуються в конкретних цілях, які можуть бути абстрактними (наприклад, філософія), практичними (наприклад, інженерія) або об'єднувати в собі як абстрактні, так і практичні цілі (наприклад, архітектура). З практичних міркувань, основний предмет програми або кваліфікації визначається тією спеціалізацією, на яку відводиться велика (більш 50%) або основна частина академічних кредитів або відведеного навчального часу. ... Програми та кваліфікації відносяться до тієї спеціалізації, яка містить основний предмет»¹⁸¹. МСКО-О 2013 сприяє поданню та відслідковуванню даних, що характеризують галузі освіти України відповідно до міжнародних показників ЮНЕСКО. Надає можливості для створення нормативно-правової бази для системного експорту українських послуг у сфері вищої освіти (у тому числі спрощення міграційного, трудового законодавства для студентів та викладачів з числа іноземних громадян); формування інституціональної інфраструктури для реалізації експорту послуг у сфері вищої освіти України; нарощуванню компетенцій професійних кадрів в українських ЗВО, що націлені на експорт послуг у сфері вищої освіти, розробки системи заходів щодо підвищення їх кваліфікації; створення системи маркетингу української освіти й комплексних заходів щодо просування українських інтелектуальних «брендів» і проектів ЗВО.

¹⁷⁶ Міжнародна стандартна класифікація освіти (МСКО 2011). – URL: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/isced-2011-ru.pdf>

¹⁷⁷ International Standard Industrial Classification of All Economic Activities (ISIC). – URL: https://unstats.un.org/unsd/publication/seriesM/seriesm_4rev4e.pdf

¹⁷⁸ Central Product Classification, Version 2.1. – URL: <https://unstats.un.org/unsd/classifications/unsdclassifications/cpcv21.pdf>

¹⁷⁹ ISCED Fields of Education and Training 2013 (ISCED-F 2013). – URL: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/isced-fields-of-education-and-training-2013-en.pdf>

¹⁸⁰ ISCED Fields of Education and Training 2013 (ISCED-F 2013). – URL: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/isced-fields-of-education-and-training-2013-en.pdf>

¹⁸¹ Міжнародна стандартна класифікація освіти: області (галузі) освіти та професійної підготовки, 2013 (МСКО-О 2013). (п. 13, С.7). – URL: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/isced-fields-of-education-training-2013-ru.pdf>

Регламент комісії (ЄС) № 317/2013 від 8 квітня 2013 «Про внесення змін до Додатків до Регламентів (ЄС) № 1983/2003, (ЄС) № 1738/2005, (ЄС) № 98/2006, (ЄС) № 377/2008 і (ЄС) № 823/2010 стосовно Міжнародної стандартної класифікації освіти

У Регламенті комісії (ЄС) № 317/2013 від 8 квітня 2013 «Про внесення змін до Додатків до Регламентів (ЄС) № 1983/2003, (ЄС) № 1738/2005, (ЄС) № 98/2006, (ЄС) № 377/2008 і (ЄС) № 823/2010 стосовно Міжнародної стандартної класифікації освіти¹⁸² зазначено: «...(3) Міжнародна порівнюваність статистики у галузі освіти вимагає, щоб держави-члени та установи Союзу використовували класифікації освіти, які відповідають переглянутій Міжнародній стандартній класифікації освіти МСКО 2011 (далі - «МСКО 2011»), ухваленої державами-членами ЮНЕСКО на 36-й Генеральній конференції у листопаді 2011 року»¹⁸³.

У ст. 6 Регламенту встановлено, що він набуває чинності після його публікації в Офіційному віснику Європейського Союзу, а саме «Регламент застосовується з базисного року, який починається 1 січня 2014 року. ... Цей Регламент обов'язковий у повному обсязі та підлягає прямому застосуванню у всіх державах-членах...»¹⁸⁴.

Національна рамка кваліфікацій

У Національній рамці кваліфікацій (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 12 червня 2019 р. № 509)¹⁸⁵, системного і структурованого за компетентностями опису кваліфікаційних рівнів зазначено: «Національна рамка кваліфікацій ґрунтується на європейських і національних стандартах та принципах забезпечення якості освіти, враховує вимоги ринку праці до компетентностей працівників та запроваджується з метою гармонізації норм законодавства у сферах освіти і соціально-трудових відносин, сприяння національному та міжнародному визнанню кваліфікацій, здобутих в Україні, налагодження ефективної взаємодії сфери освіти і ринку праці»¹⁸⁶. Про результати навчання щодо отримання певної кваліфікації зазначено: «знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, що набуваються у процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти»¹⁸⁷. Для оцінки і вимірювання результатів економічної діяльності державних і комунальних ЗВО мають бути концептуальні засади СНР 2008, положення відповідних економічних та соціальних класифікаторів (зокрема, ISIC.rev.4; NACE.rev.2; КВЕД; CPC.version 2.1; ДКПП ДК 016:2010; ISCED 2011) про які зазначалося вище та Збалансованої системи показників економічної діяльності ЗВО (ЗСП).

Європейська кредитно-трансферна система / European Credit Transfer System (ECTS)

У Європейському просторі вищої освіти діє Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти / Framework for Qualifications of the European Higher Education Area, FQ EHEA)¹⁸⁸ – рамка (шкала) кваліфікацій, яка розроблена для закладів вищої освіти Європи, прийнята на Бергенській конференції (2005 р.), описує три послідовні цикли вищої освіти: перший, включаючи короткий, (бакалаврський), другий (магістерський) і третій (докторський). Для опису кваліфікаційних рівнів рамки застосовуються Дублінські дескриптори, що складаються

¹⁸² Регламент комісії (ЄС) № 317/2013 від 8 квітня 2013 «Про внесення змін до Додатків до Регламентів (ЄС) № 1983/2003, (ЄС) № 1738/2005, (ЄС) № 98/2006, (ЄС) № 377/2008 і (ЄС) № 823/2010 стосовно Міжнародної стандартної класифікації освіти. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/984_003-13

¹⁸³ Регламент комісії (ЄС) № 317/2013 від 8 квітня 2013 «Про внесення змін до Додатків до Регламентів (ЄС) № 1983/2003, (ЄС) № 1738/2005, (ЄС) № 98/2006, (ЄС) № 377/2008 і (ЄС) № 823/2010 стосовно Міжнародної стандартної класифікації освіти. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/984_003-13

¹⁸⁴ Регламент комісії (ЄС) № 317/2013 від 8 квітня 2013 «Про внесення змін до Додатків до Регламентів (ЄС) № 1983/2003, (ЄС) № 1738/2005, (ЄС) № 98/2006, (ЄС) № 377/2008 і (ЄС) № 823/2010 стосовно Міжнародної стандартної класифікації освіти. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/984_003-13

¹⁸⁵ Національна рамка кваліфікацій (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 12 червня 2019 р. № 509). – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2019-%D0%BF#n5>

¹⁸⁶ Національна рамка кваліфікацій (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 12 червня 2019 р. № 509), (п.2). – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2019-%D0%BF#n5>

¹⁸⁷ Національна рамка кваліфікацій (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 12 червня 2019 р. № 509). – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2019-%D0%BF#n5>

¹⁸⁸ Framework for Qualifications of the European Higher Education Area, FQ EHEA. – URL: http://www.ehea.info/media.ehea.info/file/WG_Frameworks_qualification/71/0/050218_QF_EHEA_580710.pdf

з п'яти видів компетентностей (результатів навчання): знання і розуміння; застосування знань і розуміння; формування суджень; комунікація; здатність до подальшого навчання, розвитку, а також кредитний вимір для першого і другого циклів.

Європейська кредитно-трансферна система / European Credit Transfer System - ECTS)¹⁸⁹ система, яка створена для забезпечення єдиної міждержавної процедури виміру й порівняння між закладами вищої освіти результатів навчання студентів, їхнього академічного визнання у ЄПВО для забезпечення мобільності студентів задля розуміння і порівняння навчальних програм та навчальних досягнень (заснована на оцінюванні всіх видів роботи студента, необхідних для досягнення цілей, зазначених у навчальній програмі: відвідування лекцій, підготовка і участь у семінарах і практичних заняттях, самостійна робота, складання іспитів, проходження стажування, підготовка та захист магістерських робіт тощо).

Інструментом механізму стандартизації діяльності ЗВО є вимоги Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (ЄКТС) / European Community Course Credit Transfer System (ECTS)¹⁹⁰ та вимоги щодо заповнення переглянутого Додатку до диплома, з рекомендацією щодо його прийняття в ідентичній формі у відповідних рамках Лісабонської Конвенції про визнання та Europass¹⁹¹. Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система, ЄКТС (European Credit Transfer and Accumulation System, ECTS) використовується в Європейському просторі вищої освіти з метою надання, визнання, підтвердження кваліфікацій та освітніх компонентів і сприяє академічній мобільності здобувачів вищої освіти. Система ґрунтується на визначенні навчального навантаження здобувача вищої освіти, необхідного для досягнення визначених результатів навчання; навантаження обліковується у кредитах ЄКТС. В ЄКТС навантаженню одного навчального року за денною формою відповідають 60 кредитів.

ECTS було розроблено в 1989 р. в рамках програми ERASMUS, що є частиною програми SOCRATES та рекомендована до широкого використання ЗВО Конференцією Ради Європи «Forum Conference of the Higher Education and Research Committee», Конвенцією Ради Європи ЮНЕСКО з визнання кваліфікацій у вищій освіті в європейському регіоні і підтримана низкою міжнародних професійних неурядових організацій, зокрема Європейською асоціацією міжнародної освіти (European Association of International Education), до якої входять представники більше 50 держав.

ECTS – єдина успішно протестована система кредитів, що використовується по всій Європі для накопичення кредитів, яку запроваджують по всій Європі на інституційному, регіональному і національному рівнях¹⁹².

ECTS базується на угоді про те, що 60 кредитів складають навантаження студента/слухача очної форми навчання (стаціонару) впродовж академічного року. У більшості випадків навантаження студента очної форми навчання в Європі дорівнює 36/40 тижням на рік, і в цих випадках один кредит дорівнює 24-30 робочим годинам¹⁹³.

Кредит ЄКТС (Credit ECTS): одиниця вимірювання обсягу навчального навантаження здобувача вищої освіти, яка використовується в Європейській кредитній трансферно-накопичувальній системі (ЄКТС), необхідного для досягнення визначених (очікуваних) результатів навчання. Певна кількість кредитів ЄКТС призначається всім компонентам освітньої програми та програмі в цілому. Обсяг одного кредиту ЄКТС становить 30 годин за Законом України «Про вищу освіту». Навантаження одного навчального року за денною формою навчання становить, як правило, 60 кредитів ЄКТС¹⁹⁴.

¹⁸⁹ Європейська кредитно-трансферна система / European Credit Transfer System (ECTS). – URL: [https://ec.europa.eu/education/resources-and-tools/european-credit-transfer-and-accumulation-system-ects_en#:~:text=The%20European%20Credit%20Transfer%20and%20Accumulation%20System%20\(ECTS\)%20is%20a,and%20study%20periods%20abroad%20recognised.](https://ec.europa.eu/education/resources-and-tools/european-credit-transfer-and-accumulation-system-ects_en#:~:text=The%20European%20Credit%20Transfer%20and%20Accumulation%20System%20(ECTS)%20is%20a,and%20study%20periods%20abroad%20recognised.)

¹⁹⁰ Про затвердження Порядку нарахування кредитів ЄКТС за результатами професійного навчання Наказ Національного агентства України з питань Державної служби № 226-19 від 12.12.2019. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1288-19>

¹⁹¹ Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 12 травня 2015 року № 525. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0964-16#Text>
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0964-16>;

Про затвердження форм документів про вищу освіту (наукові ступені) державного зразка та додатків до них, зразка академічної довідки. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0551-15>

¹⁹² European Credit Transfer and Accumulation System, ECTS – URL: https://ec.europa.eu/education/resources-and-tools/european-credit-transfer-and-accumulation-system-ects_en

¹⁹³ European Credit Transfer and Accumulation System, ECTS – URL: https://ec.europa.eu/education/resources-and-tools/european-credit-transfer-and-accumulation-system-ects_en

¹⁹⁴ European Credit Transfer and Accumulation System, ECTS – URL: https://ec.europa.eu/education/resources-and-tools/european-credit-transfer-and-accumulation-system-ects_en

Розподіл кредитів ECTS ґрунтується на офіційній тривалості циклу програми навчання. Загальне навантаження, необхідне для здобуття ступеня бакалавра, що вимагає 3-4 роки навчання, дорівнює 180-240 кредитам¹⁹⁵.

Навантаження студентів в ECTS включає час лекцій, семінарів, самостійного навчання, підготовки, складання іспитів тощо.

Кредити розподіляються на всі освітні компоненти програми навчання (модулі, дисципліни, стажування, дипломна робота тощо) і відображають кількість роботи, необхідної для виконання кожного компонента у зв'язку із загальною кількістю необхідної роботи для завершення повного року навчання за даною програмою.

ECTS базується на трьох ключових елементах¹⁹⁶:

1. *інформації* (стосовно навчальних програм і досягнень студентів);
2. *взаємній згоді* (між закладами-партнерами і студентом);
3. *використанні кредитів ECTS* (визначають навчальне навантаження для студентів).

Ці три ключові елементи приводяться в дію через використання трьох основних документів¹⁹⁷:

Інформаційний пакет – каталог дисциплін закладу освіти на двох мовах, національній та англійській (або тільки на англійській для програм, що викладаються на цій мові), який розміщується в Інтернеті та/або публікується в твердій копії.

Угода про навчання (навчальний контракт) – містить список дисциплін, які вивчатиме студент, узгоджений з відповідальним відділом навчального закладу, де студент проходитиме навчання. У разі виникнення потреби в переведенні кредиту Угода про навчання повинна узгоджуватися між студентом, старим і новим закладами перед від'їздом студента до нового закладу і оновлюватися у міру виникнення змін.

Академічна довідка (перелік оцінок з навчальних дисциплін) – відображає успішність студента за списком дисциплін, які він вивчав, отримані кредити, локальні оцінки (за національною традицією чи регламентом навчального закладу) і оцінки ECTS. У разі переведення кредиту академічна довідка видається перед від'їздом студенту, що відбуває, його закладом освіти, а іншим закладом – студенту, що прибуває на навчання, в кінці його періоду навчання.

Невід'ємною частиною диплома бакалавра, магістра є Додаток до диплома європейського зразка, що містить структуровану інформацію про завершене навчання¹⁹⁸.

Закон України «Про освіту»

У Законі України «Про освіту»¹⁹⁹ йдеться про освітню діяльність: «... діяльність суб'єкта освітньої діяльності, спрямована на організацію, забезпечення та реалізацію освітнього процесу у формальній та / або неформальній освіті²⁰⁰ та суб'єкти, які мають її виконувати: «фізична або юридична особа (заклад освіти, підприємство, установа, організація), що провадить освітню діяльність;...»²⁰¹.

У п.п. 14) «кваліфікація – визнана уповноваженим суб'єктом та засвідчена відповідним документом стандартизована сукупність здобутих особою компетентностей (результатів навчання)»²⁰², дуже добре, що кваліфікація є результатом навчання, а не процесом.

У п.п. 22) «результати навчання – знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, набуті у процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів»²⁰³, ще раз наголошується на необхідності результатів навчання як і в попередньому п.п. 18. Дуже

¹⁹⁵ European Credit Transfer and Accumulation System,ECTS – URL: https://ec.europa.eu/education/resources-and-tools/european-credit-transfer-and-accumulation-system-ects_en

¹⁹⁶ European Credit Transfer and Accumulation System,ECTS – URL: https://ec.europa.eu/education/resources-and-tools/european-credit-transfer-and-accumulation-system-ects_en

¹⁹⁷ European Credit Transfer and Accumulation System,ECTS https://ec.europa.eu/education/resources-and-tools/european-credit-transfer-and-accumulation-system-ects_en

¹⁹⁸ Про затвердження форм документів про вищу освіту (наукові ступені) державного зразка та додатків до них, зразка академічної довідки. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0551-15>

¹⁹⁹ Закон України Про освіту. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

²⁰⁰ Закон України Про освіту (пп. 17). – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

²⁰¹ Закон України Про освіту. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

²⁰² Закон України Про освіту. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

²⁰³ Закон України Про освіту. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

добре, що наголошується на вимірюванні і оцінці результатів навчання, а це значить що особи можуть претендувати після завершення освітньої діяльності на зазначені у цій програмі компетентності, та стандарти.

У розділі III Заклади освіти ст. 22 п.1) абзац 3 «...Освітня діяльність вважається основним видом діяльності, якщо надходження на цей вид діяльності та / або від цього виду діяльності перевищують половину загальних надходжень цієї юридичної особи (фізичної особи – підприємця)», на наш погляд правильно, але крім ЗВО, а цю норму прописати у спеціальному законі. Також, у цій же 22 статті у п. 2) «Заклад освіти як суб'єкт господарювання може діяти в одному з таких статусів: бюджетна установа; неприбутковий заклад освіти; прибутковий заклад освіти», неприбутковий заклад є некоректним виразом згідно СНР 2008, бо бюджетні ЗВО – не мають прибутку, це одна і та ж неприбутковість. У цій же 22 статті у п. 3) «Заклад освіти залежно від засновника може діяти як державний, комунальний, приватний чи корпоративний»²⁰⁴, у цьому випадку потребує уточнення і редакції термін «корпоративний», адже за СНР 2008²⁰⁵ термін «корпорація» використовується у більш широкому баченні, аніж суто юридичному. Всі інституційні одиниці, які: а) можуть отримувати і здобувати прибуток, або інші фінансові вигоди для їх власників; в) діють згідно закону як юридичні особи, окремо від їх власників, які мають обмежені зобов'язання; с) заклади для участі у ринковому виробництві. Коли використовується термін «корпорація», мається на увазі більш широкий зміст і обсяг у порівнянні з вузьким юридичним визначенням, якщо тільки не прописане інше в документі. Це ж стосується і спеціального закону, де необхідно чітко розвести поняття щодо корпоративних ЗВО та їх законодавче регулювання.

У ст. 23 встановлено: «Автономія закладу освіти. ... 1. Держава гарантує академічну, організаційну, фінансову і кадрову автономію закладів освіти. 2. Обсяг автономії закладів освіти визначається цим Законом, спеціальними законами та установчими документами закладу освіти»²⁰⁶. Проте у цьому Законі конкретного визначення терміну «фінансова автономія закладу освіти» (зокрема й ЗВО) та обсяг зазначеної автономії не сформульовано.

Закон України «Про вищу освіту»

У Законі України «Про вищу освіту»²⁰⁷ вища освіта розглядається як «сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти»²⁰⁸. Згідно до Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (ЄКТС) – система трансферу і накопичення кредитів, що використовується в Європейському просторі вищої освіти з метою надання, визнання, підтвердження кваліфікацій та освітніх компонентів і сприяє академічній мобільності здобувачів вищої освіти. Система ґрунтується на визначенні навчального навантаження здобувача вищої освіти, необхідного для досягнення визначених результатів навчання, та обліковується у кредитах ЄКТС»²⁰⁹.

Здобуття вищої освіти на кожному рівні вищої освіти передбачає успішне виконання особою відповідної освітньої або наукової програми, що є підставою для присудження відповідного ступеня вищої освіти: молодший бакалавр; бакалавр; магістр; доктор філософії; доктор наук.

Особі, яка успішно виконала відповідну освітню програму та пройшла атестацію видається документ про вищу освіту за відповідними ступенями: диплом молодшого бакалавра; диплом бакалавра; диплом магістра; диплом доктора філософії; диплом доктора наук.

²⁰⁴ Закон України Про освіту. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> ст. 22

²⁰⁵ System of National Accounts 2008 (2008 SNA). – URL: <https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/docs/SNA2008.pdf>

²⁰⁶ Закон України Про освіту. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> ст. 23

²⁰⁷ Закон України Про вищу освіту. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

²⁰⁸ Закон України Про вищу освіту. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> п.5

²⁰⁹ Закон України Про вищу освіту. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> п.9

Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти»

У Постанові Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти»²¹⁰, що діє відповідно до пункту 7 частини першої статті 13 Закону України «Про вищу освіту» здобувачі послуг у сфері вищої освіти

2. Установити, що здобувачі вищої освіти, які вступили до вищих навчальних закладів до набрання чинності цією постановою, продовжують навчання відповідно до обраних напрямів підготовки та спеціальностей.

2¹. Установити, що особи, які здобули вищу освіту за спеціальностями “081 Право”, “293 Міжнародне право” на першому (бакалаврському) і другому (магістерському) рівні вищої освіти і яким присуджено ступінь вищої освіти “магістр”, можуть обіймати посади або провадити види діяльності, кваліфікаційні вимоги до яких передбачають наявність повної вищої або вищої юридичної освіти.

Висновки та рекомендації

1. Міжнародна стандартна класифікація освіти (МСКО 2011) та Міжнародна стандартна класифікація освіти: області (галузі) освіти та професійної підготовки, 2013 (МСКО-О-2013) входять до Міжнародної системи соціальних та економічних класифікацій ООН, і їх положення узгоджені з положеннями класифікацій усіх видів економічної діяльності (ISIC) та продукції за видами економічної діяльності (CPA).

2. Регламент комісії ЄС № 317/2013 від 8 квітня 2013 р. встановив, що з 1 січня 2014 року положення МСКО - 2011 та МСКО-О-2013 обов’язкові у повному обсязі та підлягають прямому застосуванню у всіх державах-членах ЄС.

3. Важливим регулятором у сфері вищої освіти виступає Європейська кредитно-трансферна система (ЄКТС).

4. Положення Національної рамки кваліфікацій (в редакції Постанови Кабінету Міністрів України від 12 червня 2019 р., № 509) та Постанови Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р., № 266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» в основному відповідають положенням МСКО - 2011, МСКО - О - 2013 і разом із положеннями ЄКТС виступають чіткими межами інституційної, економічної та фінансової автономії ЗВО щодо організації освітньої діяльності у сфері вищої освіти.

Вважаємо за доцільне, розробити та прийняти в установленому порядку на основі положень МСКО - 2011, МСКО-О-2013, ЄКТС Національну стандартну класифікацію освіти.

²¹⁰ Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266. — URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/266-2015-%D0%BF>

Розділ 6. Вища освіта та заклади вищої освіти в системах регулювання соціально-трудових відносин

Інструменти колективно-договірного регулювання соціально-трудових відносин у закладах вищої освіти як автономних інституціях сектору нефінансових корпорацій

Аналіз основних засад соціально-трудової політики в університетах окремих країн (США, Австралія, Німеччина, Велика Британія тощо) дозволяє викласти в узагальненому вигляді такі особливості:

- ключовим інструментом умов зайнятості та оплати праці працівників ЗВО виступає колективно-договірне регулювання на національному, галузевому та, перш за все, на локальному рівнях;
- колективно-договірного регулювання соціально-трудових відносин у ЗВО базується на формуванні чітких та системних єдиних тарифних сіток посадових окладів різних груп посад працівників університетів;
- розподіл працівників за відповідними групами та діапазонами (рангами, категоріями, рівнями тощо) залежить напряду від результатів роботи працівників за навчальний/календарний рік, та їх відповідністю заданим вимогам до певних посад;
- формування заданих вимог (професійних стандартів, кваліфікаційних вимог, кваліфікаційних профілів тощо) здійснюється на рівні університету із залученням працівників та зовнішніх стейкголдів з використанням типових підходів, визначених на рівні виду економічної діяльності та/чи країни в цілому, а також із урахуванням норм та положень окремих міжнародних стандартизованих систем, наприклад, Міжнародної стандартної класифікації занять (ISCO-08)²¹¹ та Європейської класифікації професій, навичок та кваліфікацій (ESCO)²¹².

В Україні в теперішній час ключові засади колективно-договірного регулювання соціально-трудових відносин в закладах вищої освіти України визначаються такими правовими актами:

- Кодексом законів про працю України²¹³;
- Законами України: «Про освіту»²¹⁴, «Про вищу освіту»²¹⁵, «Про колективні договори і угоди»²¹⁶;
- Генеральною угодою між Кабінетом Міністрів України, всеукраїнськими об'єднаннями організацій роботодавців і підприємців та всеукраїнськими профспілками і профоб'єднаннями на 2019-2021 роки «Про регулювання основних принципів і норм реалізації соціально-економічної політики і трудових відносин в Україні»²¹⁷;
- Галузевою угодою між Міністерством освіти і науки України та ЦК Профспілки працівників освіти і науки України на визначений/чинний термін²¹⁸;
- Положенням про порядок повідомної реєстрації галузевих і регіональних угод, колективних договорів²¹⁹;
- Положенням про організацію наукової, науково-технічної діяльності у закладах вищої освіти²²⁰;
- Положенням про організацію навчального процесу в закладах вищої освіти²²¹;
- Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання щорічної основної відпустки тривалістю до 56 календарних днів керівним працівникам навчальних закладів та установ освіти, навчальних

²¹¹ ISCO-08. – URL: <https://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/isco/isco08/>

²¹² ESCO. <https://ec.europa.eu/esco/portal/home>

²¹³ Кодекс законів про працю України. – URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>

²¹⁴ Закон України Про освіту. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

²¹⁵ Закон України Про вищу освіту. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

²¹⁶ Закон України Про колективні договори і угоди від 01.07. 1993 № 3358-XII (зі змінами та доповненнями). – URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3356-12>

²¹⁷ Генеральна угода між Кабінетом Міністрів України, всеукраїнськими об'єднаннями організацій роботодавців і підприємців та всеукраїнськими профспілками і профоб'єднаннями на 2019-2021 роки «Про регулювання основних принципів і норм реалізації соціально-економічної політики і трудових відносин в Україні». – URL: <http://www.fpsu.org.ua/news/237-nova-generalna-ugoda-peregovornij-protses/15934-generalna-ugoda-pro-regulyuvannya-osnovnikh-printsipiv-i-norm-realizatsiji-sotsialno-ekonomichnoji-politiki-i-trudovikh-vidnosin-v-ukrajini-na-2019-2021-roki-tekst>

²¹⁸ Галузева угода між Міністерством освіти і науки України та ЦК Профспілки працівників освіти і науки України на 2016– 2020 роки, прийнята 15 грудня 2016 року та зареєстрована Міністерством соціальної політики України 15 грудня 2016 р. за N 31. – URL : <http://consultant.parus.ua/?doc=0AHAD016B4>

²¹⁹ Положення про порядок повідомної реєстрації галузевих і регіональних угод, колективних договорів. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/225-94-%D0%BF>

²²⁰ Положення про організацію наукової, науково-технічної діяльності у закладах вищої освіти. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1197-06/conv/print>

²²¹ Положення про організацію навчального процесу в закладах вищої освіти <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0173-93?lang=ru>

(педагогічних) частин (підрозділів) інших установ і закладів, педагогічним, науково-педагогічним працівникам та науковим працівникам²²²»;

- Порядком надання щорічної основної відпустки тривалістю до 56 календарних днів керівним працівникам навчальних закладів та установ освіти, навчальних (педагогічних) частин (підрозділів) інших установ і закладів, педагогічним, науково-педагогічним працівникам та науковим працівникам²²³;

- Наказом Міністерства освіти і науки України «Про впорядкування умов оплати праці та затвердження схем тарифних розрядів працівників навчальних закладів, установ освіти та наукових установ»²²⁴;

- Листом Міністерства освіти України «Орієнтовний перелік посад працівників з ненормованим робочим днем системи Міністерства освіти України, яким може надаватись додаткова відпустка»²²⁵ тощо.

Колективно-договірне регулювання соціально-трудових відносин у ЗВО здійснюється за двома напрямками:

- для закладів вищої освіти-бюджетних установ;
- для закладів вищої освіти-не прибуткових установ.

Колективно-договірне регулювання соціально-трудових відносин у ЗВО – бюджетних установах здійснюється з урахуванням норм та положень Галузевої угоди між Міністерством освіти і науки України та ЦК Профспілки працівників освіти і науки України на визначений термін з урахуванням правових актів, виписаних у п.1.1. Методичних рекомендацій.

Регулювання умов зайнятості педагогічних та науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти

Розподіл педагогічних та науково-педагогічних працівників за посадами, умовами оплати праці та іншої винагороди здійснюється відповідно до їх віднесення до рівнів Галузевої рамки кваліфікацій педагогічних та науково-педагогічних працівників ЗВО.

Галузева рамка кваліфікацій педагогічних та науково-педагогічних працівників ЗВО відповідно до норм чинного законодавства затверджується як окремий документ/чи як складова загальної Галузевої рамки кваліфікацій педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників закладів освіти (ГРК) постановою уряду.

Віднесення педагогічних та науково-педагогічних працівників до тих чи інших рівнів Галузевої рамки кваліфікацій педагогічних та науково-педагогічних працівників ЗВО здійснюється через незалежне оцінювання їхніх професійних кваліфікацій відповідно до вимог профільних професійних стандартів.

Відповідні посади педагогічних та науково-педагогічних працівників ЗВО, які віднесені до певних рівнів Галузевої рамки кваліфікацій педагогічних та науково-педагогічних працівників ЗВО (ГРК ЗВО), закріплюються за рівнями з діапазонами посадових окладів (зорієнтованих на кратність до розміру мінімальної заробітної плати) Галузевої тарифної сітки посадових окладів (ставок) педагогічних та науково-педагогічних працівників ЗВО (Додаток 1).

Галузева тарифна сітка посадових окладів (ставок) педагогічних та науково-педагогічних працівників ЗВО (ГТС ЗВО) відповідно до норм чинного законодавства затверджується постановою уряду.

Питання щодо збільшення розмірів посадових окладів (ставок) педагогічних та науково-педагогічних працівників ЗВО – неприбуткових установ регулюються нормами та положеннями Галузевої угоди між Міністерством освіти і науки України та Всеукраїнською асоціацією університетів-автономних інституцій сектору нефінансових корпорацій (назва умовна) (далі – Галузева угода), прийнятої на термін середньострокового бюджетного планування (3 роки).

²²² Постанова КМУ від 14 квітня 1997 року за № 346 «Про затвердження Порядку надання щорічної основної відпустки тривалістю до 56 календарних днів керівним працівникам навчальних закладів та установ освіти, навчальних (педагогічних) частин (підрозділів) інших установ і закладів, педагогічним, науково-педагогічним працівникам та науковим працівникам». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/346-97-%D0%BF#Text>

²²³ Постанова КМУ від 14 квітня 1997 року за № 346 «Про затвердження Порядку надання щорічної основної відпустки тривалістю до 56 календарних днів керівним працівникам навчальних закладів та установ освіти, навчальних (педагогічних) частин (підрозділів) інших установ і закладів, педагогічним, науково-педагогічним працівникам та науковим працівникам» (зі змінами та доповненнями). – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/346-97-%D0%BF#Text>

²²⁴ Про впорядкування умов оплати праці та затвердження схем тарифних розрядів працівників навчальних закладів, установ освіти та наукових установ: наказ МОН України від 26 вересня 2005 року за № 557 (зі змінами). – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1130-05#Text>

²²⁵ Орієнтовний перелік посад працівників з ненормованим робочим днем системи Міністерства освіти України, яким може надаватись додаткова відпустка. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v9-96281-98>

Підвищення посадових окладів (ставок) педагогічних та науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти-неприбуткових установ закріплюється у Галузевій угоді та колективному договорі конкретного університету, виходячи з його фінансової спроможності та з урахуванням інших чинників ринкової економіки, з урахуванням норм та положень ГРК ЗВО і ГТС ЗВО шляхом кратного їх зростання (2-х, 3-х чи 4-х тощо).

Галузева рамка кваліфікацій педагогічних та науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти (ГРК ЗВО)

При підготовці ГРК ЗВО були використані, окрім іншого, норми та положення, підходи та складові:

- пунктів 1,5 та 6 статті 35 «Рамки кваліфікацій» Закону України «Про освіту»²²⁶;
  - описів трудових функцій та робіт педагогів, науковців, інспекторів та керівників ЗВО, розміщених в Міжнародній стандартній класифікації занять (ISCO-08)²²⁷;
  - Національного класифікатора професій України ДК 003 «Класифікатор професій» (КП) стосовно номенклатури професій, посад та професійних назв робіт, які напряму чи опосередковано пов'язані із наданням освітніх послуг²²⁸;
  - Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників (ДКХП), Випуск 1 «Професії працівників, що є загальними для всіх видів економічної діяльності» (стосовно загальних вимог до необхідних знань, умінь та навичок керівників та керівників структурних підрозділів, інспекторів (наглядачів, супервізорів тощо), Випуск 80 «Соціальні послуги» (стосовно завдань, обов'язків, кваліфікаційних вимог та вимог до знань працівників, що обіймають посади, діяльність за якими пов'язана із наданням освітньо-виховних та супроводжувальних послуг особам з особливими потребами)²²⁹;
  - проекту галузевого Випуску ДКХП «Освітня діяльність», який був чинним незначний період (із середини 2013 року до середини 2014 року) (стосовно завдань, обов'язків, кваліфікаційних вимог та вимог до знань педагогічних та науково-педагогічних працівників);
  - постанови КМУ від 23.11.2011 № 1341 «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» (стосовно дескрипторів 6-10 рівнів національної рамки кваліфікацій (далі-НРК)²³⁰;
  - Методики з розроблення професійних стандартів, затвердженої наказом Міністерства соціальної політики України від 22 січня 2018 року № 74 (стосовно формування трудових функцій, професійних компетентностей, вимог до знань, умінь та навичок, необхідних для їх (професійних компетентностей) досягнення)²³¹;
  - норм та положень Європейської класифікації професій, навичок та кваліфікацій щодо опису компетентностей викладачів та керівників університетів²³²;
  - доступних міжнародних та зарубіжних напрацювань відповідного спрямування (Європейського фонду освіти, Фінляндії, Естонії, Литви, Німеччини, Хорватії та Іспанії).
- Запровадження ГРК ЗВО на практиці потребує попереднього вирішення та апробації окремих підходів, а саме:
- розподіл та назва повних професійних кваліфікацій з 10 по 23 рівень ГРК, які стосуються працівників ЗВО, проведено відповідно до подібності виконуваних трудових функцій, складності та характеру робіт;
  - те ж саме стосується підбору часткових професійних кваліфікацій (посад, категорій, спеціалізацій, професійних назв робіт) до повних професійних кваліфікацій (рівнів ГРК ЗВО);
  - назви окремих повних та часткових професійних кваліфікацій не завжди співпадають з номенклатурою КП та Переліку посад педагогічних та науково-педагогічних посад, що потребує приведення у відповідність цих позицій;

²²⁶ Про освіту Закон України. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

²²⁷ ISCO-08. – URL: <https://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/isco/isco08>

²²⁸ Національний класифікатор України ДК 003 «Класифікатор професій»/М. Гаврицька, Т. Гречушкіна, Т. Косухіна, С. Мельник та ін. – К. : Держспоживстандарт України, Видавництво «Соцінформ», 2010. – 746 с

²²⁹ Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. – Вип. 1. – Краматорськ : Центр продуктивності, 2005. – 363с.

²³⁰ Національна рамка кваліфікацій (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 12 червня 2019 р. № 509). – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2019-%D0%BF#n5>

²³¹ Методика розроблення професійних стандартів, затверджена наказом Міністерства соціальної політики України 22 січня 2018 року № 74. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0165-18#Text>

²³² ESCO. – URL: <https://ec.europa.eu/esco/portal/home>

- потребує також узгодження із заінтересованими сторонами зміст та типовість (деталізація) визначених у ГРК ЗВО вимог для кожного її рівня професійних компетентностей (знань, умінь та навичок), необхідних для їх (вимог) досягнення.

Галузева тарифна сітка посадових окладів (ставок) педагогічних та науково-педагогічних працівників ЗВО (ГТС ЗВО)

При підготовці ГТС ЗВО були, окрім іншого, використані:

- Постанова КМУ від 30 серпня 2002 року за №1298 «Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери(зі змінами та доповненнями)²³³;

- Наказ МОН України від 26 вересня 2005 року за № 557 «Про впорядкування умов оплати праці та затвердження схем тарифних розрядів працівників навчальних закладів, установ освіти та наукових установ» (зі змінами та доповненнями)²³⁴;

- Наказ МОН України від 3 грудня 1993 року за № 181 «Про затвердження Інструкції про оплату праці та розміри ставок заробітної плати професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів» (зі змінами та доповненнями)²³⁵;

- Постанова КМУ від 14 квітня 1997 року за № 346 «Про затвердження Порядку надання щорічної основної відпустки тривалістю до 56 календарних днів керівним працівникам навчальних закладів та установ освіти, навчальних (педагогічних) частин (підрозділів) інших установ і закладів, педагогічним, науково-педагогічним працівникам та науковим працівникам» (зі змінами та доповненнями)²³⁶;

- Галузева угода між Міністерством освіти і науки України та ЦК Профспілки працівників освіти і науки України на 2016-2020 роки, прийнята 15 грудня 2016 року та зареєстрована Міністерством соціальної політики України 15 грудня 2016 р. за N 31²³⁷;

- Стаття 61 ЗУ «Про освіту» « Оплата праці педагогічних і науково-педагогічних працівників»²³⁸;

- зарубіжні підходи щодо тарифікації оплати праці працівників бюджетної сфери та силових структур, міжпосадові співвідношення вчителів, викладачів, професорів та науковців тощо (Німеччина, Франція, США тощо).

Ключові підходи розбудови проекту ГТС ЗВО полягають у наступному:

- за подібністю, складністю, змістом та характером роботи, автономією та відповідальністю у прийнятті рішень, зарубіжними аналогами тощо розроблено 10-рівневу тарифну сітку, де згруповано 23 рівні ГРК, з яких 10-23 відносяться до ГРК ЗВО, а 7-10 рівні ГТС – до ГТС ЗВО;

- найнижчою педагогічною посадою без категорії, якій за нормами статті 61 Закону України «Про освіту» передбачений посадовий оклад у розмірі 3 мінімальних заробітних плат, визначено «вчителя початкової школи». Посади 1-4 рівнів ГРК не віднесено до посад педагогічних працівників. Розмір та діапазони тарифних коефіцієнтів для цих посад зорієнтовані на їх співвідношення до аналогів посад (за складністю та відповідальністю за роботу) у Єдиній тарифній сітці, та на максимальні розриви до 7 рівня ГТС ЗВО;

- з 7 по 9 рівень ГТС ЗВО передбачене пропорційне збільшення тарифного коефіцієнта для кожного рівня на 10%. Великий розмір діапазону коефіцієнта для 10 рівня ГТС ЗВО визначений з огляду на те, що до цього рівня віднесено 23 рівень ГРК «Керівник закладу освіти», до якого належать перші керівники закладів освіти з різним

²³³ Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери: постанова КМУ від 30 серпня 2002 року за №1298 (із змінами). – URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/1298-2002-п>

²³⁴ Про впорядкування умов оплати праці та затвердження схем тарифних розрядів працівників навчальних закладів, установ освіти та наукових установ: наказ МОН України від 26 вересня 2005 року за № 557 (зі змінами). – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1130-05#Text>

²³⁵ Наказ МОН України від 3 грудня 1993 року за № 181 «Про затвердження Інструкції про оплату праці та розміри ставок заробітної плати професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів» (зі змінами). – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0181-93#Text>

²³⁶ Постанова КМУ від 14 квітня 1997 року за № 346 «Про затвердження Порядку надання щорічної основної відпустки тривалістю до 56 календарних днів керівним працівникам навчальних закладів та установ освіти, навчальних (педагогічних) частин (підрозділів) інших установ і закладів, педагогічним, науково-педагогічним працівникам та науковим працівникам» (зі змінами та доповненнями). – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/346-97-%D0%BF#Text>

²³⁷ Галузева угода між Міністерством освіти і науки України та ЦК Профспілки працівників освіти і науки України на 2016– 2020 роки, прийнята 15 грудня 2016 року та зареєстрована Міністерством соціальної політики України 15 грудня 2016 р. за N 31. – URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001729-16#Text>

²³⁸ Закон України Про освіту. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

рівнем навантаження, складності та відповідальності (дошкільні, шкільні заклади, заклади професійної освіти, університети тощо) (Додаток 1).

При опрацюванні цих матеріалів та у подальшій роботі рекомендується, перш за все, звернути увагу на наступне:

- детально проаналізувати віднесення тих, чи інших посад до Переліку посад педагогічних та науково-педагогічних працівників²³⁹;
- орієнтуватися на підготовку пропозицій щодо внесення змін та доповнень до чинного законодавства стосовно скасування більшості надбавок та компенсацій. Як варіант – залишити лише гарантовану надбавку за напруженість праці (до 50% від посадового окладу (ставки). Решта надбавок покривається віднесенням до того чи іншого рівня ГРК ЗВО, тобто через вимоги до кваліфікації (до займаної посади);
- віднесення до ГТС ЗВО, зокрема й до ГРК ЗВО, посад (часткових, додаткових часткових професійних кваліфікацій), які не відносяться (опосередковано відносяться) до формальної освіти (закладів освіти), але пов'язані із наданням освітніх послуг, носить рекомендаційний для роботодавців характер, є орієнтиром у рівні їхньої оплати праці. Це питання потребує додаткового вивчення;
- для рівня 10 ГТС ЗВО (можливо й для деяких інших) слід розробити шкали диференціації ставок керівників у залежності від визначених критеріїв, наприклад, чисельність учнів, вихованців, студентів, інших отримувачів освітніх послуг; чисельність педагогічних (науково-педагогічних) працівників; річний обсяг фінансування (обіг) за надані освітні послуги тощо.

Висновки та рекомендації

На підставі аналізу інструментів щодо колективно-договірного регулювання соціально-трудових відносин у ЗВО як автономних інституціях сектору нефінансових корпорацій можна зробити такі висновки:

1. Інструменти, які використовуються в практиці колективно-договірного регулювання соціально-трудових відносин у ЗВО України відповідають принципам, структурі, змісту та класифікації міжнародних (профільні конвенції та рекомендації МОП; Міжнародна стандартна класифікація занять (ISCO-08); Європейська класифікації професій, навичок та кваліфікацій (ESCO) тощо) та вітчизняних (Національний класифікатор України ДК 003 «Класифікатор професій»; Національний класифікатор України ДК 009 «Класифікація видів економічної діяльності» тощо) стандартизованих систем.

2. Ключовим інструментом в контексті регулювання умов зайнятості та оплати праці педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників ЗВО виступає колективно-договірне регулювання на рівні виду економічної діяльності, одним з результатів якого є прийняття Галузевої угоди між Міністерством освіти і науки України та ЦК Профспілки працівників освіти і науки України (на визначений термін) з виділенням в окремих додатках ГРК ЗВО та ГТС ЗВО.

3. Для розширення у подальшому інституціональної, фінансової та кадрової автономії вітчизняних університетів пропонується:

- адаптувати групування класифікацій занять та посад педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників під час розроблення нової версії Національного класифікатора України ДК 003 «Класифікатор професій» відповідно до норм та положень 2 розділу «Професіонали» Міжнародної стандартної класифікації занять (ISCO-08);
- скасувати, як такий, що обмежує питання регулювання соціально-трудових відносин у сфері вищої освіти, Перелік посад педагогічних та науково-педагогічних працівників²⁴⁰;
- ураховувати у повному обсязі при розробленні професійних стандартів на професії педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників норми та положення Європейської класифікації професій, навичок та кваліфікацій (ESCO);

²³⁹Постанова КМУ від 14 червня 2000 року за № 963 «Про затвердження переліку посад педагогічних та науково-педагогічних працівників» (зі змінами). – [URL:http://zakon.rada.gov.ua/go/963-2000-п](http://zakon.rada.gov.ua/go/963-2000-п)

²⁴⁰ Постанова КМУ від 14 червня 2000 року за № 963 «Про затвердження переліку посад педагогічних та науково-педагогічних працівників» (зі змінами). – [URL:http://zakon.rada.gov.ua/go/963-2000-п](http://zakon.rada.gov.ua/go/963-2000-п)

- скасувати після запровадження на практиці ГРК ЗВО та ГТС ЗВО відповідні розділи Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери²⁴¹.

Виходячи з наведених вище висновків та пропозицій пропонується МОН України застосовувати під час підготовки, погодження та прийняття чергової Галузевої угоди між Міністерством освіти і науки України та ЦК Профспілки працівників освіти і науки України (на визначений термін) запропоновані методичні підходи щодо оплати праці відповідно до ГРК ЗВО та ГТС ЗВО.

4. При подальшому доопрацюванні цих матеріалів рекомендується звернути увагу на наступне:

- орієнтуватися на підготовку пропозицій щодо внесення змін та доповнень до чинного законодавства стосовно скасування більшості надбавок та компенсацій. Як варіант - залишити лише гарантовану надбавку за напруженість праці (до 50% від посадового окладу (ставки). Решта надбавок покривається віднесенням до того чи іншого рівня ГРК ЗВО, тобто через вимоги до кваліфікації (до займаної посади);

- віднесення до ГТС ЗВО, зокрема й до ГРК ЗВО, посад (часткових, додаткових часткових професійних кваліфікацій), які не відносяться (опосередковано відносяться) до формальної освіти (закладів освіти), але пов'язані із наданням освітніх послуг, носить рекомендаційний для роботодавців характер, є орієнтиром у рівні їхньої оплати праці. Це питання потребує додаткового вивчення;

- для рівня 10 ГТС ЗВО (можливо й для деяких інших) слід розробити шкали диференціації ставок керівників у залежності від визначених критеріїв, наприклад, чисельність учнів, вихованців, студентів, інших отримувачів освітніх послуг; чисельність педагогічних (науково-педагогічних) працівників; річний обсяг фінансування (обіг) за надані освітні послуги тощо.

²⁴¹ Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери: постанова КМУ від 30 серпня 2002 року за №1298 (із змінами). – URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/1298-2002-п>

Проект Галузевої тарифної сітки посадових окладів (ставок) педагогічних та науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти (ГТС ЗВО)

Рівень Галузевої тарифної сітки	Назва груп повних кваліфікацій посад педагогічних та науково-педагогічних працівників	Рівні Галузевої рамки кваліфікацій	Співвідношення до мінімальної заробітної плати (МЗП) (діапазон)
7	Асистент кафедри закладу вищої освіти	10	3.30-3.62
8	Методист у закладі вищої освіти Викладач закладу вищої освіти	11 18	4.00-4.39
9	Молодший (старший) науковий співробітник/ науковий співробітник закладу вищої освіти Доцент/Професор	19 20	4.40-4.83
9	Керівник структурного підрозділу закладу вищої освіти	21	4.84-5.31
10	Провідний (головний) науковий співробітник	22	
10	Керівник закладу вищої освіти	23	5.32-7.00

Розділ 8. Вища освіта та заклади вищої освіти в системі стандартних статистичних класифікацій державних фінансів та національних нормативно правових актах, окремі положення яких є регуляторами щодо фінансування та фондування економічної діяльності ЗВО в умовах їх інституційної, економічної та фінансової автономії

**Керівництво статистики державних фінансів, 2014 /
Government finance statistics manual 2014 (GFS 2014)**

Серед документів, розроблених міжнародними фінансовими організаціями, в яких визначені певні стандарти та норми для здійснення належного бюджетного обліку та контролю за їх дотриманням при проведенні бюджетних операцій, одним із основних впливає Керівництво статистики державних фінансів, 2014 / Government finance statistics manual 2014 (GFS 2014)²⁴², прийняте Міжнародним валютним фондом у 2014 році. Незважаючи на те, що цей документ МВФ не має статусу обов'язкового для окремих країн, усі країни, які вступають і мають певні відносини з МВФ, зобов'язані подавати статистичну інформацію з урахуванням положень зазначеного Керівництва (GFS 2014).

У Керівництві статистики державних фінансів, 2014 / Government finance statistics manual 2014 (GFS 2014)²⁴³ освіта (у тому числі й вища) представлена наступним чином:

709 Education Government expenditure on education includes expenditure on services provided to individual pupils and students and expenditure on services provided on a collective basis. Expenditure on individual services is allocated to groups (7091) through (7096); expenditure on collective services is assigned to groups (7097) and (7098). Collective educational services are concerned with matters such as formulation and administration of government policy; setting and enforcement of standards; regulation, licensing, and supervision of educational establishments; and applied research and experimental development into education affairs and services. However, overhead expenditure connected with administration or functioning of a group of schools, colleges, etc. is considered to be individual expenditure and is classified to groups (7091) through (7096) as appropriate.

709 ОСВІТА Державні видатки на освіту включають видатки на послуги, що надаються окремим учням та студентами та видатки на послуги, що надаються на колективній основі. Видатки на індивідуальні послуги виділяються на групи (7091) до (7096); витрати на колективні послуги призначаються групам (7097) і (7098). Колективні освітні послуги охоплюють такі питання, як регулювання та адміністрування державною політикою; встановлення та виконання стандартів; регулювання, ліцензування та нагляд за закладами освіти; прикладні дослідження та експериментальний розвиток в галузі освіти та послуг. Однак накладні витрати, пов'язані з адміністрацією або функціонуванням групи школи, коледжі тощо вважаються індивідуальними витратами і класифікуються на групи (7091) до кінця (7096) відповідно.

...

7093 post-secondary nontertiary education

70930 Post-secondary nontertiary education (IS)

- Provision of post-secondary nontertiary education at ISCED-97 level 4

- Administration, inspection, operation, or support of institutions providing post-secondary nontertiary education at ISCED-97 level 4

- Scholarships, grants, loans, and allowances to support students pursuing post-secondary nontertiary education at ISCED-97 level 4.

Includes: out-of-school post-secondary nontertiary education for adults and young people.

Excludes: subsidiary services to education (70960). /

7093 - Післясередня нетретична освіта

70930 Післясередня невища освіта (IC)

- Забезпечення післясередньої невищої освіти за 4 рівнем ISCED-97

- Адміністрування, інспекція, функціонування або підтримка установ, які надають післясередню нетретичну освіту на 4 рівні ISCED-97

- Стипендії, гранти, позики та надбавки щодо підтримки студентів, які здобувають післясередню невищу освіту за 4 рівнем ISCED-97.

Включає: післясередню невищу освіту та освіту дорослих і молоді.

²⁴² Government finance statistics manual 2014 (GFS 2014). – URL: <https://www.imf.org/external/Pubs/FT/GFS/Manual/2014/gfsfinal.pdf>

²⁴³ Government finance statistics manual 2014 (GFS 2014). – URL: <https://www.imf.org/external/Pubs/FT/GFS/Manual/2014/gfsfinal.pdf>

Не включає: допоміжні послуги з освіти (70960).

...

7094 Tertiary education

70941 First stage of tertiary education (IS)

- Provision of tertiary education at ISCED-97 level 5

- Administration, inspection, operation, or support of universities and other institutions providing tertiary education at ISCED-97 level 5

- Scholarships, grants, loans, and allowances to support students pursuing tertiary education at ISCED-97 level 5.

Excludes: subsidiary services to education (70960)

70942 Second stage of tertiary education (IS)

- Provision of tertiary education at ISCED-97 level 6

- Administration, inspection, operation, or support of universities and other institutions providing tertiary education at ISCED-97 level 6

- Scholarships, grants, loans, and allowances to support students pursuing tertiary education at ISCED-97 level 6.

Excludes: subsidiary services to education (70960). /

7094 Вища освіта

70941 Перший рівень вищої освіти (IC)

- Забезпечення вищої освіти на рівні 5 ISCED-97

- Адміністрація, інспекція, функціонування або підтримка університетів та інших установ, що надають вищу освіту на рівні 5 ISCED-97

- Стипендії, гранти, позики та надбавки до підтримки студентів, які здобувають вищу освіту в ISCED-97 рівень

5. Виключає: допоміжні послуги з освіти (70960)

70942 Другий рівень третинної освіти (IC)

- Забезпечення вищої освіти на 6 рівні ISCED-97

- Адміністрація, інспекція, функціонування або підтримка університетів та інших установ, які надають вищу освіту на 6 рівні ISCED-97

- Стипендії, гранти, позики та надбавки до підтримки студентів, які здобувають вищу освіту за 6 рівнем ISCED-97.

Виключає: допоміжні послуги з освіти (70960)

Вважаємо, що норми та статті положень Керівництва статистики державних фінансів, 2014 (GFS 2014) дають достатньо підстав розглядати їх певними межами інституційної, економічної та фінансової автономії ЗВО.

Конституція України

Головним регулятором механізму фінансування та фондування діяльності ЗВО в умовах їх інституційної, економічної та фінансової автономії державних і комунальних ЗВО виступає положення Конституції України²⁴⁴, викладене у частині другій статті 95: «Виключно законом про Державний бюджет України визначаються будь-які видатки держави на загальносуспільні потреби, розмір і цільове спрямування цих видатків»²⁴⁵. На наше переконання, з цього положення безальтернативно випливає, що ЗВО державної форми власності, які здійснюють свою діяльність у статусі «бюджетна установа», зобов'язані використовувати кошти Державного бюджету України, визначені їм законом України про Державний бюджет України на конкретний календарний рік, **лише у межах встановленого розміру і на чітко сформульовані цілі**. У законах про Державний бюджет України видатки на вищу освіту затверджуються окремо по Загальному фонду та Спеціальному фонду, які, у свою чергу, можуть бути затверджені на окремі складові: видатки споживання (з них: оплата праці; комунальні послуги та енергоносії); видатки розвитку. Це теж виступає конкретними межами автономії ЗВО у використанні бюджетних коштів.

Бюджетний кодекс України

Бюджетним кодексом України²⁴⁶ визначаються правові засади функціонування бюджетної системи України, її принципи, основи бюджетного процесу і міжбюджетних відносин та відповідальність за порушення

²⁴⁴ Конституція України. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

²⁴⁵ Конституція України. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

²⁴⁶ Бюджетний кодекс України. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20150920#Text>

бюджетного законодавства. У цьому нормативно-правовому акті сформульовані положення, які регулюють відносини, що виникають у процесі складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, звітування про їх виконання та контролю за дотримання бюджетного законодавства, а також визначаються правові засади утворення та погашення державного і місцевого боргу.

У ст. 2 Визначення основних термінів наведені терміни, які вживаються у значенні Бюджетного кодексу України. Із 52 термінів наведемо ті із них, які, на наш погляд, безпосередньо відносяться до ЗВО державної і комунальної форм власності, і є обов'язковими до виконання:

«...3) бюджетна класифікація - єдине систематизоване згрупування доходів, видатків, кредитування, фінансування бюджету, боргу відповідно до законодавства України та міжнародних стандартів»²⁴⁷;

«...4) бюджетна програма - сукупність заходів, спрямованих на досягнення єдиної мети, завдань та очікуваного результату, визначення та реалізацію яких здійснює розпорядник бюджетних коштів відповідно до покладених на нього функцій»²⁴⁸;

«...6) бюджетне асигнування - повноваження розпорядника бюджетних коштів, надане відповідно до бюджетного призначення, на взяття бюджетного зобов'язання та здійснення платежів, **яке має кількісні, часові та цільові обмеження**»²⁴⁹ (виділено нами);

«...бюджетні установи - органи державної влади, органи місцевого самоврядування, а також організації, створені ними у встановленому порядку, що повністю утримуються за рахунок відповідно державного бюджету чи місцевого бюджету. Бюджетні установи є неприбутковими»²⁵⁰ (**ЗВО державної і комунальної форм власності мають статус «бюджетна установа»**);

«...38) одержувач бюджетних коштів - суб'єкт господарювання, громадська чи інша організація, яка не має статусу бюджетної установи, уповноважена розпорядником бюджетних коштів на здійснення заходів, передбачених бюджетною програмою, та отримує на їх виконання кошти бюджету»²⁵¹ (**один із можливих статусів ЗВО**).

Хочемо привернути увагу до того факту, що серед термінів відсутній термін «фінансова автономія». **Відсутній такий термін у Бюджетному кодексі України в цілому.** При цьому вважаємо за доцільне зазначити, що у частині другій п.2, статті 4 викладена наступна норма: «Якщо іншим нормативно-правовим актом бюджетні відносини визначаються інакше, ніж у цьому Кодексі, застосовуються відповідні норми цього Кодексу»²⁵². На наше переконання, наявність у Бюджетному кодексі України зазначеної норми безальтернативно обумовлює здійснення впровадження механізмів розширення фінансової автономії ЗВО у статусі «бюджетна установа» лише після того, коли відповідні норми будуть змінені у Бюджетному кодексі України. Внесення положень щодо зазначених механізмів в інші закони, зокрема, в Законі України «Про вищу освіту», проблему не розв'яже.

Положення, які мають безпосереднє відношення до фінансування та фондування державних і комунальних ЗВО, викладені в абзаці тридцятому частини четвертої ст.13: підгрупа 3 - надходження, що отримують державні і комунальні заклади професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти від розміщення на депозитах тимчасово вільних бюджетних коштів, отриманих за надання платних послуг, якщо таким закладам законом надано відповідне право; надходження, що отримують державні і комунальні заклади фахової передвищої та вищої освіти, наукові установи та заклади культури як відсотки, нараховані на залишок коштів на поточних рахунках, відкритих у банках державного сектору для розміщення власних надходжень, отриманих як плата за послуги, що надаються ними згідно з основною діяльністю, благодійні внески та гранти;...»²⁵³.

У абзаці другому частині першої ст. 57: «Залишки коштів державного бюджету на кінець бюджетного періоду установ України, які функціонують за кордоном, на рахунках, відкритих у банківських установах країн їх місцезнаходження, а також **залишки коштів власних надходжень державних і комунальних закладів фахової передвищої та вищої освіти, наукових установ та закладів культури, отриманих як плата за послуги, що надаються ними згідно з основною діяльністю, благодійні внески та гранти, на поточних рахунках у банках державного**

²⁴⁷ Бюджетний кодекс України . – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20150920#Text> ст.2, пп.3

²⁴⁸ Бюджетний кодекс України . – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20150920#Text> ст.2, пп. 4

²⁴⁹ Бюджетний кодекс України . – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20150920#Text> ст.2, пп. 6

²⁵⁰ Бюджетний кодекс України . – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20150920#Text> ст.2, пп. 12

²⁵¹ Бюджетний кодекс України . – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20150920#Text> ст.2, пп. 38

²⁵² Бюджетний кодекс України . – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20150920#Text> ст.4

²⁵³ Бюджетний кодекс України . – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20150920#Text> ст.13

сектору зберігаються на таких рахунках для здійснення видатків у наступному бюджетному періоді відповідно до кошторисів»²⁵⁴.

У підпунктах «В» і «Г», пункті 2 частини першої ст.90 зазначено: «в) вищу освіту (на оплату послуг з підготовки фахівців, наукових та науково-педагогічних кадрів на умовах регіонального замовлення у закладах вищої освіти комунальної власності ... г) післядипломну освіту (на оплату послуг з підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів на умовах регіонального замовлення)»²⁵⁵.

Пункт 25 Розділу VI «Контроль за використанням бюджетних коштів щодо власних надходжень державних і комунальних закладів фахової передвищої та вищої освіти, наукових установ та закладів культури, отриманих як плата за послуги, що надаються ними згідно з основною діяльністю, благодійні внески та гранти, здійснюється у порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України»²⁵⁶.

Окремо хочемо привернути увагу і до норм ст. 121 Відповідальність за порушення бюджетного законодавства: «1. Посадові особи, з вини яких допущено порушення бюджетного законодавства, несуть цивільну, дисциплінарну, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно з законом»²⁵⁷.

Закон України «Про формування та розміщення державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів»

Важливим регулятором щодо фінансування та фондування економічної діяльності ЗВО в умовах їх інституційної, економічної та фінансової автономії виступає Закон України «Про формування та розміщення державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів»²⁵⁸, в якому визначені терміни: «1) державне замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів (далі - державне замовлення) - засіб державного регулювання задоволення потреб економіки та суспільства у кваліфікованих кадрах, підвищення освітнього та наукового потенціалу нації, забезпечення конституційного права громадян на здобуття освіти відповідно до їх покликань, інтересів та здібностей; ... 2) державний замовник - міністерство, інший центральний орган виконавчої влади, Національна академія наук України, галузеві національні академії наук, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласна, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації, інший визначений Кабінетом Міністрів України державний орган - головний розпорядник бюджетних коштів; ... 3) виконавець державного замовлення - вищий, професійно-технічний навчальний заклад, заклад післядипломної освіти, наукова установа державної та комунальної форми власності, які пройшли конкурсний відбір та з якими укладено державний контракт на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів за державним замовленням»²⁵⁹.

У п. 4 цього Закону передбачена норма, згідно якої «Державні замовники після набрання чинності законом про Державний бюджет України на відповідний рік подають центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері державного замовлення, пропозиції до проекту державного замовлення на плановий рік з визначенням показників середньорічної чисельності, орієнтовної середньої вартості підготовки одного кваліфікованого робітника, фахівця, аспіранта, докторанта, а також обсягів видатків, передбачених Державним бюджетом України на зазначені цілі, та відповідні обґрунтування щодо наданих пропозицій»²⁶⁰. Зазначена норма містить акцент на тому, що одним із показників державного замовлення є «обсяг видатків, передбачених Державним бюджетом України на зазначені цілі...»²⁶¹.

²⁵⁴ Бюджетний кодекс України . – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20150920#Text> ст. 57

²⁵⁵ Бюджетний кодекс України . – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20150920#Text> ст. 90

²⁵⁶ Бюджетний кодекс України . – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20150920#Text> пункт 25 Розділу VI.

²⁵⁷ Бюджетний кодекс України . – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20150920#Text> ст. 121

²⁵⁸ Закон України Про формування та розміщення державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5499-17#Text>

²⁵⁹ Закон України Про формування та розміщення державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5499-17#Text> ст. 1

²⁶⁰ Закон України Про формування та розміщення державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5499-17#Text> ст. 1

²⁶¹ Закон України Про формування та розміщення державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5499-17#Text>

У абзаці третьому п.7 ст. 2 міститься норма, що «Внесення змін до натуральних показників державного замовлення без збільшення їх загальних обсягів за освітньо-кваліфікаційними та науковими рівнями здійснює центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері державного замовлення, за обґрунтованим поданням державного замовника. Внесення інших змін до обсягів державного замовлення здійснюється Кабінетом Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері державного замовлення»²⁶², тобто цей засіб регулювання економічних відносин ЗВО не передбачає розширення меж автономії ЗВО.

Закон України «Про освіту»

У Законі України «Про освіту»²⁶³ ст. 23 встановлено: «Автономія закладу освіти. ... 1. Держава гарантує академічну, організаційну, фінансову і кадрову автономію закладів освіти. 2. Обсяг автономії закладів освіти визначається цим Законом, спеціальними законами та установчими документами закладу освіти»²⁶⁴. Проте у цьому Законі конкретного визначення терміну «фінансова автономія закладу освіти (зокрема й ЗВО) та обсяг зазначеної автономії не сформульовано.

Проте у ст. 25 Права і обов'язки засновника закладу освіти²⁶⁵ міститься норма, згідно якої саме засновник ЗВО «...затверджує кошторис та приймає фінансовий звіт закладу освіти у випадках та порядку, визначених законодавством; здійснює контроль за фінансово-господарською діяльністю закладу освіти...»²⁶⁶.

З урахуванням розглянутих вище положень Бюджетного кодексу України вважаємо, що норма п.3 цієї ж статті 25: «Засновник або уповноважена ним особа не має права втручатися в діяльність закладу освіти, що здійснюється ним у межах його автономних прав, ...»²⁶⁷ дає достатньо підстав розглядати як декларативну в частині фінансової автономії ЗВО. Інших положень та норм щодо фінансової автономії ЗВО у цьому Законі нам знайти не вдалося.

Закон України «Про вищу освіту»

У Законі України «Про вищу освіту»²⁶⁸ термін «фінансова автономія» та його визначення відсутні. У розділі VI Заклади вищої освіти положення, які б певним чином регулювали питання фінансової автономії ЗВО теж відсутні. Так, у ст. 32 Принципи діяльності, основні права та обов'язки закладу вищої освіти, викладено ряд декларативних, на наш погляд, норм, згідно яких «Заклади вищої освіти мають рівні права, що становлять зміст їх автономії та самоврядування, у тому числі мають право: ... 5) формувати та затверджувати власний штатний розпис відповідно до законодавства. При зменшенні чисельності осіб, які навчаються за кожною освітньою програмою, у межах 20 відсотків чисельності, визначеної на початок навчання за цією програмою, штатна чисельність науково-педагогічних працівників не скорочується; ... 22) провадити фінансово-господарську та іншу діяльність відповідно до законодавства та статуту закладу вищої освіти; 23) розпоряджатися власними надходженнями (для закладів вищої освіти державної і комунальної форми власності), зокрема від надання платних послуг...»²⁶⁹.

У ст. 71 Фінансування закладів вищої освіти²⁷⁰ положення щодо фінансової автономії відсутні.

²⁶² Закон України «Про формування та розміщення державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5499-17#Text> ст. 2

²⁶³ Закон України Про освіту. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

²⁶⁴ Закон України Про освіту. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> ст. 23

²⁶⁵ Закон України Про освіту. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> ст. 25

²⁶⁶ Закон України Про освіту. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> ст. 25

²⁶⁷ Закон України Про освіту. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> ст. 25

²⁶⁸ Закон України Про вищу освіту. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

²⁶⁹ Закон України Про вищу освіту. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> ст. 32

²⁷⁰ Закон України Про вищу освіту. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> ст.71.

Про розподіл видатків державного бюджету між закладами вищої освіти на основі показників їх освітньої, наукової та міжнародної діяльності, Постанова Кабінету Міністрів України № 1146 від 24.12.2019 р.

У Постанові Кабінету Міністрів України № 1146 від 24.12.2019 р. «Про розподіл видатків державного бюджету між закладами вищої освіти на основі показників їх освітньої, наукової та міжнародної діяльності»²⁷¹ питання фінансової автономії ЗВО (Формульний підхід) не розглядаються.

Одним із основних нормативно-правових актів щодо механізмів розширення фінансової автономії ЗВО є Постанова Кабінету Міністрів України № 228 від 28 лютого 2002 року (із змінами) «Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ»²⁷².

Наведемо основні положення Порядку, які, на нашу думку, виступають регуляторами меж фінансової автономії ЗВО, з відповідними нашими коментарями.

Загальні положення²⁷³ Порядку: «...5. Установам можуть виділятися бюджетні кошти тільки за наявності затверджених кошторисів, планів асигнувань загального фонду бюджету, планів надання кредитів із загального фонду бюджету, планів спеціального фонду, а вищим навчальним закладам та науковим установам, закладам охорони здоров'я також за наявності затверджених планів використання бюджетних коштів і помісячних планів використання бюджетних коштів. ... Установи мають право брати бюджетні зобов'язання витратити бюджетні кошти на цілі та в межах, установлених затвердженими кошторисами, планами асигнувань загального фонду бюджету, планами надання кредитів із загального фонду бюджету, планами спеціального фонду, а вищі навчальні заклади та наукові установи, заклади охорони здоров'я також установлених затвердженими планами використання бюджетних коштів і помісячними планами використання бюджетних коштів»²⁷⁴.

Привертають увагу посилання в абзаці другому на те, що «...установи мають право брати бюджетні зобов'язання витратити бюджетні кошти на цілі та в межах, установлених затвердженими кошторисами...»²⁷⁵, які затверджуються засновниками, тобто, для ЗВО, як бюджетної установи, фінансова автономія не передбачена.

Порядок складання проектів кошторисів²⁷⁶ п. 16: «У процесі складання та затвердження проектів кошторисів залишки бюджетних коштів за спеціальним фондом кошторисів не плануються»²⁷⁷. Пункт «17. Обсяги надходжень до спеціального фонду проекту кошторису визначаються на підставі розрахунків, які складаються за кожним джерелом доходів та/або фінансування бюджету чи повернення кредитів до бюджету, що плануються на наступний рік. За основу цих розрахунків беруться такі показники: обсяг надання тих чи інших платних послуг, а також інші розрахункові показники (площа приміщень і вартість обладнання та іншого майна, що здаються в оренду, кількість місць у гуртожитках, кількість відвідувань музеїв, виставок тощо) та розмір плати в розрахунку на одиницю показника, який повинен встановлюватися відповідно до законодавства; прогнозне надходження зборів (обов'язкових платежів) до спеціального фонду бюджету; прогнозний обсяг повернення коштів до бюджету, що мають цільове призначення. На підставі зазначених показників визначається сума надходжень на наступний рік за кожним їх джерелом з урахуванням конкретних умов роботи установи. Під час формування

²⁷¹ Про розподіл видатків державного бюджету між закладами вищої освіти на основі показників їх освітньої, наукової та міжнародної діяльності Постанова Кабінету Міністрів України № 1146 від 24.12.2019 р. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1146-2019-%D0%BF#Text>

²⁷² Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ, Постанова Кабінету Міністрів України № 228 від 28 лютого 2002 р. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2002-%D0%BF#Text>

²⁷³ Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ, Постанова Кабінету Міністрів України № 228 від 28 лютого 2002 р. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2002-%D0%BF#Text>

²⁷⁴ Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ, Постанова Кабінету Міністрів України № 228 від 28 лютого 2002 р. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2002-%D0%BF#Text> Загальні положення, п. 5.

²⁷⁵ Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ, Постанова Кабінету Міністрів України № 228 від 28 лютого 2002 р. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2002-%D0%BF#Text> Загальні положення, п. 5.

²⁷⁶ Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ, Постанова Кабінету Міністрів України № 228 від 28 лютого 2002 р. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2002-%D0%BF#Text> Порядок складання проектів кошторисів.

²⁷⁷ Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ, Постанова Кабінету Міністрів України № 228 від 28 лютого 2002 р. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2002-%D0%BF#Text> Порядок складання проектів кошторисів. п. 16

показників, на підставі яких визначаються надходження планового періоду, обов'язково враховується рівень їх фактичного виконання за останній звітний рік, а також очікуваного виконання за період, що передує планованому. Показники повинні наводитися в обсязі, зазначеному в розрахунку, і повністю відповідати показникам бухгалтерської звітності за відповідні періоди»²⁷⁸. Пункт «18. У процесі формування спеціального фонду проекту кошторису планування власних надходжень бюджетних установ (далі - власні надходження) здійснюється за групами та підгрупами, визначеними Бюджетним кодексом України. Показники власних надходжень формуються: з урахуванням фактичного виконання за останній звітний рік, а також очікуваного виконання таких показників за період, що передує планованому (перша група); на підставі договорів, календарних планів проведення централізованих заходів та інших документів, якими передбачено отримання таких внесків, грантів, дарунків та/або коштів (перша, друга та четверта підгрупи другої групи); за видами надходжень, які передбачається розміщувати на депозитах та поточних рахунках (третя підгрупа другої групи)²⁷⁹. Пункт «20. Під час визначення обсягів видатків бюджету та/або надання кредитів з бюджету розпорядників нижчого рівня головні розпорядники повинні враховувати об'єктивну потребу в коштах кожної установи, виходячи з її основних виробничих показників і контингентів, які встановлюються для установ (кількість класів, учнів у школах, ліжок у лікарнях, дітей у дошкільних закладах тощо), обсягу виконуваної роботи, штатної чисельності, необхідності погашення дебіторської і кредиторської заборгованості та реалізації окремих програм і намічених заходів щодо скорочення витрат у плановому періоді. Обов'язковим є виконання вимоги щодо першочергового забезпечення бюджетними коштами видатків на оплату праці з нарахуваннями, виплату стипендії, а також на оплату комунальних послуг та енергоносіїв. Під час визначення видатків у проектах кошторисів установи повинен забезпечуватися суворий режим економії коштів і матеріальних цінностей. До кошторисів можуть включатися тільки видатки, передбачені законодавством, необхідність яких обумовлена характером діяльності установи. Видатки на придбання обладнання, капітальний ремонт приміщень тощо, які не є першочерговими, можуть передбачатися лише за умови забезпечення коштами невідкладних витрат та відсутності заборгованості. При цьому видатки на заробітну плату з коштів спеціального фонду обчислюються залежно від обсягу діяльності, що провадиться за рахунок цих коштів, із застосуванням встановлених законодавством норм, які використовуються установами аналогічного профілю. Мінфін має право визначати на кожний рік порядок врахування у кошторисах обсягів заборгованості, яка виникла внаслідок непогашення бюджетних зобов'язань установ»²⁸⁰. Пункт 23 «Видатки спеціального фонду кошторису за рахунок власних надходжень плануються у такій послідовності: за встановленими напрямками використання, на погашення заборгованості установи з бюджетних зобов'язань за спеціальним та загальним фондом кошторису та на проведення заходів, пов'язаних з виконанням основних функцій, які не забезпечені (або частково забезпечені) видатками загального фонду. При цьому розпорядник бюджетних коштів здійснює коригування обсягів узятих бюджетних зобов'язань за загальним фондом кошторису для проведення видатків з цих зобов'язань із спеціального фонду кошторису відповідно до бюджетного законодавства»²⁸¹.

Основні вимоги щодо виконання кошторису²⁸² пункту 43. «Для здійснення контролю за відповідністю бюджетних асигнувань, визначених у кошторисах, планах асигнувань загального фонду бюджету, планах надання кредитів із загального фонду бюджету, планах спеціального фонду, зведенні показників спеціального фонду кошторису, планах використання бюджетних коштів, помісячних планах використання бюджетних коштів розпорядників бюджетним асигнуванням, затвердженим розписами відповідних бюджетів, органи Казначейства

²⁷⁸ Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ, Постанова Кабінету Міністрів України № 228 від 28 лютого 2002 р. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2002-%D0%BF#Text> Порядок складання проектів кошторисів. п. 17

²⁷⁹ Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ, Постанова Кабінету Міністрів України № 228 від 28 лютого 2002 р. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2002-%D0%BF#Text> Порядок складання проектів кошторисів. п. 18.

²⁸⁰ Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ, Постанова Кабінету Міністрів України № 228 від 28 лютого 2002 р. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2002-%D0%BF#Text> Порядок складання проектів кошторисів. п. 20

²⁸¹ Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ, Постанова Кабінету Міністрів України № 228 від 28 лютого 2002 р. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2002-%D0%BF#Text> Порядок складання проектів кошторисів. п. 23.

²⁸² Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ, Постанова Кабінету Міністрів України № 228 від 28 лютого 2002 р. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2002-%D0%BF#Text> Основні вимоги щодо виконання кошторису

обліковують розподіли показників зведених кошторисів, зведених планів асигнувань загального фонду бюджету, зведених планів надання кредитів із загального фонду бюджету, зведених планів спеціального фонду, зведення показників спеціального фонду розпорядників бюджетних коштів у розрізі розпорядників нижчого рівня та одержувачів, показників планів використання бюджетних коштів, помісячних планів використання бюджетних коштів. Розпорядники мають право провадити діяльність виключно в межах бюджетних асигнувань, затверджених кошторисами, планами асигнувань загального фонду бюджету, планами надання кредитів із загального фонду бюджету, планами спеціального фонду, а вищі навчальні заклади та наукові установи, заклади охорони здоров'я також в межах бюджетних асигнувань, затверджених планами використання бюджетних коштів і помісячними планами використання бюджетних коштів, за наявності витягу, доведеного органом Казначейства, що підтверджує відповідність цих документів даним бухгалтерського обліку виконання державного та місцевих бюджетів органів Казначейства. З цією метою розпорядники, які отримали від органів Казначейства витяг, повинні подати цим органам розподіли показників зведених кошторисів, планів асигнувань загального фонду бюджету, планів надання кредитів із загального фонду бюджету, планів спеціального фонду, а також зведених планів використання бюджетних коштів і зведених помісячних планів використання бюджетних коштів у розрізі розпорядників нижчого рівня та одержувачів. Зазначені показники обліковуються у відповідних органах Казначейства за місцем обслуговування розпорядників нижчого рівня та одержувачів. Органи Казначейства здійснюють контроль за відповідністю розподілу показників зведених кошторисів, планів асигнувань загального фонду бюджету, планів надання кредитів із загального фонду бюджету, планів спеціального фонду, зведення показників спеціального фонду, планів використання бюджетних коштів (крім планів використання бюджетних коштів одержувачів), помісячних планів використання бюджетних коштів даним бухгалтерського обліку виконання державного та місцевих бюджетів органів Казначейства. У разі невідповідності кошторисів, планів асигнувань загального фонду бюджету, планів надання кредитів із загального фонду бюджету, планів спеціального фонду, планів використання бюджетних коштів (крім планів використання бюджетних коштів одержувачів), помісячних планів використання бюджетних коштів витягу, отриманому від відповідних органів Казначейства, розпорядники повинні перезатвердити зазначені документи згідно з витягом. Розпорядники повинні затвердити у кошторисах обсяг коштів для проведення розрахунків за електричну і теплову енергію, водопостачання, водовідведення, природний газ, інші енергоносії, інші комунальні послуги та послуги зв'язку, які споживаються бюджетними установами, у повному обсязі в розрахунок на рік з урахуванням коштів загального та спеціального фондів відповідно до статті 51 Бюджетного кодексу України та закону про Державний бюджет України. До кошторисів додаються детальні розрахунки за КЕКВ 2270 «Оплата комунальних послуг та енергоносіїв» на підставі затверджених в установленому порядку лімітів»²⁸³.

Пункт 48. «Бюджетна установа не має права здійснювати запозичення в будь-якій формі (крім випадків, передбачених статтею 16, частиною сьомою статті 22 та статтею 74 Бюджетного кодексу України) або надавати юридичним чи фізичним особам кредити з бюджету (якщо не встановлено відповідні бюджетні призначення на надання кредитів з бюджету)»²⁸⁴.

Пункт 49. «Видатки бюджету та надання кредитів з бюджету спеціального фонду бюджету провадяться виключно в межах і за рахунок відповідних надходжень до цього фонду на підставі кошторисів з урахуванням внесених до них змін. Видатки спеціального фонду кошторису здійснюються у послідовності, передбаченій пунктом 23 цього Порядку для їх планування. Установи мають право використовувати протягом поточного бюджетного періоду залишки бюджетних коштів, що утворилися на початок року на рахунках спеціального фонду, для здійснення видатків бюджету або надання кредитів з бюджету, передбачених у кошторисах на поточний рік. Зміни до спеціального фонду кошторису вносяться у разі, коли загальний обсяг фактичних надходжень бюджетних коштів до цього фонду разом з обсягом залишків бюджетних коштів на його рахунках на початок року буде більший, ніж відповідні надходження, враховані у кошторисі на відповідний рік. При цьому в спеціальному фонді кошторису уточнений обсяг видатків бюджету та надання кредитів з бюджету повинен дорівнювати сумі уточненого обсягу надходжень з урахуванням залишків бюджетних коштів на початок року. Протягом бюджетного періоду розпорядники вносять зміни до спеціального фонду кошторису за власними

²⁸³ Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ, Постанова Кабінету Міністрів України № 228 від 28 лютого 2002 р. — URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2002-%D0%BF#Text> Основні вимоги щодо виконання кошторису п. 43.

²⁸⁴ Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ, Постанова Кабінету Міністрів України № 228 від 28 лютого 2002 р. — URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2002-%D0%BF#Text> Основні вимоги щодо виконання кошторису п.48.

надходженнями, за надходженнями субвенції з місцевого бюджету до державного бюджету на виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку регіонів на підставі довідки Казначейства про підтвердження надходжень на спеціальні реєстраційні рахунки, що відкриті в органах Казначейства, довідки про зміни до кошторису та зведення показників спеціального фонду кошторису без внесення відповідних змін до бюджетного розпису за спеціальним фондом бюджету. Розпорядники нижчого рівня подають розпорядникам вищого рівня завірені відповідним органом Казначейства копії затверджених довідок про зміни до кошторису за власними надходженнями. Розпорядниками вносяться зміни до спеціального фонду кошторису в частині збільшення надходжень та видатків у разі, коли обсяги надходжень бюджетних коштів за власними надходженнями спеціального фонду кошторису фактично перевищили обсяги, враховані під час затвердження відповідного бюджету, з урахуванням залишків бюджетних коштів на початок року. Зміни вносяться на підставі розрахунків з відповідним обґрунтуванням. У разі коли фактичний обсяг власних надходжень з урахуванням залишків бюджетних коштів на початок року бюджетних установ менший, ніж планові показники, враховані у спеціальному фонді кошторису, розпорядники зобов'язані за три тижні до кінця бюджетного періоду внести зміни до спеціального фонду кошторису та зведення показників спеціального фонду кошторису в частині зменшення надходжень і видатків з урахуванням очікуваного виконання спеціального фонду кошторису у відповідному бюджетному періоді. У разі проведення розпорядниками операцій в натуральній формі вносяться зміни до спеціального фонду кошторису за відповідними підгрупами власних надходжень та відповідних видатків шляхом збільшення планових показників з урахуванням фактичного обсягу цих операцій за умови відсутності або перевищення таких планових показників. Розпорядники упорядковують бюджетні зобов'язання з урахуванням внесених до спеціального фонду кошторису змін. Органи Казначейства ведуть облік таких змін, провадять видатки спеціального фонду бюджету за власними надходженнями на підставі кошторисів з урахуванням внесених до них змін без внесення змін до бюджетного розпису та відображають у звітності про виконання бюджетів планові показники за спеціальним фондом бюджету з урахуванням внесених змін до кошторисів. Зміни до спеціального фонду кошторису за іншими надходженнями (крім власних надходжень, надходжень субвенції з місцевого бюджету до державного бюджету на виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку регіонів) вносяться у порядку, за яким після внесення відповідних змін до бюджетного розпису складаються довідки про внесення змін до кошторису та зведення показників спеціального фонду кошторису. Планові показники за спеціальним фондом кошторису розпорядників у формах звітності повинні відповідати даним обліку, який ведеться органами Казначейства. Головні розпорядники під час подання зведеної бюджетної та фінансової звітності забезпечують відповідність планових показників за спеціальним фондом кошторисів з урахуванням внесених до них змін даним звітності Казначейства про виконання спеціального фонду державного бюджету. Головні розпорядники під час складання та подання зведеної бюджетної та фінансової звітності враховують дані довідок про внесення змін до кошторису, які є підставою для відображення планових показників за власними надходженнями у зведених звітах про виконання кошторисів. При цьому зазначені дані повинні відповідати даним обліку Казначейства. У звітності про виконання державного та місцевих бюджетів за спеціальним фондом відображаються планові показники з урахуванням внесених змін до кошторисів. У разі внесення змін до спеціального фонду кошторису (бюджетного розпису) зміни до закону про Державний бюджет України не вносяться. У разі коли виконання робіт за рахунок коштів спеціального фонду державного бюджету здійснювалося за державним замовленням, відповідні зміни вносяться до обсягів державного замовлення»²⁸⁵.

У порядку інформації наведемо положення Функціональній класифікації видатків та кредитування бюджету²⁸⁶ щодо вищої освіти зі змінами²⁸⁷.

«... 0940 Фахова передвища та вища освіта

0941 Заклади фахової передвищої освіти

0942 Заклади вищої освіти ...»²⁸⁸

²⁸⁵ Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ, Постанова Кабінету Міністрів України № 228 від 28 лютого 2002 р. — URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2002-%D0%BF#Text>
Основні вимоги щодо виконання кошторису п. 49.

²⁸⁶ Функціональна класифікація видатків та кредитування бюджету, Затверджена наказом Мінфіну від 14.01.2011 р. № 11. — URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0011201-11#n30>

²⁸⁷ Про затвердження Змін до бюджетної класифікації, наказ Міністерства фінансів України № 545 від 18 грудня 2019 року. — URL: <https://docs.dtkr.ua/download/pdf/1023.3690.1>

²⁸⁸ Про затвердження Змін до бюджетної класифікації, наказ Міністерства фінансів України № 545 від 18 грудня 2019 року. — URL: <https://docs.dtkr.ua/download/pdf/1023.3690.1>

Висновки та рекомендації

1. Норми та статті положень Керівництва статистики державних фінансів, 2014 (GFS 2014), Конституції України (ст. 95), Бюджетного кодексу України, Закону України «Про формування та розміщення державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів», Закону України «Про публічні закупівлі» (ст.2 п.5), Закону України «Про освіту», Закону України «Про вищу освіту», Постанови Кабінету Міністрів України № 1146 від 24.12.2019 р. «Про розподіл видатків державного бюджету між закладами вищої освіти на основі показників їх освітньої, наукової та міжнародної діяльності», Постанови Кабінету Міністрів України № 228 від 28 лютого 2002 р. «Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ», Функціональній класифікації видатків та кредитування бюджету, затверджена наказом Мінфіну від 14.01.2011 р. № 11 (із змінами від 18 грудня 2019 р., № 545) дають достатньо підстав розглядати їх певними межами інституційної, економічної та фінансової автономії ЗВО.

2. У діючих нормативно-правових актах зарубіжних та українських, які регулюють сферу вищої освіти відсутні визначення терміну «фінансова автономія ЗВО».

3. Межі фінансової автономії державних і комунальних ЗВО України обумовлюються статусом «бюджетна установа», який передбачає безумовне виконання положень Бюджетного кодексу України, Постанови Кабінету Міністрів України № 1146 від 24.12.2019 р. «Про розподіл видатків державного бюджету між закладами вищої освіти на основі показників їх освітньої, наукової та міжнародної діяльності», Постанови Кабінету Міністрів України № 228 від 28 лютого 2002 р. «Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ», Функціональної класифікації видатків та кредитування бюджету, затвердженої наказом Мінфіну від 14.01.2011 р. № 11 (із змінами від 18 грудня 2019 р., № 545) де чітко прописані норми до виконання.

4. Розширення меж фінансової автономії ЗВО, на наше переконання, можливе лише за умови зміни організаційно-правового статусу ЗВО, які викладені у Розділі II Заклади вищої освіти в Класифікації інституційних секторів економіки України (KICE).

Загальні висновки та рекомендації щодо механізмів розширення інституційної, економічної та фінансової автономії ЗВО України

1. У сучасній ринковій економіці ЗВО виступають невід'ємною складовою повної сукупності усіх резидентський інституційних одиниць країни, економічна діяльність яких регулюється значною кількістю положень систем національних рахунків, міжнародних і національних стандартних економічних та соціальних статистичних класифікацій, міжнародних та національних нормативно-правових актів, які можна розглядати регуляторами меж інституційної, економічної та фінансової автономії ЗВО.

2. У діючих нормативно-правових актах зарубіжних та українських, які регулюють сферу вищої освіти, наразі відсутні визначення термінів «інституційна автономія ЗВО», «економічна автономія ЗВО», «фінансова автономія ЗВО». Натомість, у матеріалах досліджень European University Association²⁸⁹ вони вживаються у різних контекстах: «Сприйняття і термінологія інституційної автономії ЗВО сильно відрізняється по всій Європі, і розділення автономії на різні компоненти для того, аби впевнитись, що ми маємо на увазі одне і те ж саме, є складним процесом. Існує величезна кількість літератури на цю тему, що призвела до широкого спектру визначень і понять університетської автономії»²⁹⁰. На наше переконання, не можна обмежуватись лише фінансовою автономією ЗВО, про що свідчить останнє Паризьке Комюніке Міністрів вищої освіти 25.05 2018 року, в якому увагу акцентовано на інституційну автономію: «... Академічна свобода і доброчесність, інституційна автономія, участь студентів і працівників у врядуванні вищої освіти та громадська відповідальність вищої освіти й за вищу освіту становлять основу ЄПВО»²⁹¹.

3. Вважаємо за доцільне викласти в цих методичних рекомендаціях наше бачення щодо механізмів, інструментів / засобів і норм регуляторних актів інституційної, економічної та фінансової автономій ЗВО, які на нашу думку, і дають алгоритм розуміння ЗВО як інституційної самостійної одиниці в сучасній ринковій економіці.

Основні механізми інституційної, економічної та фінансової автономій ЗВО:

- інституціалізація ЗВО;
- реалізація права власності;
- стандартизація діяльності;
- регулювання соціально-трудових відносин;
- фінансування та фондування економічної діяльності;
- визначення ефективності результатів економічної діяльності.

Основні інструменти / засоби реалізації інституційної, економічної та фінансової автономій ЗВО:

- визначення належності до відповідного інституційного сектору економіки;
- затвердження установчих документів, зокрема, статуту ЗВО;
- затвердження складу Наглядової ради ЗВО;
- затвердження обсягів державного та регіональних замовлень на виробництво товарів і послуг, обов'язкових до виконання;
- призначення керівництва ЗВО (ректора, головного бухгалтера,...);
- затвердження порядку ведення бухгалтерського обліку, звітування про результати діяльності;
- затвердження основного та другорядних видів економічної діяльності ЗВО згідно КВЕД;
- затвердження назв товарів і послуг, які можуть виробляти ЗВО згідно ДКПП;
- визначення обсягів вимог щодо отримання економічних вигод, пов'язаних з результатами економічної діяльності ЗВО;
- визначення порядку формування повного набору рахунків, уключаючи баланс активів і пасивів та складання змістовного набору рахунків, у разі необхідності, для аналізу діяльності ЗВО;
- визначення меж права економічного власника ЗВО володіти товарами і активами від свого імені і права обмінюватись товарами і активами при операціях з іншими інституційними одиницями;

²⁸⁹ European University Association. – URL: <https://eua.eu/>

²⁹⁰ University Autonomy in Europe. Thomas Estermann – University Education, № 3, 2015. – URL: <https://ru.scribd.com/document/369660733/University-Education-3-2015>

²⁹¹ Паризьке комюніке 2018 р. – URL: <http://erasmusplus.org.ua/novyny/1912-pereklad-dokumentiv-konferentsii-ministriv-osvity-yevropeiskoho-prostoru-vyshchoi-osvity.html>

- визначення переліку здатності економічного власника приймати від свого імені зобов'язання та заключати контракти без погодження з Наглядовою радою;
- цифровізація;
- участь у розроблянні та погодження колективного договору;
- забезпечення конституційного права громадян України безоплатно здобувати вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі та права здобувачів вищої освіти на належні умови її здобуття;
- визначення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників;
- визначення посадових окладів (ставок) педагогічних та науково-педагогічних працівників;
- формування та реалізація контрактних умов праці працівників;
- розподіл видатків державного бюджету України між ЗВО;
- формування загального та спеціального фондів, фондів видатків споживання, розвитку, оплати праці, ендавменту;
- затвердження фінансових планів (кошторисів) ЗВО;
- помісячне фінансування діяльності ЗВО;
- затвердження показників ефективності результатів видів економічної діяльності ЗВО.
- реалізація права власності (економічного власника);
- стандартизація діяльності;
- регулювання соціально-трудових відносин;
- визначення ефективності результатів економічної діяльності;
- розроблення пропозицій щодо обсягів державного та регіональних замовлень на виробництво товарів і послуг, обов'язкових до виконання;
- призначення керівництва ЗВО (ректора, головного бухгалтера,...);
- ведення затвердженого порядку бухгалтерського обліку та звітування про результати діяльності;
- розроблення пропозицій щодо затвердження основного та другорядних видів економічної діяльності ЗВО згідно КВЕД;
- розроблення пропозицій щодо затвердження назв товарів і послуг, які можуть виробляти ЗВО згідно ДКПП;
- розроблення пропозицій щодо визначення обсягів вимог отримання економічних вигод, пов'язаних з результатами економічної діяльності ЗВО;
- розроблення пропозицій щодо визначення порядку формування повного набору рахунків, уключаючи баланс активів і пасивів та складання змістовного набору рахунків, у разі необхідності, для аналізу діяльності ЗВО;
- розроблення пропозицій щодо визначення меж права економічного власника ЗВО володіти товарами і активами від свого імені і права обмінюватись товарами і активами при операціях з іншими інституційними одиницями;
- розроблення пропозицій щодо визначення переліку здатності економічного власника приймати від свого імені зобов'язання та заключати контракти без погодження з Наглядовою радою;
- розроблення пропозицій щодо цифровізації;
- розроблення, погодження з юридичним власником та прийняття колективного договору;
- забезпечення конституційного права громадян України безоплатно здобувати вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі та права здобувачів вищої освіти на належні умови її здобуття;
- визначення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників;
- визначення посадових окладів (ставок) педагогічних та науково-педагогічних працівників;
- формування та реалізація контрактних умов праці працівників;
- розроблення пропозицій щодо розподілу видатків державного бюджету України для ЗВО;
- розроблення пропозицій щодо формування загального та спеціального фондів, фондів видатків споживання, розвитку, оплати праці, ендавменту;
- розроблення пропозицій щодо затвердження фінансових планів (кошторисів) ЗВО;
- розроблення пропозицій щодо помісячного фінансування діяльності ЗВО;
- розрахунок показників ефективності результатів видів економічної діяльності ЗВО.

Основні регуляторні акти інституційної, економічної та фінансової автономії ЗВО України:

Конституція України;

Система національних рахунків 2008;

Класифікація інституційних секторів економіки (KICE);

Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010 (КВЕД ДК 009:2010);

Державний класифікатор продукції та послуг ДК 016-2010 (ДКПП);

Бюджетний кодекс України;

Господарський кодекс України;

Закон України «Про освіту»;

Закон України «Про вищу освіту»;

Закон України «Про формування та розміщення державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів»;

Закон України «Про публічні закупівлі» (зокрема, ст.2 п.5);

Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341 «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» (із змінами);

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» від 29 квітня 2015 р. № 266;

Постанова Кабінету Міністрів України № 1146 від 24.12.2019 р. «Про розподіл видатків державного бюджету між закладами вищої освіти на основі показників їх освітньої, наукової та міжнародної діяльності» (Формула розподілу);

Постанова Кабінету Міністрів України № 228 від 28 лютого 2002 р. «Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ» (із змінами);

Галузева рамка кваліфікацій педагогічних та науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти (ГРК ЗВО);

Галузева тарифна сітка посадових окладів (ставок) педагогічних та науково-педагогічних працівників (ГТС ЗВО) та ін.

Вибір сукупності механізмів, інструментів / засобів та норм регуляторних актів економічної автономії для конкретних ЗВО здійснюється юридичним власником (засновником).

Межі економічної автономії конкретного ЗВО, як інституційної одиниці, визначаються в установчих документах ЗВО як юридичним власником самостійно, так і шляхом узгодження між юридичним та економічним власниками ЗВО із зазначенням відповідних механізмів, інструментів/засобів та норм регуляторних актів.

Юридичним власником ЗВО є інституційна одиниця, що має за законом і захищене ним право встановлювати вимоги на отримання економічних вигод, пов'язаних з діяльністю ЗВО.

Економічний власник ЗВО — інституційна одиниця, яка має право пред'являти вимоги на отримання економічних вигод, пов'язаних з використанням товарів і послуг, природних ресурсів, активів і зобов'язань в ході економічної діяльності завдяки прийняттю пов'язаних із цим ризиків.

У випадку, коли органи державного управління заявляють про юридичну власність на ЗВО від імені суспільства в цілому, вигоди також надходять органам державного управління, які виступають від імені суспільства в цілому. Таким чином, органи державного управління виступають і юридичним, і економічним власником ЗВО.

Межі та основні характеристики економічної автономії ЗВО визначаються юридичним власником в установчих документах ЗВО з урахуванням форми власності, статусу юридичної особи ЗВО та належності до відповідного інституційного сектору економіки України:

- ЗВО державної або комунальної форми власності, бюджетна установа, сектор загального державного управління;
- ЗВО державної або комунальної форми власності, одержувач бюджетних коштів, некомерційна організація (НКО) з ринковим виробництвом, сектор загального державного управління;
- ЗВО державної або комунальної форми власності, одержувач бюджетних коштів, некомерційна організація (НКО) з неринковим виробництвом, сектор загального державного управління;
- ЗВО державної або комунальної форми власності, одержувач бюджетних коштів, корпорація, сектор нефінансових корпорацій;
- ЗВО приватної форми власності, корпорація, сектор нефінансових корпорацій;

- ЗВО приватної форми власності, некомерційна організація (НКО) з ринковим виробництвом, сектор некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства, та чий ресурси формуються за рахунок добровільних внесків;

- ЗВО, які створені громадськими організаціями, некомерційна організація (НКО) з неринковим виробництвом, сектор некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства, та чий ресурси формуються за рахунок добровільних внесків.

4. Усі вироблені ЗВО продукти (товари і послуги) відповідно до Методологічних положень розрахунку валового внутрішнього продукту України, Методології національних рахунків освіти, ЮНЕСКО 2016, Методологічних положень щодо складання допоміжних (сателітних) рахунків освіти в Україні, які є обов'язковими для усіх ЗВО, включаються до ВВП країни.

5. Відповідно до положень Методології національних рахунків освіти, ЮНЕСКО 2016, Методологічних положень щодо складання допоміжних (сателітних) рахунків освіти в Україні аналіз фінансових ресурсів, які залучаються сферою вищої освіти для забезпечення усіх видів економічної діяльності ЗВО, обмежується інформацією про розпорядників коштів (джерела фінансування), розподілу коштів за провайдерами, які надають послуги у сфері вищої освіти та за напрямками використання коштів, про витрати на одного здобувача вищої освіти за рівнями вищої освіти.

Проте Методологія національних рахунків освіти, ЮНЕСКО 2016, та Методологічні положення щодо складання допоміжних (сателітних) рахунків освіти в Україні не передбачають можливість розрахунку вартості (ціни) однієї послуги у сфері вищої освіти згідно положень Міжнародної стандартної класифікації освіти: області освіти та професійної підготовки (МСКО 2013), тобто, відносно до сфери вищої освіти вимірювання вартості конкретної послуги у сфері вищої освіти за назвою, яка відповідає МСКО 2013, та Постанові КМУ «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» від 29 квітня 2015 року, № 266.

У зв'язку з викладеним вважаємо за доцільне рекомендувати доповнити Методологію національних рахунків освіти, ЮНЕСКО та Методологічні положення щодо складання допоміжних (сателітних) рахунків освіти в Україні положеннями щодо розрахунку вартості (ціни) конкретної послуги у сфері вищої освіти або розроблення окремих Методології національних рахунків у сфері вищої освіти ЮНЕСКО та Методологічних положень щодо складання допоміжних (сателітних) рахунків у сфері вищої освіти в Україні.

6. Діючи в Україні практика класифікації інституційних секторів економіки відносить:

- державні і комунальні ЗВО до сектору S.13 Сектор загального державного управління (ЗДУ), як неринкові некомерційні організації (НКО), які контролюються і в основному фінансуються органами управління, при цьому «... які з правової точки зору не є органами управління, але вважається, що вони проводять державну політику і фактично є частиною органів ЗДУ». Саме на основі цього інституційного положення державні і комунальні ЗВО мають статус «бюджетна установа».

- Приватні ЗВО до сектору S.11 Нефінансові корпорації підсектору S11002 Приватні нефінансові корпорації як ринкові НКО, які здійснюють за основним видом економічної діяльності 85.4 Вища освіта виробництво послуг у сфері вищої освіти.

На нашу думку, якщо держава або орган місцевого самоврядування, які виступають юридичним власником конкретного ЗВО, визначать у його статуті, що ЗВО є одержувачем бюджетних коштів, то він повинен бути віднесений до сектору S.11 Нефінансові корпорації підсектору S11001 Державні нефінансові корпорації.

7. Вважаємо за доцільне до спеціального Закону України «Про вищу освіту» включити положення, згідно з якими ЗВО можуть бути віднесені до наступних інституційних секторів економіки України:

- ЗВО державної або комунальної форми власності, бюджетна установа, сектор загального державного управління;

- ЗВО державної або комунальної форми власності, одержувач бюджетних коштів, некомерційна організація (НКО) з ринковим виробництвом, сектор загального державного управління;

- ЗВО державної або комунальної форми власності, одержувач бюджетних коштів, некомерційна організація (НКО) з неринковим виробництвом, сектор загального державного управління;

- ЗВО державної або комунальної форми власності, одержувач бюджетних коштів, корпорація, сектор нефінансових корпорацій;

- ЗВО приватної форми власності, корпорація, сектор нефінансових корпорацій;
- ЗВО приватної форми власності, некомерційна організація (НКО) з ринковим виробництвом, сектор некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства, та чий ресурси формуються за рахунок добровільних внесків;

- ЗВО, які створені громадськими організаціями, некомерційна організація (НКО) з неринковим виробництвом, сектор некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства, та чий ресурси формуються за рахунок добровільних внесків.

На нашу думку, це дасть змогу розширити межі інституційної, економічної та фінансової автономії конкретних ЗВО в залежності від перебування у конкретному інституційному секторі економіки України.

8. Вища освіта в системі міжнародних і національних стандартних статистичних класифікацій видів економічної діяльності займає чітко визначену позицію в ієрархічній структурі видів економічної діяльності з присвоєнням відповідних, узгоджених між собою кодів, які дають можливість формувати відповідні дані щодо виробництва і надання послуг у сфері вищої освіти. **Вимоги і положення зазначених класифікацій виступають певними обмеженнями при формуванні механізмів економічної (у тому числі, фінансової) автономії ЗВО.**

9. Оскільки до цього часу в діючій національній нормативно-правовій базі України відсутнє визначення терміну «економічна діяльність у сфері вищої освіти» на підставі наших досліджень пропонуємо ввести в практику наступне визначення: **«Економічна діяльність у сфері вищої освіти – виробництво і надання послуг у сфері вищої освіти (основний вид) та інших продуктів (товарів і послуг) - другорядні види економічної діяльності відповідно до визначень офіційних міжнародних і національних статистичних класифікацій».**

10. Загальні положення МСГКВЕД (ISIC Rev. 4), Класифікація видів економічної ЄС (NACE, Rev. 2), КВЕД ДК 009:2010 щодо сфери вищої освіти є обов'язковими до виконання і, **на нашу думку, є достатньо підстав для висновку, що вони виступають обов'язковими нормативно-правовими межами автономії ЗВО в частині термінів і їх визначень видів економічної діяльності.**

11. Порівняння положень групи 85.4 Вища освіта національного КВЕД з відповідними положеннями МСГКВЕД (ISIC Rev. 4) та Класифікацією видів економічної ЄС (NACE, Rev. 2) дає підстави для висновку, що структура групи 85.4 КВЕД та сформульовані положення в основному відповідають структурам та положенням МСГКВЕД (ISIC Rev. 4) та NACE, Rev. 2, за винятком формулювання у класі 85.41: «Професійно-технічна освіта на рівні вищого професійно-технічного навчального закладу у КВЕД та «Післясередня невища освіта (наш переклад) у класі 85.41 NACE.

На наше переконання, відповідні зміни мають бути внесені до національного КВЕД:

- формулювання у класі 85.41 Професійно-технічна освіта на рівні вищого професійно-технічного навчального закладу замінити на формулювання класу 85.41 Фахова передвища освіта.

Пропозиція щодо зазначеної заміни формулювань ґрунтується на положеннях Закону України «Про фахову передвищу освіту» згідно пп. 6, п 4, Розділу XIV Прикінцеві та перехідні положення якого Кабінету Міністрів України доручено «забезпечити внесення фахової передвищої освіти до Класифікації видів економічної діяльності як окремої групи та класу». При цьому слід зазначити, що наша пропозиція дозволить розв'язати проблему, яка виникла між формулюванням зазначеного Закону в частині внесення до КВЕД фахової передвищої освіти як окремої групи та структури класифікації освіти NACE, яка не містить окремої групи щодо фахової передвищої освіти.

12. У діючій національній нормативно-правовій базі України відсутнє визначення терміну «послуга у сфері вищої освіти». На підставі наших досліджень пропонуємо внести у відповідні нормативно-правові акти України наступне визначення: **послуга у сфері вищої освіти як результат економічної діяльності ЗВО – це освітня діяльність офіційно зареєстрованих інституційних одиниць, що вносить зміни в інтелектуальний стан окремої особи, виробляється на замовлення відповідно до державних стандартів вищої освіти та можливих додаткових вимог, сформульованих замовником у документі щодо виконання замовлення (договір, угода, контракт тощо), і яка має вартісний вираз.**

Діючий Державний класифікатор продукції та послуг ДК 016:2010 (ДКПП) містить класифікацію послуг у сфері вищої освіти у розрізі галузей знань та спеціальностей. У цьому зв'язку вважаємо за доцільне на основі положень ДКПП та Постанови КМУ «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за

якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» № 266 від 29.04.2015 р. розробити і затвердити в установленому порядку Державний галуzeвий класифікатор послуг у сфері вищої освіти (ДГКПВО), який забезпечить можливість визначати вартість (ціну) послуг у сфері вищої освіти у розрізі галузей знань та спеціальностей, як конкретних кінцевих результатів економічної діяльності ЗВО.

13. Міжнародна стандартна класифікація освіти (МСКО 2011) та Міжнародна стандартна класифікація освіти: області (галузі) освіти та професійної підготовки, 2013 (МСКО-О-2013) входять до Міжнародної системи соціальних та економічних класифікацій ООН, і їх положення узгоджені з положеннями класифікацій усіх видів економічної діяльності (ISIC) та продукції за видами економічної діяльності (CРА).

14. Регламент комісії ЄС № 317/2013 від 8 квітня 2013 р. встановив, що з 1 січня 2014 року положення МСКО – 2011 та МСКО-О-2013 обов'язкові у повному обсязі та підлягають прямому застосуванню у всіх державах-членах ЄС.

15. Важливим регулятором у сфері вищої освіти виступає Європейська кредитно-трансферна система (ЄКТС).

16. Положення Національної рамки кваліфікацій (в редакції Постанови Кабінету Міністрів України від 12 червня 2019 р., № 509) та Постанови Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р., № 266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» в основному відповідають положенням МСКО-2011, МСКО-О-2013 і разом із положеннями ЄКТС виступають чіткими межами інституційної, економічної та фінансової автономії ЗВО щодо організації освітньої діяльності у сфері вищої освіти.

Вважаємо за доцільне, розробити та прийняти в установленому порядку на основі положень МСКО - 2011, МСКО-О-2013, ЄКТС Національну стандартну класифікацію освіти.

17. Інструменти, які використовуються в практиці колективно-договірного регулювання соціально-трудових відносин у ЗВО України відповідають принципам, структурі, змісту та класифікації міжнародних (профільні конвенції та рекомендації МОП; Міжнародна стандартна класифікація занять (ISCO-08); Європейська класифікації професій, навичок та кваліфікацій (ESCO) тощо) та вітчизняних (Національний класифікатор України ДК 003 «Класифікатор професій»; Національний класифікатор України ДК 009 «Класифікація видів економічної діяльності» тощо) стандартизованих систем;

Ключовим інструментом в контексті регулювання умов зайнятості та оплати праці педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників ЗВО виступає колективно-договірне регулювання на рівні виду економічної діяльності, одним з результатів якого є прийняття Галузевої угоди між Міністерством освіти і науки України та ЦК Профспілки працівників освіти і науки України (на визначений термін) з виділенням в окремих додатках ГРК ЗВО та ГТС ЗВО.

Для розширення у подальшому інституціональної, фінансової та кадрової автономії вітчизняних університетів пропонується:

- адаптувати групування класифікацій занять та посад педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників під час розроблення нової версії Національного класифікатора України ДК 003 «Класифікатор професій» відповідно до норм та положень 2 розділу «Професіонали» Міжнародної стандартної класифікації занять (ISCO-08);

- скасувати, як такий, що обмежує питання регулювання соціально-трудових відносин у сфері вищої освіти, Перелік посад педагогічних та науково-педагогічних працівників;

- урахувати у повному обсязі при розробленні професійних стандартів на професії педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників норми та положення Європейської класифікації професій, навичок та кваліфікацій (ESCO);

- скасувати після запровадження на практиці ГРК ЗВО та ГТС ЗВО відповідні розділи Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери.

Виходячи з наведених вище висновків та пропозицій пропонується МОН України застосовувати під час підготовки, погодження та прийняття чергової Галузевої угоди між Міністерством освіти і науки України та ЦК Профспілки працівників освіти і науки України (на визначений термін) запропоновані методичні підходи щодо оплати праці відповідно до ГРК ЗВО та ГТС ЗВО.

18. Норми та статті положень Керівництва статистики державних фінансів, 2014 (GFS 2014), Конституції України (ст. 95), Бюджетного кодексу України, Закону України «Про формування та розміщення державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів», Закону України «Про публічні закупівлі» (ст.2 п.5), Закону України «Про освіту», Закону України «Про вищу освіту», Постанови Кабінету Міністрів України № 1146 від 24.12.2019 р. «Про розподіл видатків державного бюджету між закладами вищої освіти на основі показників їх освітньої, наукової та міжнародної діяльності», Постанови Кабінету Міністрів України № 228 від 28 лютого 2002 р. «Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ», Функціональній класифікації видатків та кредитування бюджету, затверджена наказом Мінфіну від 14.01.2011 р. № 11 (із змінами від 18 грудня 2019 р., № 545) дають достатньо підстав розглядати їх певними межами інституційної, економічної та фінансової автономії ЗВО.

19. У діючих нормативно-правових актах зарубіжних та українських, які регулюють сферу вищої освіти відсутні визначення терміну «фінансова автономія ЗВО».

20. Межі фінансової автономії державних і комунальних ЗВО України обумовлюються статусом «бюджетна установа», який передбачає безумовне виконання положень Бюджетного кодексу України, Постанови Кабінету Міністрів України № 1146 від 24.12.2019 р. «Про розподіл видатків державного бюджету між закладами вищої освіти на основі показників їх освітньої, наукової та міжнародної діяльності», Постанови Кабінету Міністрів України № 228 від 28 лютого 2002 р. «Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ», Функціональній класифікації видатків та кредитування бюджету, затвердженої наказом Мінфіну від 14.01.2011 р. № 11 (із змінами від 18 грудня 2019 р., № 545).

Розширення меж фінансової автономії ЗВО, на наше переконання, можливе лише за умови зміни організаційно-правового статусу ЗВО.

21. Методологічною основою практики вимірювання результатів економічної діяльності державних і комунальних ЗВО мають бути концептуальні засади СНР 2008, положення відповідних економічних та соціальних класифікаторів (зокрема, ISIC.rev.4; NACE.rev.2; КВЕД; CPC.version 2.1; ДКПП ДК 016:2010; ISCED 2011), ЗСП.

Вважаємо за необхідне розробити і затвердити в установленому порядку наступні нормативно-правові акти:

- державний галузевий стандартний класифікатор послуг у сфері вищої освіти;
- державний галузевий стандартний класифікатор послуг щодо наукового дослідження та експериментального розробляння;
- збалансовану систему показників результатів економічної діяльності державних і комунальних закладів вищої освіти України.

На наше переконання, запропоновані нормативно-правові акти дозволять сформувати збалансовану систему результативних показників бюджетних програм, що відповідатиме вимогам сучасної ринкової економіки.

Фінансова автономія закладів вищої освіти України (за результатами загальнонаціонального опитування «Перспективи та потреби розвитку університетів України у процесі реформування вищої освіти у контексті європейської інтеграції»²⁹²)

Інформація про заклади вищої освіти України, які взяли участь в опитуванні, та респондентів

Участь в опитуванні взяли 37 ЗВО, з них: державних – 33, приватних – 2, комунальних – 2. Відповіді на запитання запропонованої для опитування анкети надавалися науково-педагогічними працівниками закладів вищої освіти (які додатково віднесені до двох категорій – управлінці та викладачі / дослідники), а також здобувачами вищої освіти (студенти / аспіранти).

Табл.1.1.

Список університетів, які взяли участь в опитуванні із зазначенням груп респондентів

№	Назва ЗВО	Управлінці	Викладачі / дослідники	Студенти / аспіранти	Всього респондентів	Всього НПП
1	Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського	5	15	5	25	20
2	Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова	5	20	5	30	25
3	Вінницький національний технічний університет	9	23	2	34	32
4	Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка	3	13	8	24	16
5	Донецький державний університет управління	5	18	5	28	23
6	Донецький національний технічний університет	8	17	4	29	25
7	Донецький національний університет імені Василя Стуса	3	14	10	27	17
8	Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана	5	20	5	30	25
9	Київський національний університет технологій та дизайну	8	11	3	22	19
10	Київський університет імені Бориса Грінченка	5	16	5	26	21
11	Луганський національний аграрний університет	11	19	10	40	30
12	Луцький національний технічний університет	5	21	6	32	26
13	Львівський національний університет імені Івана Франка	6	17	6	29	23
14	Маріупольський державний університет	5	16	5	26	21

²⁹² Результати загальнонаціонального опитування «Перспективи та потреби розвитку університетів України у процесі реформування вищої освіти у контексті європейської інтеграції» / Авторський колектив; за заг. ред С. Калашнікової. – Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2019. – 77 с. Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство». № 2(8) (2019). – С. 144-220. URL: <https://ul-journal.org/index.php/journal/article/view/105/98>

15	Національний авіаційний університет	6	19	5	30	25
16	Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»	7	13	4	24	20
17	Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова	1	13	4	18	14
18	Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»	3	31	5	39	34
19	Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»	7	8	0	15	15
20	Національний університет водного господарства та природокористування	0	21	0	21	21
21	Національний університет «Львівська політехніка»	3	2	22	27	5
22	Національний університет «Одеська юридична академія»	7	14	8	29	21
23	Національний університет «Острозька академія»	6	14	0	20	20
24	Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка	7	16	7	30	23
25	Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка	6	18	5	29	24
26	Полтавський університет економіки і торгівлі	14	13	5	32	27
27	Сумський державний університет	13	13	5	31	26
28	Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки	1	24	0	25	25
29	Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля	5	17	18	40	22
30	Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського	4	12	8	24	16
31	Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя	8	6	5	19	14
32	Ужгородський національний університет	4	34	3	41	38
33	Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»	6	19	5	30	25
34	Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця	6	20	5	31	26
35	Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія	9	29	21	59	38
36	Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича	7	19	5	31	26
37	Чернігівський національний технічний університет	10	18	1	29	28
	Всього ЗВО - 37	Управлінці	Викладачі / дослідники	Студенти / аспіранти	Всього респондентів	Всього НПП
	Осіб	223	633	220	1076	856

Заклади представляють 17 регіонів, серед яких провідні університетські центри – Київський, Харківський, Львівський, Одеський, Дніпропетровський і Донецький.

За формалізованими ознаками заклади переважно належать до кращої половини ЗВО України. Серед них 29 (78 %) національних, 27 (73 %) обіймають позиції у першій половині рейтингу «Консолідований» 2019 р. з 239 закладів, який інтегрує рейтинги «Топ-200 Україна», «Scopus» та «Бал ЗНО на контракт».

Крім того, Національний університет «Львівська політехніка» входить у групу 801-1000 міжнародного університетського рейтингу «Times», а Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Сумський державний університет та згаданий Національний університет «Львівська політехніка» посідають місця 651-800 міжнародного університетського рейтингу «QS». Отже, отримані висновки можна вважати валідними для ЗВО або університетської практики України.

Запитання: За які досягнення преміюють науково-педагогічних і наукових працівників у Вашому ЗВО?

Табл. (рис.) 6.1.

Досягнення, за які преміюють науково-педагогічних та наукових працівників у ЗВО

Управлінці (223 особи)

Досягнення, за які преміюють науково-педагогічних і наукових працівників у ЗВО	Осіб	%
Публікація наукових статей у авторитетних наукових виданнях	109	49
Публікація монографій та посібників	68	30
Підготовка студентів-переможців загальноукраїнських олімпіад, конкурсів тощо	115	52
Підготовка студентів-переможців міжнародних олімпіад, конкурсів тощо	112	50
Високі результати академічної успішності здобувачів вищої освіти на іспитах чи заліках викладача	13	6
Виконання доручень керівництва, що виходять за межі посадових обов'язків	63	28
Залучення НПП як експерта до формування і реалізації державної політики	34	15
До ювілею працівника	116	52
Виконання громадської роботи	31	14
Висока міжнародна активність	71	32
Активне використання ІТ	25	11

Викладачі / дослідники (633 особи)

Досягнення, за які преміюють науково-педагогічних і наукових працівників у ЗВО	Осіб	%
Публікація наукових статей у авторитетних наукових виданнях	263	42
Публікація монографій та посібників	169	27
Підготовка студентів-переможців загальноукраїнських олімпіад, конкурсів тощо	266	42
Підготовка студентів-переможців міжнародних олімпіад, конкурсів тощо	232	37
Високі результати академічної успішності здобувачів вищої освіти на іспитах чи заліках викладача	21	3
Виконання доручень керівництва, що виходять за межі посадових обов'язків	109	17
Залучення НПП як експерта до формування і реалізації державної політики	29	5
До ювілею працівника	334	53
Виконання громадської роботи	60	9
Висока міжнародна активність	146	23
Активне використання ІТ	23	4

Дані опитування свідчать, що до найбільш популярних досягнень, за які преміюють НПП в університетах України є:

- «ювілей працівника» – зазначили 52% управлінців та 53% викладачів / дослідників;
- «підготовка студентів-переможців загальноукраїнських олімпіад, конкурсів тощо» – зазначили 52% управлінців та 42% викладачів / дослідників;
- «публікація наукових статей у авторитетних наукових виданнях» – зазначили 49% управлінців та 42% викладачів / дослідників.

Іншими словами, використання премій як інструменту стимулювання певного виду діяльності (який визначається університетом як пріоритету розвитку), за виключенням публікаційної наукової діяльності, у ЗВО не використовується широко, а більш розповсюдженим є «традиційний підхід» щодо преміювання – це «до ювілею працівника».

Запитання: Чи ознайомлювалися Ви із фінансовим звітом Вашого ЗВО за минулий бюджетний рік?

Табл. (рис.) 6.2.

Інтерес НПП до фінансових показників діяльності ЗВО

Управлінці (223 особи)

Чи ознайомлювалися Ви із фінансовим звітом Вашого ЗВО за минулий бюджетний рік?	Осіб	%
Так	149	67
Ні	45	20
Мені це нецікаво	29	13

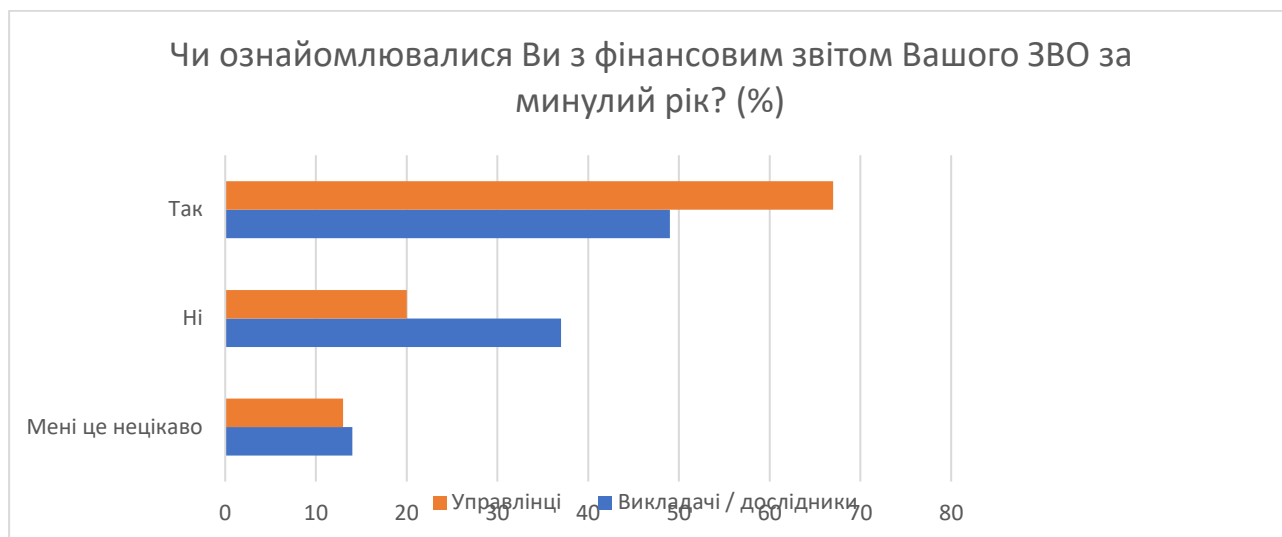

Викладачі / дослідники (633 особи)

Чи ознайомлювалися Ви із фінансовим звітом Вашого ЗВО за минулий бюджетний рік?	Осіб	%
Так	310	49
Ні	232	37
Мені це нецікаво	91	14

За результатами опитування констатуємо:

- значний інтерес з боку управлінців (67%) до процесу розподілу та використання фінансових ресурсів у ЗВО;
- фактично рівномірний розподіл серед викладачів / дослідників на тих, хто засвідчує інтерес до процесів фінансового управління у ЗВО (49%), та тих, хто такий інтерес не проявляє (51%);
- фактично однакову частку серед управлінців (13%) та викладачів / дослідників (14%), які не бачать потреби цікавитися процесами розподілу та використання фінансових ресурсів у ЗВО.

У світлі дії тенденції щодо підвищення рівня інституційної автономії ЗВО (однією із складових якої є фінансова автономія) вважаємо за доцільне докладання відповідних зусиль на різних рівнях вищої освіти України задля підвищення інституційної спроможності вітчизняних університетів щодо реалізації процесів управління фінансами.

Запитання: Чи залучалися Ви особисто до визначення пріоритетів для спрямування коштів Вашого ЗВО у минулому бюджетному році?

Табл. (рис.) 6.3.

Залученість НПП до визначення пріоритетів ЗВО для їх подальшого фінансування

Управлінці (223 особи)

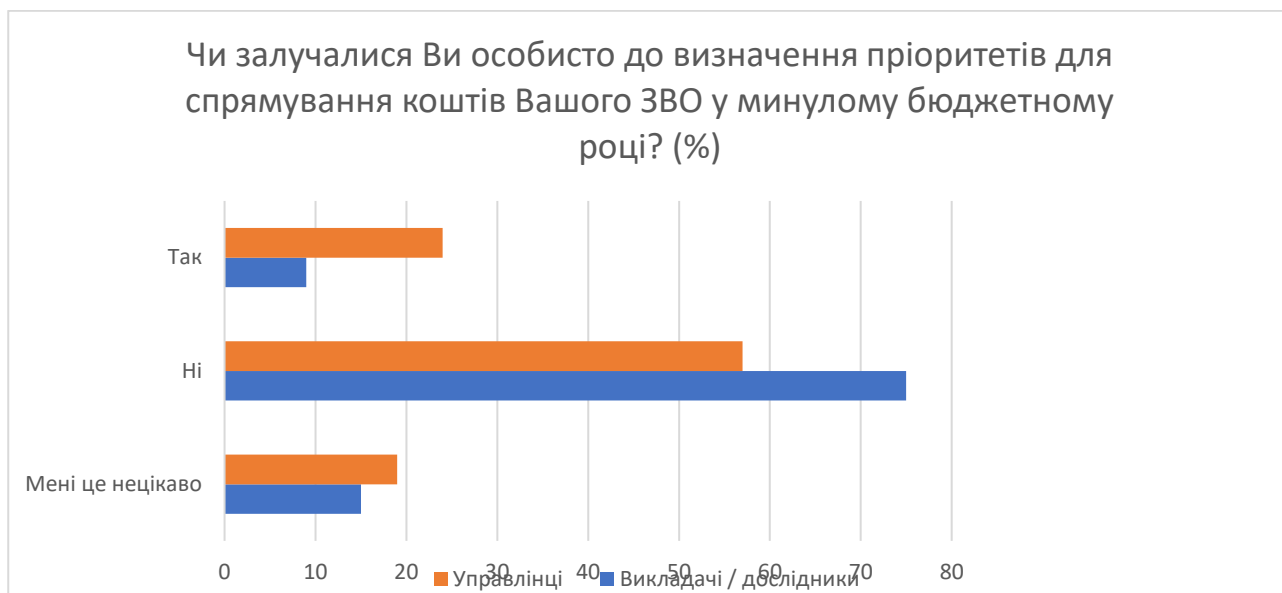
<i>Чи залучалися Ви особисто до визначення пріоритетів для спрямування коштів Вашого ЗВО у минулому бюджетному році?</i>	<i>Осіб</i>	<i>%</i>
Так	54	24
Ні	126	57
Мені це нецікаво	43	19

Викладачі / дослідники (633 особи)

<i>Чи залучалися Ви особисто до визначення пріоритетів для спрямування коштів Вашого ЗВО у минулому бюджетному році?</i>	<i>Осіб</i>	<i>%</i>
Так	59	9
Ні	477	76
Мені це нецікаво	97	15

За результатами опитування констатуємо, що до процесів визначення пріоритетів для спрямування коштів у ЗВО долучається досить мала частка представників управлінської когорти (24%) та викладачів / дослідників (9%).

Іншими словами, врядування у фінансових питаннях у ЗВО України діє ще дуже слабо. Однією із ключових причин такої ситуації, на нашу думку, є обмежена фінансова автономія самих університетів. Іншою причиною може бути – низький рівень вмотивованості та готовності академічного персоналу ЗВО до реалізації моделі врядування у вищій освіті, в основі якої лежить інституційна автономія університетів.

Запитання: Якими матеріальними ресурсами, Ви забезпечені для виконання своїх посадових обов'язків?

Табл. (рис.) 6.4.

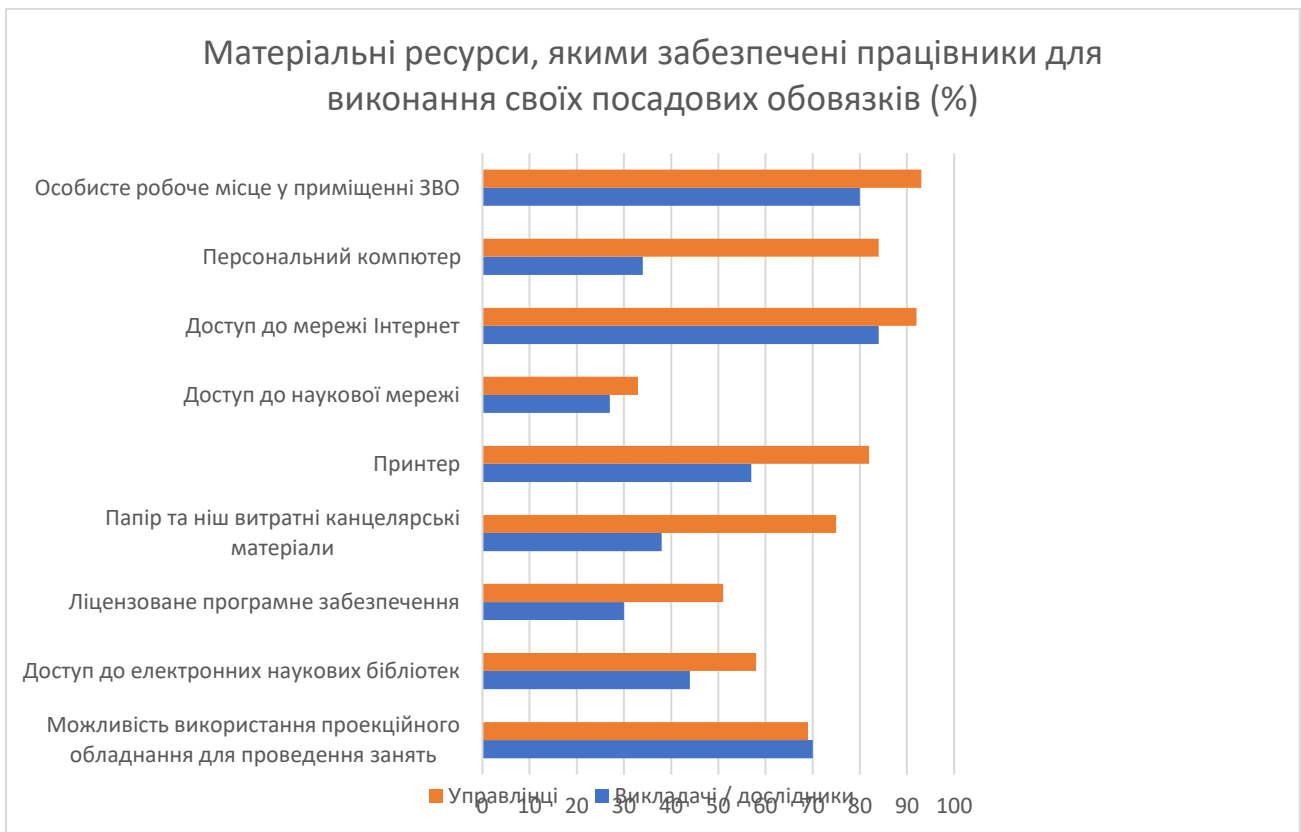
Матеріальні ресурси, якими забезпечені працівники для виконання своїх посадових обов'язків

Управлінці (223 особи)

<i>Матеріальні ресурси, якими забезпечені працівники для виконання своїх посадових обов'язків</i>	<i>Осіб</i>	<i>%</i>
Особисте робоче місце у приміщенні ЗВО	208	93
Персональний комп'ютер	187	84
Доступ до мережі Інтернет	206	92
Доступ до наукової мережі (УРАН тощо)	74	33
Принтер	183	82
Папір та інші витратні канцелярські матеріали	167	75
Ліцензоване програмне забезпечення	113	51
Доступ до електронних наукових бібліотек (у т.ч платних)	130	58
Можливість використання проекційного обладнання для проведення занять	153	69

Викладачі / дослідники (633 особи)

<i>Матеріальні ресурси, якими забезпечені працівники для виконання своїх посадових обов'язків</i>	<i>Осіб</i>	<i>%</i>
Особисте робоче місце у приміщенні ЗВО	504	80
Персональний комп'ютер	214	34
Доступ до мережі Інтернет	534	84
Доступ до наукової мережі (УРАН тощо)	169	27
Принтер	361	57
Папір та інші витратні канцелярські матеріали	241	38
Ліцензоване програмне забезпечення	187	30
Доступ до електронних наукових бібліотек (у т.ч платних)	280	44
Можливість використання проекційного обладнання для проведення занять	443	70

У цілому управлінці засвідчують більш високий рівень забезпечення матеріальними ресурсами для виконання своїх посадових обов'язків.

Додатково відмітимо такі особливості:

- наявність персонального робочого місця у приміщенні ЗВО констатують 93% управлінців та 80% викладачів / дослідників;
- персональний комп'ютер мають лише 34% викладачів / дослідників, в управлінців ця цифра значно вище і складає 84%;
- ЗВО мають значний (але ще не 100%-ий) рівень щодо забезпечення доступу до Інтернету: 92% управлінців, 84% викладачів / дослідників;
- на відміну від попереднього показника доступ до електронних наукових бібліотек (58% управлінців, 44% викладачів / дослідників) та наукових мереж (33% управлінців, 27% викладачів / дослідників) не є високим.

У світлі актуальності процесів цифровизації вищої освіти, зазначимо, що отримані дані вказують на низький потенціал ЗВО України за цим виміром. На підтвердження цієї тези свідчать такі показники:

- персональний комп'ютер мають лише 34% викладачів / дослідників;
- ліцензоване програмне забезпечення – 30%;
- доступ до наукової мережі (УРАН тощо) – 27%;
- доступ до електронних наукових бібліотек – 44%.

Зазначені вище факти необхідно розглядати як суттєві перешкоди / обмеження для забезпечення якісної діяльності (як викладацької, так і дослідницької) з боку академічного персоналу ЗВО України у сучасних умовах глобалізації та цифровизації. Відповідно рекомендується вироблення та реалізація стратегічних і тактичних кроків на різних рівнях вищої освіти для усунення (мінімізації) зазначених недоліків.

Запитання: Які наслідки розширення фінансової автономії Вашого ЗВО Ви очікуєте?

Табл. (рис.) 6.5.

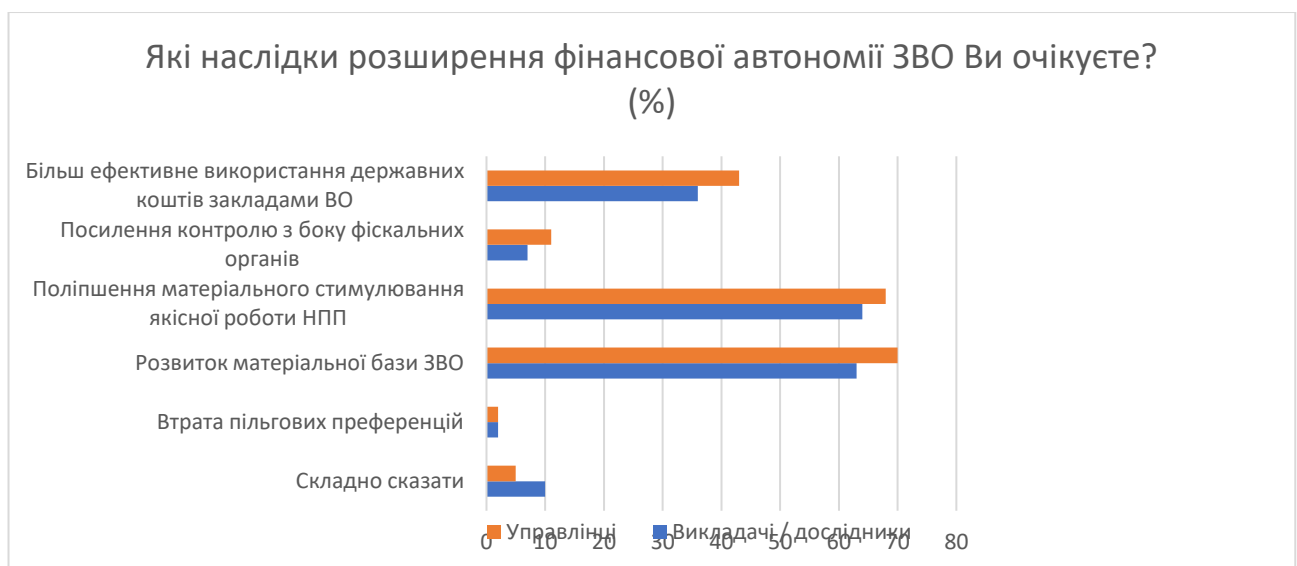
Ставлення НПП до розширення фінансової автономії ЗВО

Управлінці (223 особи)

<i>Які наслідки розширення фінансової автономії Вашого ЗВО Ви очікуєте?</i>	<i>Осіб</i>	<i>%</i>
Більш ефективне використання державних коштів закладами вищої освіти	96	43
Посилення контролю з боку фіскальних органів	24	11
Поліпшення матеріального стимулювання якісної роботи НПП	151	68
Розвиток матеріальної бази ЗВО	156	70
Втрата пільгових преференцій	5	2
Складно сказати	11	5

Викладачі / дослідники (633 особи)

<i>Які наслідки розширення фінансової автономії Вашого ЗВО Ви очікуєте?</i>	<i>Осіб</i>	<i>%</i>
Більш ефективне використання державних коштів закладами вищої освіти	227	36
Посилення контролю з боку фіскальних органів	42	7
Поліпшення матеріального стимулювання якісної роботи НПП	407	64
Розвиток матеріальної бази ЗВО	399	63
Втрата пільгових преференцій	13	2
Складно сказати	61	10

Отримані дані демонструють позитивне сприйняття академічною спільнотою університетів України процесів розширення фінансової автономії ЗВО, яке розглядається як можливість для розвитку закладу, його інфраструктури, посилення інституційної спроможності, ефективності кадрової політики та управління в цілому.

Поряд із цим не можемо залишити поза увагою той факт, що менше половини респондентів (43% управлінців та 36% викладачів / дослідників) вбачають прямий зв'язок між «розширенням фінансової автономії ЗВО» та «більш ефективним використанням ЗВО державних коштів».

Така ситуація може свідчити про необхідність:

- посилення акценту на «підвищення ефективності використання коштів» при проведенні на національному та інституційному рівнях політик і дій щодо реформування фінансування у вищій освіті України;

- проведення змістовної просвітницької кампанії на основі популяризації наявних кращих практик університетів України, що демонструють переваги фінансової автономії ЗВО та реальні моделі реалізації такої автономії.

Список використаних джерел

1. Central Product Classification, Version 2.1. – URL: <https://unstats.un.org/unsd/classifications/unsdclassifications/cpcv21.pdf>
2. ESCO. – URL: <https://ec.europa.eu/esco/portal/home>
3. European Credit Transfer and Accumulation System, ECTS. – URL: https://ec.europa.eu/education/resources-and-tools/european-credit-transfer-and-accumulation-system-ects_en
4. European system of accounts ESA 2010. – URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/5925693/KS-02-13-269-EN.PDF/44cd9d01-bc64-40e5-bd40-d17df0c69334>
5. European University Association. – URL: <https://eua.eu/>
6. Framework for Qualifications of the European Higher Education Area, FQ EHEA. – URL: http://www.ehea.info/media.ehea.info/file/WG_Frameworks_qualification/71/0/050218_QF_EHEA_580710.pdf
7. Government finance statistics manual 2014 (GFS 2014). – URL: <https://www.imf.org/external/Pubs/FT/GFS/Manual/2014/gfsfinal.pdf>
8. International Standard Industrial Classification of All Economic Activities (ISIC). – URL: https://unstats.un.org/unsd/publication/seriesM/seriesm_4rev4e.pdf
9. International Standard Classification of Education (ISCED). – URL: <http://uis.unesco.org/en/topic/international-standard-classification-education-isced>
10. International Standard Classification of Education Fields of education and training 2013 (ISCED-F 2013) – Detailed field descriptions. – URL: <https://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/international-standard-classification-of-education-fields-of-education-and-training-2013-detailed-field-descriptions-2015-en.pdf>
11. ISCED Fields of Education and Training 2013 (ISCED-F 2013). – URL: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/isced-fields-of-education-and-training-2013-en.pdf>
12. ISCO-08. – URL: <https://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/isco/isco08>
13. Methodology of national education accounts, UNESCO, 2016 (Методологія національних рахунків освіти, ЮНЕСКО 2016). – URL: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/methodology-of-national-education-accounts-2016-en.pdf>
14. NACE Rev. 2 Statistical classification of economic activities in the European Community. – URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/5902521/KS-RA-07-015-EN.PD>
15. Statistical Classification of Products by Activity in the European Union, Version 2.1. – URL: https://ec.europa.eu/eurostat/ramon/nomenclatures/index.cfm?TargetUrl=LST_NOM_DTL&StrNom=CPA_2_1&StrLanguageCode=EN&IntPckKey=&StrLayoutCode=HIERARCHIC
16. System of National Accounts 2008 (SNA 2008). – URL: <https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/docs/SNA2008.pdf>
17. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UNESCO. – URL: <http://www.unesco.org>
18. United Nations Inventory of Classification. – URL: <https://unstats.un.org/unsd/classifications/Family/ListByName>
19. United Nations Statistical Commission. – URL: <https://unstats.un.org/unsd/statcom>
20. University Autonomy in Europe. Thomas Estermann – University Education, № 3, 2015. – URL: <https://ru.scribd.com/document/369660733/University-Education-3-2015>
21. Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо механізмів фінансової автономії закладів вищої освіти (частина I): препринт (аналітичні матеріали) / Авторський колектив: Ю. Вітренко, І. Власова, В. Ворона, Д. Кірієнко, В. Ковтунець, С. Мельник; за редакцією В. Ковтунця. – Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2018. – 177 с. Розділ III. Правові регулятори економічної діяльності закладів вищої освіти як суб'єктів (автономних інституцій) ринкової економіки: Україна у контексті Європейського простору вищої освіти. В. Ворона С. 84. – URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2019/08/Analiz_dosvidu_fin-avtonomii_zVO_ch1_analit_IVO-2018-177p_avtors-kolektiv.pdf
22. Бюджетний кодекс України. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20150920#Text> ст. 57
23. Гало Гейе (Gallo Gueye), Евростат, Йенса Грютце (Jens Grutz), Евростат, Вопросы внедрения ECC 2010 в Европе. – URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/5925693/KS-02-13-269-EN.PDF/44cd9d01-bc64-40e5-bd40-d17df0c69334>

24. Галузева угода між Міністерством освіти і науки України та ЦК Профспілки працівників освіти і науки України на 2016– 2020 роки, прийнята 15 грудня 2016 року та зареєстрована Міністерством соціальної політики України 15 грудня 2016 р. за N 31. – URL : <http://consultant.parus.ua/?doc=0AHAD016B4>

25. Генеральна угода між Кабінетом Міністрів України, всеукраїнськими об'єднаннями організацій роботодавців і підприємців та всеукраїнськими профспілками і профоб'єднаннями на 2019-2021 роки «Про регулювання основних принципів і норм реалізації соціально-економічної політики і трудових відносин в Україні. – URL: <http://www.fpsu.org.ua/news/237-nova-generalna-ugoda-peregovornij-protses/15934-generalna-ugoda-pro-regulyuvannya-osnovnikh-printsipiv-i-norm-realizatsiji-sotsialno-ekonomichnoji-politiki-i-trudovikh-vidnosin-v-ukrajini-na-2019-2021-roki-tekst>

26. Господарський кодекс України (Розділ I Основні засади господарської діяльності стаття 3). – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

27. Група Світового Банку. – URL: <https://www.worldbank.org/>

28. Державний класифікатор продукції та послуг ДК 016-2010. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v457p609-10/paran6#n6>

29. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. – Вип. 1. – Краматорськ : Центр продуктивності, 2005. – 363с.

30. Економічні відносини у системі вищої освіти: модернізація в умовах інноваційної економіки»: монографія / Авторський колектив: Ю.Вітренко, В.Ворона, Д.Кірієнко, В.Ковтунець, С.Мельник, О.Мусієнко; за редакцією Ю. Вітренка . – Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2017. – URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2018/09/mon_Ek_vidnosyny_VO-Ukrainy_Modernizac_IVO-2017-179p_avtors-kolektiv.pdf

31. Європейська комісія. – URL: <https://ec.europa.eu/>

32. Європейська кредитно-трансферна система / European Credit Transfer System (ECTS). – URL: [https://ec.europa.eu/education/resources-and-tools/european-credit-transfer-and-accumulation-system-ects_en#:~:text=The%20European%20Credit%20Transfer%20and%20Accumulation%20System%20\(ECTS\)%20is%20a, and%20study%20periods%20abroad%20recognised.](https://ec.europa.eu/education/resources-and-tools/european-credit-transfer-and-accumulation-system-ects_en#:~:text=The%20European%20Credit%20Transfer%20and%20Accumulation%20System%20(ECTS)%20is%20a, and%20study%20periods%20abroad%20recognised.)

33. Європейська система національних та регіональних рахунків 2010 (ESA 2010). – URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/5925693/KS-02-13-269-EN.PDF/44cd9d01-bc64-40e5-bd40-d17df0c69334>

34. Європейський парламент. – URL: <https://europarl.europa.eu/portal/en>

35. Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. – URL: <https://usr.minjust.gov.ua/ua/freesearch>

36. Закон України Про вищу освіту. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

37. Закон України Про колективні договори і угоди від 01.07. 1993 № 3358-XII (зі змінами та доповненнями). – URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3356-12>

38. Закон України Про освіту . – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

39. Закон України Про публічні закупівлі. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19_ст.2 п.5

40. Закон України Про фахову передвищу освіту. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19>

41. Закон України Про формування та розміщення державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5499-17#Text>

42. Класифікатор видів економічної діяльності / національний класифікатор України. – URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10/page>

43. Класифікація інституційних секторів економіки (KICE). – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/st_kls/op_kise_2016.htm

44. Кодекс законів про працю України. – URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>

45. Конституція України. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

46. МВФ / International Monetary Fund, IMF. – URL: <https://www.imf.org/external/russian/index.htm>

47. Методика розроблення професійних стандартів, затверджена наказом Міністерства соціальної політики України 22 січня 2018 року № 74. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0165-18#Text>

48. Методологічні положення оновленої версії національних рахунків України 2008 року затверджені Наказом Державної служби статистики України 17.12.2013 року № 398. – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2013/398/398_2013.htm

49. Методологічні положення розрахунку валового внутрішнього продукту, Наказ Державної служби статистики України від 17.09.2018 р., № 187. – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2018/187/187_2018.htm
50. Методологічні положення щодо складання допоміжних (сателітних) рахунків освіти в Україні. – URL: http://ukrstat.gov.ua/metaopus/2019/1_03_00_06_2019.htm
51. Міжнародна стандартна галузева класифікація усіх видів економічної діяльності (МСГКВЕД). – URL: https://unstats.un.org/unsd/publication/SeriesM/seriesm_4rev3_1r.pdf
52. Міжнародна стандартна класифікація освіти (МСКО 2011). – URL: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/iscled-2011-ru.pdf>
53. Н. Парфенцева. – Міжнародні статистичні класифікації в Україні: впровадження й використання. Навчальний посібник. – К.: Основи, 2000. – 351 с.
54. Наказ МОН України від 3 грудня 1993 року за № 181 «Про затвердження Інструкції про оплату праці та розміри ставок заробітної плати професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів» (зі змінами). – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0181-93#Text>
55. Національна рамка кваліфікацій (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 12 червня 2019 р. № 509). – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2019-%D0%BF#n5>
56. Національний класифікатор України ДК 003 «Класифікатор професій»/М. Гаврицька, Т. Гречушкіна, Т. Косухіна, С. Мельник та ін. – К. : Держспоживстандарт України, Видавництво «Соцінформ», 2010. – 746 с
57. Національні (державні) статистичні класифікації (класифікатори). – URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/work/klass200n.htm>
58. Організацію Об'єднаних Націй. – URL: <https://www.un.org/>
59. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСП)/ Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD). – URL: <https://www.oecd.org/>
60. Орієнтовний перелік посад працівників з ненормованим робочим днем системи Міністерства освіти України, яким може надаватись додаткова відпустка. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v9-96281-98>
61. Паризьке комюніке 2018 р. – URL: <http://erasmusplus.org.ua/novyny/1912-pereklad-dokumentiv-konferentsii-ministriv-osvity-yevropeiskoho-prostoru-vyshchoi-osvity.html>
62. Положення про організацію навчального процесу в закладах вищої освіти <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0173-93?lang=ru>
63. Положення про організацію наукової, науково-технічної діяльності у закладах вищої освіти. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1197-06/conv/print>
64. Положення про порядок повідомної реєстрації галузевих і регіональних угод, колективних договорів. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/225-94-%D0%BF>
65. Постанова КМУ від 14 червня 2000 року за № 963 «Про затвердження переліку посад педагогічних та науково-педагогічних працівників» (зі змінами). – URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/963-2000-n>
66. Постанова КМУ від 14 квітня 1997 року за № 346 «Про затвердження Порядку надання щорічної основної відпустки тривалістю до 56 календарних днів керівним працівникам навчальних закладів та установ освіти, навчальних (педагогічних) частин (підрозділів) інших установ і закладів, педагогічним, науково-педагогічним працівникам та науковим працівникам» (зі змінами та доповненнями). – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/346-97-%D0%BF#Text>
67. Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 12 травня 2015 року № 525. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0964-16#Text>
68. Про впорядкування умов оплати праці та затвердження схем тарифних розрядів працівників навчальних закладів, установ освіти та наукових установ: наказ МОН України від 26 вересня 2005 року за № 557 (зі змінами). – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1130-05#Text>
69. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15>
70. Про затвердження Змін до бюджетної класифікації, наказ Міністерства фінансів України № 545 від 18 грудня 2019 року. – URL: <https://docs.dtkr.ua/download/pdf/1023.3690.1>
71. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/266-2015-%D0%BF>

72. Про затвердження Порядку нарахування кредитів ЄКТС за результатами професійного навчання Наказ Національного агентства України з питань Державної служби № 226-19 від 12.12.2019. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1288-19>

73. Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ, Постанова Кабінету Міністрів України № 228 від 28 лютого 2002 р. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2002-%D0%BF#Text>

74. Про затвердження форм документів про вищу освіту (наукові ступені) державного зразка та додатків до них, зразка академічної довідки. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0551-15>

75. Про затвердження форми державного статистичного спостереження № 2-3 нк (один раз на рік) «Звіт про діяльність закладу вищої освіти». – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/norm_doc/2018/151/151_2018.htm

76. Про розподіл видатків державного бюджету між закладами вищої освіти на основі показників їх освітньої, наукової та міжнародної діяльності Постанова Кабінету Міністрів України № 1146 від 24.12.2019 р. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1146-2019-%D0%BF#Text>

77. Рада Європи. – URL: <https://www.coe.int/en/web/portal/home>

78. Регламент ЄС № 549/2013. – URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R0549&from=EN>

79. Регламент комісії (ЄС) № 317/2013 від 8 квітня 2013 «Про внесення змін до Додатків до Регламентів (ЄС) № 1983/2003, (ЄС) № 1738/2005, (ЄС) № 98/2006, (ЄС) № 377/2008 і (ЄС) № 823/2010 стосовно Міжнародної стандартної класифікації освіти. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/984_003-13

80. Результати загальнонаціонального опитування «Перспективи та потреби розвитку університетів України у процесі реформування вищої освіти у контексті європейської інтеграції» / Авторський колектив; за заг. ред С. Калашнікової. – Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2019. – 77 с. *Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство»*. № 2(8) (2019). – С. 144-220. URL: <https://ul-journal.org/index.php/journal/article/view/105/98>

81. Система національних рахунків (СНР 2008), прийнята ООН, Європейською Комісією, ОЕСР, МВФ, Групою Світового Банку. – URL: <https://unstats.un.org/Unsd/nationalaccount/docs/SNA2008Russian.pdf>.

82. Функціональна класифікація видатків та кредитування бюджету, Затверджена наказом Мінфіну від 14.01.2011 р. № 11. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0011201-11#n30>

83. Цивільний кодекс України. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

Авторський колектив

Вітренко Юрій, кандидат економічних наук, доцент, Заслужений економіст України, провідний науковий співробітник відділу економіки вищої освіти, Інститут вищої освіти НАПН України, <https://orcid.org/0000-0002-4277-4587>

Власова Інна, кандидат економічних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу економіки вищої освіти, Інститут вищої освіти НАПН України, <https://orcid.org/0000-0003-3532-3136>

Ворона Вікторія, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу економіки вищої освіти, Інститут вищої освіти НАПН України, <https://orcid.org/0000-0002-6944-3833>

Жиляєв Ігор, доктор економічних наук, старший науковий співробітник, Заслужений працівник освіти України, завідувач відділу економіки вищої освіти, Інститут вищої освіти НАПН України, <https://orcid.org/0000-0001-7118-0254>

Кірієнко Дарина, науковий співробітник відділу економіки вищої освіти, Інститут вищої освіти НАПН України

Ковтунець Володимир, кандидат фізико-математичних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу економіки вищої освіти, Інститут вищої освіти НАПН України, <https://orcid.org/0000-0001-9077-4867>

Мельник Сергій, кандидат економічних наук, доцент, Заслужений економіст України, провідний науковий співробітник відділу економіки вищої освіти, Інститут вищої освіти НАПН України, <https://orcid.org/0000-0002-5724-2428>